Analiza i revitalizacija otvorenih javnih zelenih površina centra Zagreba

Pavleka, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Agriculture / Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:204:725559

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

AGRONOMSKI FAKULTET

Petra Pavleka

ANALIZA I REVITALIZACIJA OTVORENIH JAVNIH ZELENIH POVRŠINA CENTRA ZAGREBA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, rujan 2016.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

AGRONOMSKI FAKULTET

Krajobrazna arhitektura

Petra Pavleka

ANALIZA I REVITALIZACIJA OTVORENIH JAVNIH ZELENIH POVRŠINA CENTRA ZAGREBA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: Doc dr. sc. Petra Pereković

Zagreb, rujan 2016

UNIVERSITY OF ZAGREB

FACULTY OF AGRICULTURE

Landscape arhitecture

Petra Pavleka

OPEN PUBLIC GREEN SPACE IN CENTRE OF ZAGREB: ANALYSIS AND REVITALIZATION

FINAL THESIS

Supervisor: Doc dr. sc. Petra Pereković

Zagreb, rujan 2016.

Ovaj diplomski rad je ocijenjen i obranjen dana _____
s ocjenom _____ pred Povjerenstvom u sastavu:

1. doc. dr. sc. Petra Pereković
2. prof. dr. sc. Branka Aničić
3. izv. prof. arh. Stanko Stergaršek,

SAŽETAK

Ovaj rad analizira prostor centra grada Zagreba na prostoru četvrti Gornji grad – Medveščak i četvrti Donji grad, a bavi se detaljnim prostornim analizama i inventarizacijom otvorenih prostora s naglaskom na zelene površine. Ciljevi rada su identifikacija i registracija svih javih otvorenih prostora centra Zagreba. Nadalje, usporedba aktualne namjene i korištenja otvorenih zelenih prostora prema Generalnom urbanističkom planu grada Zagreba sa aktualnim stanjem prostora, te sistematizacija javnih otvorenih i zelenih površina prema njihovoj namjeni. U konačnici rad predlaže metodu obnove, prenamjene ili uređenja pojedinih značajnih zona, kao i uspostavu zelenog sustava grada s naglaskom na pješačke rute i boravišne prostore.

Terenskom opservacijom i detaljnim analizama pokazalo se da je središte grada Zagreba veoma bogato otvorenim, javnim zelenim površinama. Veliki potencijal skrivenih zelenih prostora leži u donjogradskim blokovima, ali i malim džepnim parkovima.

Postojeći javni otvoreni zeleni prostori se ne održavaju redovito, a prioritet održavanja je Zelena potkova zbog svoje iznimne povijesne vrijednosti.

Planski i oblikovno nedostaje inovacije, a trend gradnje shopping centara, podzemnih garaža i parkirališta ne gubi na snazi zbog čega se male, zelene, slabo definirane zone polagano suzbijaju.

Premda su sadržaji centra Zagreba raznoliki, njihov namjena i korištenje nisu dovoljno jasni, stoga prostor ne ispunjava svoj puni potencijal. Ovaj rad daje prijedlog obnove u smislu namjene, smjernica za oblikovanje, te potencijalnih zelenih veza s naglaskom na pješačke i biciklističke rute.

Ključne riječi: *javne otvorene zelene površine, otvorene površine, zelene zone, zeleni koridori, centar Zagreba*

ABSTRACT

This work covers the area under neighborhood Gornji grad - Medveščak and neighborhood Donji grad and deals with the detailed spatial analysis and inventory of open space, with an emphasis on green areas. Aim of this work are identification and registration of every public open area in the center of Zagreb. The thesis also analyses purposes of open and green spaces by Master plan of Zagreb, compares the current use and condition and systematizes public open and green areas by purpose. Finally, theses propose renewal methods, land use or arrangement of individual important area, and city green system with a focus on hiking trails and significant residence premises.

Field observation and detailed analysis showed that the center of Zagreb is very rich in open, public green areas. However, the huge potential in a matter of green area usage is situated in the downtown blocks but also small pocket parks.

The existing public open green spaces are not maintained regularly, and the priority of maintaining is on “Green horseshoe” because of its outstanding historical value.

Planning and design lacks innovation, the trend of building shopping centers, underground car parks and parking lots does not lose its force which are why small, green, poorly defined zones slowly suppressed.

Although the contents of the center of Zagreb is diverse, purpose and usage are not clear enough so the space does not meet their full potential, so this paper gives a proposal of renewal in terms of usage, guidelines for the design, and potential green connections with an emphasis on walking and cycling routes.

Keywords: *public open green spaces, open areas, green zones, green corridors, the center of Zagreb*

Sadržaj

1. UVOD 1

2. PROBLEMI I CILJEVI RADA 3
2.1..Problem rada 3
2.2.Ciljevi rada 3

3. PODRUČJE I METODE RADA 5
3.1. Definiranje područja rada 5
3.2. Metoda i materijali rada 6

4. URBANISTIČKI RAZVOJ CENTRA ZAGREBA 7
4.1. Osnovni prostorni uzorci prema tipovima izgradnje 8
4.2. Povijesni pregled centra Zagreba i njegovih javnih otvorenih prostora 10

5. INVENTARIZACIJA I ANALIZA PODRUČJA OBUHVATA 29
5.1. Pješački i kolni promet centra Zagreba 29
5.2. Gustoća kretanja i glavni pješački pravci 30
5.3. Udio zelenih površina u centru Zagreba 32
5.4. Definiranje tipova javnih otvorenih zelenih površina centra Zagreba 34
5.5. Karta korištenja i namjene površina – Generalni urbanistički plan grada Zagreba 42
5.6. Karta zatečenog stanja otvorenih javnih površina centra Zagreba 43
5.7. Analiza namjene površina prema GUP-u sa zatečenim stanjem otvorenih javnih površina centra Zagreba 40

6. PRIJEDLOG REVITALIZACIJE POJEDINIH OTVORENIH PROSTORA PROUČAVANOG PODRUČJA 43
6.1. Prijedlog djelomične revitalizacije i rekonstrukcije Zelene potkove 49
6.2. Prijedlog revitalizacije dvorišta Donjogradskih blokova 51
6.3. Prijedlog uređenja parka i sportsko rekreacijske zone: trga dr. Franje Tuđmana, trg Francuske republike i javna površina u Taluševoj i Hanuševoj ulici 55
6.4. Prijedlog uređenja Šalate i uspostava zelenih koridora s centrom 57
6.5. Potencijali i obnova minijaturnih parkova 59

6.6. Karta postojećih i potencijalnih zelenih veza centra Zagreba 61
6.7. Postojeće zelene veze i mogući potencijali povezivanja 62
6.7.1. Postojeće i potencijalne pješačke komunikacije strogog centra Zagreba – uspostava veze prema Medvednici 66

7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA 70

8. POPIS LITERATURE 72
8.1. Literatura 72
8.2. Zakoni i dokumenti 73
8.3. Mrežni izvori 74
8.4. Grafički prilozi, slike i tablice 75

9. ŽIVOTOPIS AUTORA 81

1. Uvod

„U našem vremenu suočavamo se s nizom složenih problema. Među njima se posebno ističu društvena i urbana kriza u kojoj živimo. One prisiljavaju da se prekine s preživjelim uvjerenjima u zanemarivanju temeljnih vrijednosti života (Miščević, 2009., str. 9.)." Osnovni resursi koje nam je priroda dala na dar: vodu, zrak, a time i hranu, postaju luksuz modernog čovjeka.

„Degenerativne su pojave osiromašile prirodni potencijal života i iskonske prirode. Čovjek je stavljen u situaciju stalnog sukoba sa svojom sredinom. Prisiljen je živjeti u neprirodnim uvjetima koji mu nude problematičnu egzistenciju, uz stalno osiromašenje društvenih vrijednosti, slabljenje ljudskih komunikacija u pojedinim socijalnim grupama koje se izdvajaju i zatvaraju (Miščević, 2009., str. 9.)." Ipak, zbog sve složenijih problema današnjice i sve oštrijih i mračnijih prognoza budućnosti različitih struka, jača i društvena svijest koja zahtjeva izmjene loših zakona i zabranu zakona koje potiču bogaćenje pojedinaca na štetu većine, ali i prirode.

Time dolazimo do činjenice da društvo postaje sve svjesnije kako je javni prostor pravo svakog pojedinca i da se njegove promjene ili loše upravljanje itekako tiču javnosti i svih njenih građana, a ne samo grupe vladajućih ili privatnih investitora. Građani i struka formiraju različite udruge i platforme s kojima apeliraju na potrebne promjene i obnovu javnog gradskog prostora i kritiziraju one izmjene koje su zaobišle konačne korisnike prostora i građene su bez njihovog znanja, često u tajnosti, bez programa i natječaja.

Promotrimo li samo bogatu povijest grada Zagreba i cjelokupni razvoj javnih otvorenih zelenih površina uvidjet ćemo da je potreba za takvim prostorima krenula tek u 19. stoljeću kad se grad počeo širiti, a srednjovjekovni bedemi rušiti. Do tada su seljaci obrađivali polja izvan granica grada, a vlastela je provodila vrijeme u ljetnikovcima i ladanjskim kućama s uređenim perivojima. Javni otvoreni prostor uglavnom se svodio na trgove i ulice na kojima se odvijao cjelokupan društveni život grada.

Upravo zbog te bogate povijesti, no i konfiguracije terena, središte grada Zagreba počiva jednim dijelom na brežuljcima, a drugim na zaravnjenom terenu. Centar grada nudi različite otvorene prostore a to su brojni trgovi, tržnice, šetališta i druge pješačke zone, zelene

površine od kojih svakako treba izdvojiti park šumu koja se spušta s obronaka Medvednice skoro do samog srca grada, Zelenu potkovu, stare crkvene voćnjake i cvjetnjake prenamijenjene u parkove, donjogradske blokove, no i mnoge druge manje ili veće parkove i boravišne zone.

Ovaj rad, tako analizira situaciju javnih otvorenih zelenih prostora centra Zagreba, s ciljem prijedloga plana obnove gradskog središta, koji bi u prvom redu zaštitio i obnovio postojeće zelene zone i lokalitete, dao prijedlog za nove i ojačao veze između njih.

2. Problemi i ciljevi rada

2.1. Problemi rada

„Gradska je civilizacija s industrijalizacijom izmijenila odnos čovjeka prema prirodi: ona mu nalaže da najprije zavlada njome (Bacon), da se zna koristiti njenim zakonima, da bi je mogao sebi odvrgnuti i izrabljivati. Tako ju je počeo razarati i uništavati i njeno pustošenje danas ne zna za granice (Supek, 1987., str. 9)."

Iako otvoreni prostori središta grada Zagreba, osobito oni najznačajniji, iskazuju mnogobrojne kvalitete, može se primijetiti kako te kvalitete ne obilježavaju baš sve otvorene prostore. Neki od njih, iako se nalaze u samom centralnom dijelu grada su neodržavani ili slabo održavani, neki su održavani ali imaju neadekvatnu namjenu ili je uopće nemaju, neki su intenzivno održavani, ali ne iskorištavaju svoj puni potencijal ili nisu nikada pravovaljano oblikovani itd. Vidljiva je njihova sadržajna ili percepcijska nepovezanost (slaba čitljivost kontinuiteta otvorenih prostora, mjestimična neuređenost, neprepoznatljivost u slici grada i sl.) stoga uglavnom nema „intuitivnog" kontinuiranog kretanja otvorenim prostorima već se često radi o „točkastim destinacijama" (izuzev ponekih površina strogog centra grada Zagreba). Rad se posebice osvrće i na „zelene veze" između pojedinih zona koje potencijalno postoje unutar grada, ali danas nisu čitljive i gube na značaju budući da su prve na udaru kad je riječ o prenamjeni prostora ili intervenciji - polako ali sigurno, potiskuju ih ugostiteljski objekti, parkirališta, shopping centri i slični polujavni ili privatni sadržaji.

2.2.Ciljevi rada

„Vratiti životne vrijednosti, urbanu toplinu grada, koji čine njegovi građani, suživot, osjećaj ljudskosti, kulturne i estetske vrijednosti koje su stoljećima razvijale njegove generacije, a izražene su u urbanizmu, arhitekturi i umjetnosti - zahtjevi su našeg vremena. Prirodnost grada treba obogatiti oblikovanjem slobodnih, javnih, zelenih prostora, oplemenjenih vodama, parkovima i ljudskim susretima. To su temeljni ciljevi na kojima treba zasnivati i ideju grada 21. stoljeća: grada za ljude (Miščević, 2009., str. 9)."

Cilj rada je:

- identificirati i registrirati sve javne otvorene i zelene prostore centra Zagreba
- analizirati namjenu otvorenih i zelenih prostora prema GUP-u i usporediti sa sadašnjim korištenjem i stanjem

- sistematizirati javne otvorene i zelene površine (tipologija prema namjeni)
- predložiti metodu obnove, namjene ili uređenja pojedinih značajnih zona
- predložiti uspostavu zelenog sustava centralnog dijela grada s naglaskom na pješačke rute i značajne boravišne prostore („zeleni koridori“ i „zelene veze“)

3. Područje rada

3.1. Definiranje područja rada

Rad analizira širi centar Zagreba. Za osnovni obuhvat početnih analiza napravljen je prsten s centrom na Trgu bana Jelačića. Izabrana je udaljenost od otprilike 20 minuta hoda od glavnog gradskog trga u smjeru sjever (do Gupčeve zvijezde), jug (do park ispred Nacionalne sveučilišne knjižnice), istok (do Kvaternikovog trga), zapad (do parka dr. Franje Tuđmana. Prostor sjevernog, zapadnog i istočnog dijela centra do odabranih rubnih zona doživljava se kao rubna zona centra grada dok se prostor "preko pruge" slabije identificira s tom tezom. Takva granica obuhvata objedinila je zone koje su od samog centra grada (čime se najčešće smatra Trg Bana Josipa Jelačića) lako dostupne pješaku (kraće ili duže pješačke rute bez potrebe korištenja drugih načina prijevoza). To je ujedno i obuhvat koji na neki način postoji u svijesti građana Zagreba kao „centar“ grada. Ukupna površina granice obuhvata iznosi 563 ha (2,5 kilometara zračne linije u smjeru sjever-jug odnosno 3,5 u smjeru jug-zapad). Područje spada u gradsku četvrt Donji grad i Gornji grad-Medveščak, dakle u staru gradsku jezgru što područje čini prostorno osjetljivim (nije podložno i pogodno bilo kojim intervencijama i namjenama) za koje i prema GUP-u vrijede posebna urbana pravila, te mjere očuvanja ili zaštite.

3.2. Metoda i materijali rada

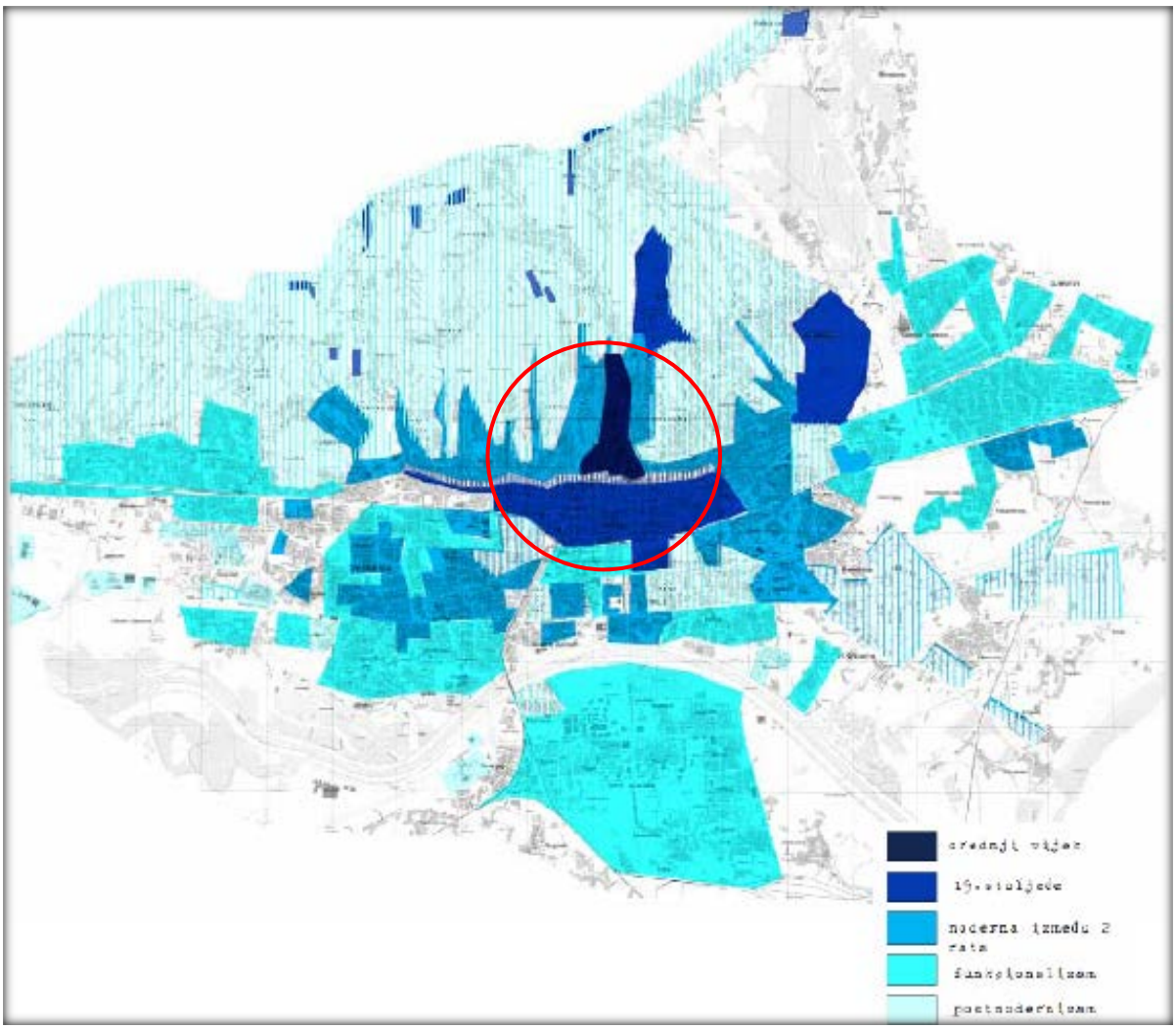
Pregledom relevantne literature analizirao se povijesni kontekst urbanističkog razvoja Zagreba. Korištena je i literatura koja se bavi povijesnom problematikom, no usmjerena je ka današnjim problemima i rješavanjem istih. Nadalje, za potrebe rada korištene su razne sociološke analize koje se bave stanjem Zagreba, te njegovom urbanom transformacijom. Terenskom opservacijama ispitale su se stvarne udaljenosti i doživljaj unutar prstena, kako bi se u konačnici definirao prostor šireg centra.

Rad je sistematizirao i kartografski podijelio generalne zone sa svojim karakteristikama gdje je napravljena povijesna analiza, analiza uzoraka, te analiza konfiguracije terena. Za grafičke priloge korištena je digitalna ortofoto karta i Hrvatska osnovna karta 1998 (Geoportal, 2015. i 2016.).

Nadalje, rad analizira namjenu važećeg Generalnog Urbanističkog plana grada Zagreba kako bi se usporedila predviđena namjena sa zatečenim stanjem za koje je bilo potrebno napraviti detaljnu terensku opservaciju.

U konačnici se dao detaljniji prijedlog namjene, metoda obnove i/ili uređenja najvažnijih javnih zelenih površina u obliku kartografskih priloga i smjernica, prije svega revitalizacije, u smislu vraćanja života u napuštene ili zapuštene otvorene površine time što će im se vratiti prvotna ili pridodati neka druga primjerenija funkcija, te rekonstrukcije jer je to metoda obnove koja se primjenjuje onda kada nemamo dovoljno autentičnih grafičkih i pisanih izvora, već viziju mogućeg parkovnog prostora dobivamo na osnovi analize postojećeg stanja i poznatih povijesnih izvora, te komparacijom sa sličnim perivojima iz istog vremena (Obad Šćitaroci, 1992.).

4. Urbanistički razvoj centra Zagreba i njegovih javnih otvorenih prostora

Slika 1.: Zagreb po povjesnim razdobljima, izvor: Antolović i sur. 2009.

Povijesni razvoj grada odnosno različita izgradnja svakog doba, rušenje srednjovjekovnih zidina i širenje grada, uvelike je utjecalo na izgled, veličinu i količinu otvorenih javnih zelenih površina. Srednjovjekovni grad gotovo da i nije imao otvorene zelene površine unutar zidina, no nakon rušenja bedema, na mjestu zidina pojavila su se šetališta - Strossmayerovo i Vrazovo, a stari voćnjaci i cvjetnjaci i perivoji u vlasništvu crkvenih redova postaju javni prostor (parkovi Opatovina, Ribnjak, Grič, Bela IV).

U 19. se stoljeću osim izmjena srednjovjekovnog grada, grad se širi južno i prema regulativnoj osnovi formira se ideja Zelene potkove kao reprezentativnog zelenila za građanstvo, koju prvenstveno podržava viši sloj građanstva radi potrebe za dodatnim kulturnim i javnim sadržajima (Akademija znanosti i umjetnosti, Umjetnički paviljon, HNK, klizalište itd.). Taj nam je period u nasljeđe ostavio i drugu vrstu zelenila - unutrašnjosti

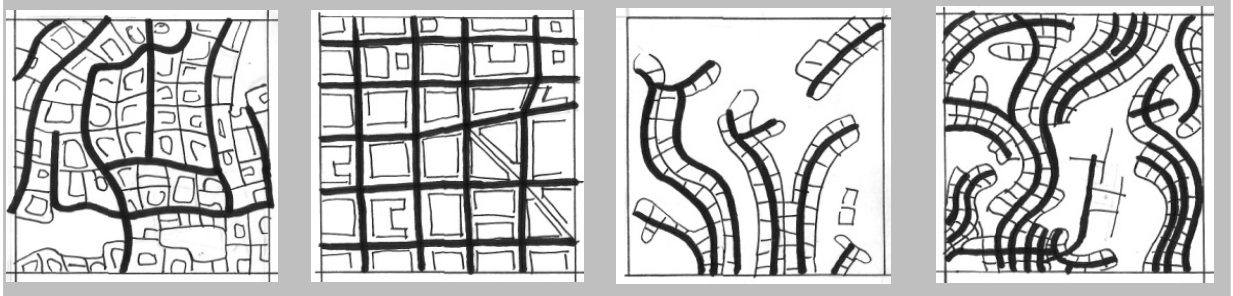
donjogradskih blokova. Između dva svjetska rata i kasnije grad se širi u drugim smjerovima, tako se i južni pošumljeni obronci Medvednice postepeno naseljavaju, stoga i tu vidljiva razlika u vrsti i korištenju zelenila.

Ovo poglavlje, tako, pobliže razrađuje uzorke nastale kao posljedica različite povijesne građe i širenja grada, te daje detaljan pregled povijesnih razdoblja kako bi se pobliže razumjele veze i različitosti prostora samog centra grada.

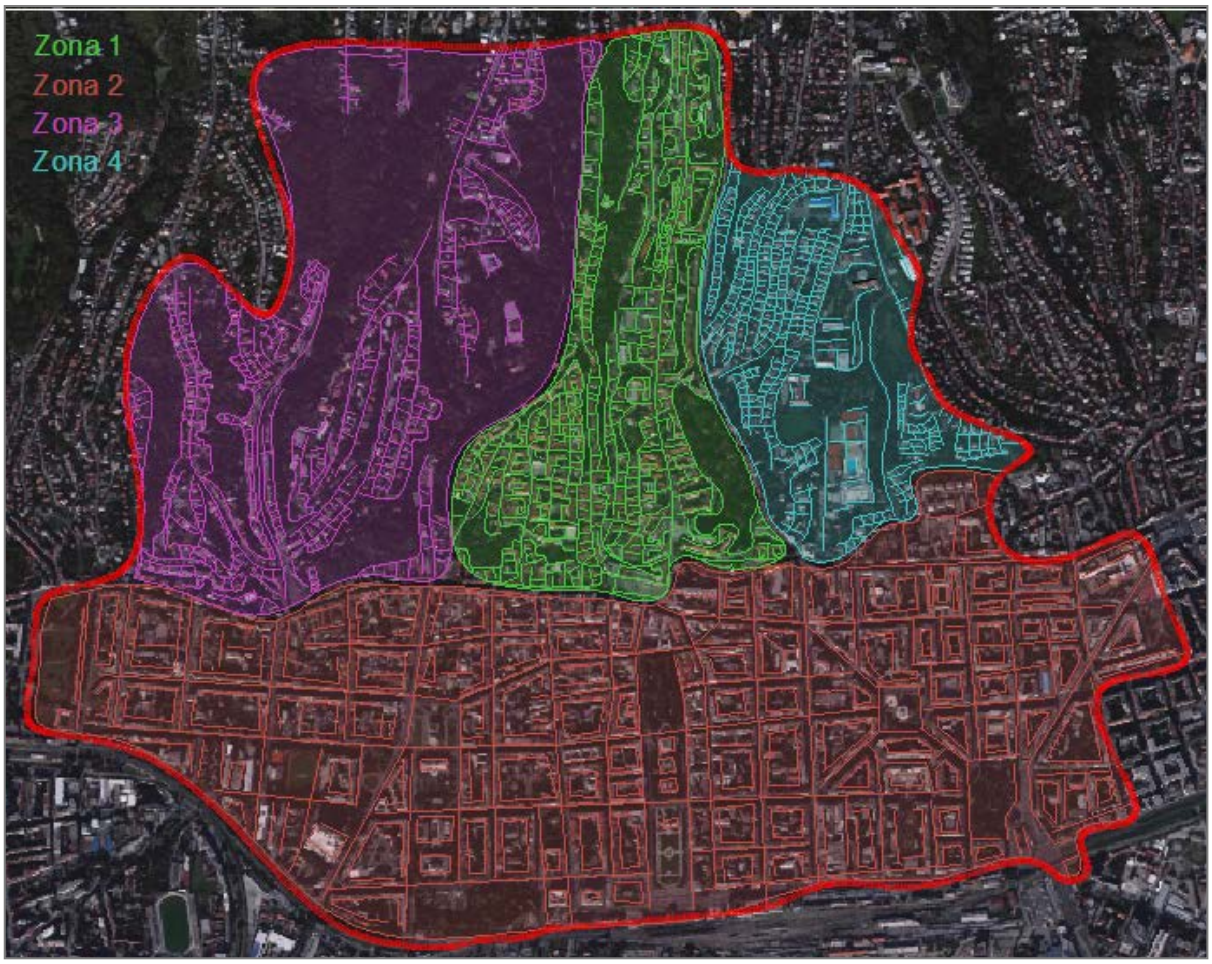
4.1. Osnovni prostorni uzorci prema tipovima izgradnje

Za ovu analizu korištena je povijesna podloga (Slika 1.) jer su povijesna razdoblja sa svojim specifičnostima veoma utjecala na izgled grada. S obzirom na to da su neki dijelovi grada tijekom vremena bili izloženi promjenama odnosno mijenjani ili nadopunjavani strukturama mlađeg doba, za točnije određivanje rubnih zona korištena je analiza prostornih uzoraka (Slika 6.), te se prema tome centar grada može podijeliti u četiri različite zone prema tipu gradnje. Iščitavajući uzorke gradnje preko DOF-a zaključuje se da su nastali kao posljedica sistema uređenja iz doba nastanka. Prema tome se vidi da su Zona 1, Zona 3 i Zona 4 nepravilnijih, organskih uzoraka, dok su Zona 2 i Zona 5 pravilnijih uzoraka.

- Zona 1: sitan, nepravilan, mozaičan uzorak, gusta izgrađenost. (Slika 2.)
- Zona 2: raster, mjestimično dijagonalni potezi, blokovska izgradnja. (Slika 3.)
- Zona 3: organične linije, s usitnjenom kvadratičnom/pravokutnom izgradnjom uz linije s većom pošumljenom površinom koja podsjeća na rukavce. (Slika 4.)
- Zona 4: uzorak po sistemu Zone 3, no gušća izgradnja i sitnije parcele, s mjestimično većim pravokutnim formama (javni kompleksi - sport, edukacija itd.) (Slika 5.)

Slika 2,3, 4 i 5: shematski prikaz prostornih uzoraka zona: (s lijeva Zona 1), izvor: Pavleka, 2015.

Slika 6: Karta zoniranja prostornih uzoraka preklopljena s DOF-om, izvor: Pavleka, 2015.

Nadalje, iščitavajući prostorne uzorke, jasno je vidljiva razlika u konfiguraciji terena, stoga centar grada Zagreba možemo podijeliti u dvije zone:

- zona brežuljkastog terena (Zona 1, Zona 3 i Zona 4.) - Grič 158 m.n.v.
- zona ravnog, ujednačenog terena (Zona 2.) - Zrinjevac 122 m.n.v.[1]

Dvije su zone podjednakih dimenzija. Sjeverni dio u koji spadaju Zona 1, Zona 3 i Zona 4, a nalaze se na brežuljkastom prostoru; dok je Zona 2 na nižem, ravnom i ujednačenom terenu. Percepciji prostora, dakle doprinosi i razlika u terenu. Brežuljkasti prostor neprestano se visinski izmjenjuje, prijelazi su nagli, teren strm. U jednom trenutku prostor je skučen, vizure kratke, a u drugom se otvara pogled na druge kvartove i/ili dobivamo pregled nad velikim djelom grada. Ta konfiguracija uvelike doprinosi zanimljivosti prostora. S druge strane, Zona 2. daje veliku preglednost, odnosno srednje do velike vizure i lakše snalaženje u prostoru, no za to je svakako zaslužan i pravilan raster oblikovanja tog prostora.

[1] osnovni statistički podaci: http://www1.zagreb.hr/zgstat/osnovni_stat_podaci.html

4.2. Povijesni pregled centra Zagreba i njegovih javnih otvorenih prostora

Srednji vijek: Biocentrični - dvojni grad - Kaptol i Gradec

Zagrebački Kaptol i Gradec, svaki za sebe, te kao gradovi blizanci po mnogim su značajkama izuzetni i unikatni primjeri srednjovjekovne urbane kulture (Slika 7). Iako su tijesno položeni jedan uz drugi, oba su grada potpuno odvojene i zaokružene urbane cjeline, opasane svaka svojim zidinama, imaju bitno različitu unutrašnju fizičku i društvenu strukturu. Strateški su građeni uz važnu regionalnu cestu i tada plovnu Savu na brežuljkastim izdancima Medvednice, pri tome se Gradec izgradio na visokoj terasi koja tridesetak metara nadvisuje savsku ravnicu tako da je odlično branjen sa svih strana, dok je Kaptol je s Katedralom i biskupskim dvorom zaposjeo znatno niži i strateški znatno nepovoljniji položaj (Milić, 1995.).

Gradec ima geometrijski pravilan tlocrt središnjeg dijela što ukazuje na unaprijed određenu plansku koncepciju, dok Kaptol ne pokazuje elemente planimetrijske pravilnosti (osim u potezu Opatovine) niti u parcelaciji terena, trasama ulica, ni u prostornom rasporedu sadržaja. (Slika 8.) Gradec je kompaktna aglomeracija homogenog socijalnog sastava, pretežno obrtnika i sitnih trgovaca, te su u njegovu fizičku strukturu tijekom stoljeća sukladno urasle kuće gradskih uglednika i poneke plemićke palače. Kaptol je složena i unutar sebe vrlo diferencirana urbana struktura gdje se nalazi čitav registar bitno različitih urbanističkih i arhitektonskih formacija, od biskupskog dvora s katedralom, prostornih kurija kanonika i samostana, do skromnih građanskih kuća što su se skupile uz crkvu sv. Marije i linearnog planiranog poteza Opatovine (Milić, 1995.).

Oba su grada u dugoj povijesti svojeg opstanka bili međusobno ravnopravni partneri i/ili suparnici, pa čak i protivnici na političkom, gospodarskom i kulturnom planu, jedan kao slobodan građanski grad sijelo banske vlasti, a drugi feudalno - crkveni grad sijelo Hrvatske, oba bitno različita, no istodobno komplementarna, toliko različita i sukladna u svojim protivnostima kao i srednjovjekovno društvo iz kojega su izrasli (Milić, 1995.).

Od sredine 17. st. Harmica se formira kao novo gradsko sajmište, te zajedničko tržište. To je primjer urbanog razvoja u kojem zajednički javni prostor ukida dramatične podjele kakve su stoljećima postojale između Kaptola i Gradeca. Tim se potezom grad usmjerava prema jugu, što će kasnije potaknuti novi urbani koncept u kojem Harmica postaje glavni gradski Trg jedinstvenog grada (Miščević, 2009.). U to vrijeme, točnije 1627. godine, groblje "Kraj kestena" - Jurjevsko groblje (danas perivoj srpanjskih žrtava) bilo je najveće groblje na

Gradecu (Balija, 2014.) , a neki spomenici očuvani su i danas (Slika 9.). Trijem na ulazu u Jurjevsko groblje izradio je zagrebački graditelj Bartol Felbinger 1826. godine. Prema propisima groblje se nije smjelo dirati 30 godina, do 1906., kada se okoliš crkvice postupno uređivao u jedan od zagrebačkih perivoja – Jurjev perivoj (Škrinjar, 2011.). Još jedan primjer parkovnog uređenja bivšeg groblja je i Rokov perivoj (Šimpraga, 2011.).

Kao i u ostalim europskim gradovima 18. i 19. stoljeća, dolazi do rušenja srednjovjekovnih zidina i pojave pojasa bulevara i avenija na njihovom mjestu (Antolović i sur., 2009.), stoga su na temeljima porušenih zidina izgrađene brojne barokne i klasicističke palače, te je njihov ujednačeni kontinuirani slijed opasao grad na gričkoj terasi kao svojevrsnu baroknu akropolu (Milić, 2002.), Ta je vizura sačuvana do danas, te je važan ambijentalni doprinos parku Opatovini (Slika 10.).

Nadalje, od 1812. uređuje se Južna promenada, danas Strossmayerovo šetalište, 1845. Matija Pallain uređuje Sjevernu promenadu, danas Vrazovo šetalište, te se postepeno ruše gradska vrata: prvo Mesnička, zatim Nova ili Opatička, potom kaptolska Južna i naposljetku Sjeverna. U prvom je vodiču Zagreba iz 1892. godine, gradski senator zapisao: *"Strossmayerovo šetalište dražesna je točka grada. Uredjeno je na južnom dijelu sredovječnog Zagreba ispred gradskog zida. Oko se nasladjuje gledajući ravnicu kojom se poput srebrene niti vijuga bistra kćerka sjedoglava Triglava, slavenska naša Sava. Na obzorju dižu se modri potezi dalekih gora, a do naših nogu uzdižu se ponosne zgrade novovijeka bijela Zagreba. Krasna slika koja se zrcali u našim očima začarava nas svojom ljepotom* (Miščević, 2009., str. 240).″

Nešto na periferiji, točnije u Jurjevskoj 18, 1824. godine liječnik Josip Krieger podiže vrt oko ladanjske kuće, vile Mojmir, na mjestu na kojem je u 19. st. izgrađena stambena zgrada. Dio se vrta nalazio na prostoru uz Kožarske stube, no na tom je dijelu posve izgubljen (Šimpraga, 2011.).

Nakon ujedinjenja u jedinstveni grad 1850. godine osnovni prostorni plan i raspored dominantnih sadržaja u velikoj mjeri ostaje izvoran srednjovjekovnom karakteru. Granice svakog naselja su jasno čitljive, iako bitno izmijenjene: dijelovi kaptolskih zidina i kula srušeni su u potezu ispred katedrale čime se kaptolski trg povećao.

Rušenjem ili transformiranjem gradskih bedema formiraju se prvi zagrebački privatni vrtovi. *"Vrtovi se sade i uz prve ladanjske vile, poput Lustgartena*[2] *u Novoj vesi uz ladanjsku kuću biskupa i namjesnika banske časti Aleksandra Alagovića. Taj će biskup biti i najzaslužniji za nešto kasnije uređenje parka Ribnjak koji svoje današnje ime vuče od starih ribnjaka koji se spominjao već u Felicijanovoj ispravi*[3]*. Ribnjak je prvotno bio privatni crkveni vrt, ali i s ograničenim pristupom za građanstvo, a ograda koja je postojala oko parka skinuta je nakon Drugog svjetskog rata kada je park u sjevernome djelu proširen i oblikovan po rješenju Zvonimira Frolicha.."* nadalje, drugačije tipologije, *"neki su od prvih vrtova i samostanski vrtovi, poput kapucinskog cvjetnjaka na Vranicanijevoj poljani* (danas park Bele IV) *i pripadajućega voćnjaka na mjestu današnjega parka Grič. Bez sumnje je da su i drugi samostanski redovi, isusovci i klarise, u dvorištima svojih samostana Jezuitskom trgu i u Opatičkoj ulici također uzgajali cvijeće te možda voće i povrće."* (Šimpraga, 2011., str. 238.)

Nakon Drugog svjetskog rata nastao je park Opatovina formiran spajanjem stražnjih vrtova nekoliko kanoničkih kurija. Park se s Tkalčićevom ulicom spojio probijanjem zapadnog kaptolskog bedema, na mjestu današnjih Stuba biskupa Duha (Šimpraga, 2011.).

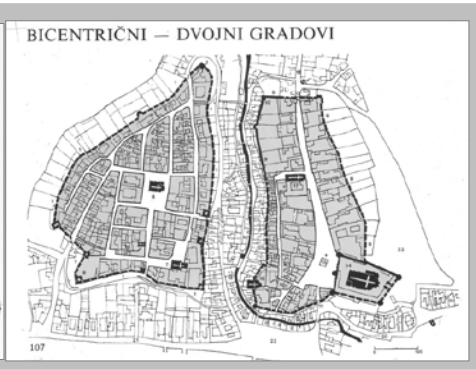
Dakle, površine naselja nisu se mijenjale, osim što su tadašnja predgrađa razvojem i širenjem naselja višestruko povećana, rasla je i vertikalna izgrađenost, te se tako povećala gustoća stanovanja na Gradecu, ali i u predgrađima; dok je Kaptol rastao horizontalno nadovezujući se na Vlašku Ves i Novu Ves, pa je najveća promjena danas vidljiva u njihovoj količini i vrstama sadržaja. Prostor Gradeca i danas se doživljava kao središte svjetovne vlasti, no trgovačko - obrtnička djelatnost koja bitno doprinosila karakteru srednjovjekovnog naselja je nepovratno izumrla, te se zadržava samo u raštrkanom obliku. Time je taj dio grada poprimio karakter stambene "spavaonice" starijeg građanskog sloja i ponekih članova privilegiranog staleža. Kaptol zadržava vjersku orijentaciju, prelazi iz biskupskog središta u nadbiskupsko, stoga mu osnovu društvene strukture i danas čine crkveni staleži, dok je civilno građanstvo koje je ostalo bazirano u stambenim zonama Dolca i Opatovine, povezano s javnim servisima (ugostiteljskim, tržničkim, trgovačkim i knjižničkim itd.). S tim

[2] Vrt za ugodu, užitak. Od sredine 19. st. taj se vrt još naziva i Vrtom Franje Josipa s obzirom na to da je u njemu 1852. g. postavljen spomenik s bistom u povodu prvoga posjeta cara Zagrebu.

[3] Felicijanova isprava, povelja ostrogonskog nadbiskupa Felicijana (1134) u kojoj se potanko govori o dolasku prvog biskupa Duha u Zagreb. U ispravi se prvi put spominje ime grada Zagreba i donose podaci o osnutku Zagrebačke biskupije. Pohranjena je u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu; smatra se "krsnim listom Zagrebačke biskupije"

djelatnostima promijenio se i prostor kojeg su građani zaposjeli poprimivši suvremena obilježja koja su mu nametnuta, a zadržavši obilježja urbane matrice.(Antolović i sur., 2009.).

Slika 7. i 8.: Kapol i Gradec - lijevo: krajem 14. st. prema Tkalčiću; desno: plan grada, autor crt. Z. Karač, izvor: Milić, 1995. Slika 9: ostaci starih grobova u perivoju srpanjskih žrtava, izvor: Pavleka, 2015. Slika 10. i 11.: druga polovica 19. st. - Gradec - istočna panorama; katedrala i nadbiskupski dvor na Kaptolu, izvor: Milić, 2002.

19. st. - razvoj Donjeg grada

Prvu polovinu 19. st obilježava klasicizam. U Hrvatskoj, a time i u Zagrebu to je stoljeće obilježilo ukidanje kmetstva, te buđenje nacionalne svijesti. Druga polovica 19. st. obilježena je razvojem gospodarstva, opće kulture, arhitekture, urbanizma, slikarstva, glazbenog i kazališnog života, no i eklekticizam - primjena i smjesa različitih oblika povijesnih stilova (Miščević, 2009.).

Na području današnjeg centra grada primijenjen je model proširenja ortogonalnog rastera nazvan Zelena potkova čime se Donji grad povezuje s Gradecom i Kaptolom u jedinstveni moderan grad. (Antolović i sur., 2009.). Predviđena je i regulacija sjeverne fronte Harmice i izmjena toka potoka Medveščaka (Miščević, 2009.). Dobiva se i nova vrsta zelenila - zelene površine namijenjene građanskom sloju, te su reprezentativnog karaktera stoga se osnovne značajke javnih otvorenih prostora dijela Zagreba iz 19. stoljeća mogu iščitati iz Zelene potkove. S obzirom na to da Donji grad predstavlja reprezentativan prostor Zagreba, to je i glavna karakteristika njegovih javnih prostora iz 19. stoljeća - trgova i pripadajućih šetnica.

(Antolović i sur., 2009.) *"Cjelina perivojskog okvira središta Donjega grada temelji se na ideji prstena (Ringa) iskušanog u mnogim europskim gradovima, a u monumentalnom mjerilu realiziranoj u bečkoj Ringstrasse." U 19. stoljeću to je najčešći model proširenja povijesnih gradova opasanih zidinama i utvrdama, koji se u to doba ruše. Na mjestu pojasa utvrđenja nastaje pojas avenija, bulevara i trgova,koji omogućuju stapanje povijesne gradske jezgre s naraslim predgrađima..."* (Knežević, 1996., str. 313)

„Lenucijeva potkova zbirno je ime za slijed od osam trgova: Trg Nikole Šubića Zrinskog, Trg Josipa Jurja Strossmayera, Trg kralja Tomislava, Trg Ante Starčevića, Botanički vrt, Trg Marka Marulića, Trg Ivana Mažuranića i Trg maršala Tita koji poput trodijelna okvira uokviruju središte Donjega grada, danas jezgru središta Zagreba. Drugo ime, koje je u novije doba također u opticaju: zelena potkova, upućuje na glavno obilježje monumentalnog okvira donjogradskog središta: zelene površine i parkove. Trgove obilježuje gustoća svojevrsno središnjih urbanih sadržaja i visoka razina estetskog oblikovanja ukupne sredine. Oni su višestruko reprezentativan prostor Zagreba i snažno obilježje njegova urbanog identiteta. Spomenik su epohe koja je stvorila moderni grad i spojila povijesna naselja u jedinstven urbani organizam (Knežević, 1996., str. 9).“

Ideja potkove formira se već u 1882. i tekstom i nacrtom., a 1883. je izrađen njen prednacrt u "Gradskome gradjevinskom uredu" s predstojnikom Rupertom Melkusom, a Milan Lenuci bio je član i istodobno upravitelj gradskog vodovoda (Knežević, 1996.).

Po pitanju regulatorne osnove iz 1887. godine, perivojski okvir donjogradskih središta sastoji se od trodijelnog Istočnog perivoja i Zapadnog perivoja, te dvodijelnoga Južnog perivoja, no cijela je priča pokrenuta radi dvije okolnosti iz 1866. godine koje su potakle zahtjev za uređenjem "Novog terga". Na glavni gradski trg postavljen je kip bana Jelačića što izaziva zahtjev da odande napokon premjesti tržište, a trg dolično uredi kako to određuje i nova regulatorna osnova prema kojoj bi glavna gradska tržnica postala novi trg. "Novi terg" mijenja naziv u Trg bana Nikole Šubića Zrinskog (Slika 12.). 1969. ustoličenjem novog bana Levina Raucha s podrškom bogatog sloja građana da se stočno sajmište na Zrinjevcu prenamjeni u perivoj, a stočno se sajmište prebacuje na novom zapadnom donjogradskom trgu, bez imena i pravog oblika (Knežević, 1996.).

Gradski inženjer Rupert Melkus izradio je 1870. projekt preuređenja sajmišta u perivoj, a krajobrazno rješenje je povjereno Rudolfu Siebecku, te su ga kasnije preoblikovali gradski vrtlari Josip Peklar i Franjo Jeržabek. Melkusa je naslijedio istaknuti urbanist Milan Lenuci

(Miščević, 2009.). Predlaže se uređenje Sajmišta (danas Trga maršala Tita - Slike 13 i 14) i formira se ideja produljenja Zrinskog trga i Sajmišta do planiranog perivoja uz željezničku prugu (Knežević, 1996.).

Razdoblje u kojemu će se Sajmište uobliči u Sveučilišni trg (imenovan 1888. godine) mnogo se razlikuje od prethodnog desetljeća i njegovu preobrazbu sada zahtjeva i jamči Sveučilište. Razmatra se ideja gradnje kazališta u "gradu" i na Sajmištu, na što se neki protive da nije prikladno kazalište graditi "među kukuruzi", no ipak je prevagnula tvrdnja da se "tako lijepi centrum" ne smiju graditi na hrpi. Provela se anketa, odluku o izgradnji kazališta na Sveučilišnom trgu donio je ban grof Khuen Hedervary 1894. godine. Iste je godine napravljena osnova za uređenje trga i produljenje trga do Botaničkog vrta. 1895. otvoreno je Kazalište i na trgu uređeni nasadi. 1911. godine je prihvaćen projekt Ignata Fishera za uređenjem sjevernog dijela trga u kojem je planiran Zdenac života Ivana Meštrovića. Trg je mijenjao mnogo puta imena: iz Sveučilišnog u Wilsonov, potom u kralja Aleksandra I, zatim u Trg I, onda u Kazališni i naposljetku u Trg maršala Tita 1946. godine (Knežević, 1996.).

Dovršenjem palače Akademije i Kemijskog laboratorija počinje uređenje Akademičkog trga (danas Strossmayerov trg). Između palače Akademije i Kemijskog laboratorija 1884. godine postavlja se kip Jurja premještenog iz Maksimira i uređuje perivoj, a 1888. godine uređeno je klizalište iza Kemijskog laboratorija. Par godina kasnije kipar Ivan Rendić najavljuje spomenik Petru Preradoviću, te je 1894. utvrđena njegova lokacija iza Kemijskog laboratorija što je rezultiralo prezentacijom o uređenju nasada i perivoja (Slika 15) iza laboratorija na potezu do željezničkog kolodvora (koji je otvoren 1892.) Godine 1907. počinje rasprava o novoj lokaciji kipa sv. Juraja i postavljanju spomenika Strossmayeru zbog čega je napravljen projekt preuređenja Akademičkog trga 1925. i godinu kasnije postavljen sam spomenik, te se konačno 1928. trg preimenovao u Trg Josipa Jurja Strossmayera. Naknadno se dijelovi trga asfaltiranju, a ponovno preuređenje 1983. godine vodi se prema projektu Cirila Jegliča. Iako se o uređenju perivoja iza Kemijskog laboratorija govorilo i ranije, *"tek Umjetnički paviljon potiče detaljni projekt perivoja."* (Knežević, 1996., 483.) Taj će trg biti nazvan imenom cara Franje Josipa I., čiji je posjet bio planiran, stoga se perivoj "privremeno", u kratkom roku, odnosno u šest tjedana, uredio pod vodstvom Milana Lenucija na čelu "Gradskog gradjevnog ureda"(Slika 16.). Godine 1918. trg je preimenovan u Trg I, a 1927. u Trg kralja Tomislava. Od 1930. rubni dijelovi se postepeno asfaltiranju, a 1939. određeno je mjesto spomenika kralju Tomislavu koje je kasnije mijenjano (Knežević, 1996.).

Zapadni perivoj (Trg Ivana Mažuranića i Trg Marka Marulića), kao i ostali trgovi, doživio je mnoge promjene. Obzirom da se 1874. na južnom rubu stočnog sajmišta (sjeverni dio budućeg Mažuranićevog trga) nalazilo klizalište, ono se kroz mnoge kasnije projekte provlačilo i selilo unutar zone - 1894. iza Sokola. Milan Lenuci 1901. godine napravio je osnovu za uređenje Zapadnog perivoja s ukomponiranim klizalištem i sportskim igralištem, no odlukom iz 1903. klizalište je odbijeno, gdje ga godinu dana poslije sele na današnji Marulićev trg. "*Nakon „Elipse" (današnjega Srednjoškolskog igrališta), Zagreb na ledini današnjega Marulićeva trga dobiva 1904. godine svoje drugo nogometno igralište. Uređuje ga „Hrvatski akademski športski klub" (HAŠK, osnovan 1903.) na temelju odobrenja gradskog zastupstva. I članovi „Prvoga nogometnog i športskog kluba" (PNIŠK-a), osnovanoga također 1903. godine, treniraju na tome terenu. Početkom 1907. godine nogometnim je klubovima uskraćeno pravo igranja na terenima Zapadnog perivoja pa se oni vraćaju na „Elipsu"* (Štulhofer i Muraj, 2006., str. 48)." Za klizalište na Južnom perivoju, 1907. godine utvrđena je nova lokacija.

Godine 1905. Sokol je dobio dozvolu da posiječe red kestena zbog uređenja ljetnog "gombališta" (Mažuranićev trg). Dvije godine kasnije Zapadni perivoj preimenovan je Mažuranićev trg i iste se godine izdaje natječaj za nacrt Sveučilišne knjižnice. 1914. godine konačno je uređen perivoj uokolo Sveučilišne knjižnice prema projektu Viteslava Durchaneka. 1924. godine napravljen je projekt za gradsko kupalište na Mažuranićevom trgu prema ideji Vilka Eberta. 1929. godine južni dio Mažuranićeva trga preimenovan je u Trg Marka Marulića (Knežević, 1996.). "*Već sljedeće godine započinje se s preuređenjem ove površine. Tako je na sjevernom dijelu trga umjesto gombališta sagrađeno ograđeno dječje igralište, dok je na južnom dijelu uređen parter po Lenucijevom modelu s dva sučelna polurotonda* (Huljina, 2013.)." Skoro pedeset godina perivoj je bez promjena, no 1973. godine Branko Sileđin daje prijedlog uređenja Mažuranićeva i Marulićeva trga sa spomenikom Augustu Cesarcu autorice Marije Ujević. (Knežević, 1996.)

Godine 1865. regulatornom osnovom govori se o novom gradskom perivoju - Južnom perivoju, no tek se 1889. nabavilo zemljište za botanički vrt čiji su nacrt radili prof. dr. Antun Heinz i Vitezslav Durchanek. Godinu dana kasnije započelo se s gradnjom kako bi se godinu iza Botanički vrt otvorio za javnost. Projekt djelomičnog preuređenja proveden je po nacrtu Branka Silađina 1984. godina (Knežević, 1996.).

Što se tiče Starčevićevog trga, 1900. godine projekt uređenja parka vodio je arhitekt Franje Jeržabek; 1921. godine izdaje se natječaj za hotel Esplanade, te je 1928. i perivojski parter hotela uređen prema projektu Franje Jeržabeka. Trg je 1974. godine, preuređen prema arhitektonsko-krajobraznom projektu Božidara Sterna i Zvonimiru Kaniu, u koji je inkorporirana nadstrešnica pothodnika i Importanne Centra.. Finalni izgled trga definira Dragutin Kiš 1994. godine izgradnjom krovnog vrta (Knežević, 1996.).

U drugoj polovici 19. stoljeća, pojavljuju se građevinski pravilnici, te je područje Donjega grada, tad omeđenog Petrinjskom i Savskom ulicom po određenim kriterijima vezanima uz izgrađenost čestice, visinu objekata i njihovi međusobnu udaljenost. Kontinuirana mreža je osigurala alternativne putove koji su pridonijeli boljoj dostupnosti tog dijela grada. Blokovi pretežito mješovite namjene i brojni prostorni akcenti stvorili su stalno aktivnu gradsku zonu (Antolović i sur., 2009.), no *„unutrašnjost blokova nije se nažalost razvijala usporedno s njihovim izgrađenim obodom. Do kraja 19. stoljeća nastao je očit ne srazmjer između "srednjovjekovne" unutrašnjosti bloka i njegovog uređenog uličnog pročelja. Dok su po obodu bloka nicale moderne višekatnice, unutrašnjost je još uvijek imala poljoprivrednu podjelu zemljišta. Ovo stanje je do danas ostalo nepromijenjeno. Složena vlasnička pitanja predstavljaju veliku prepreku za provedbu jedinstvenih intervencija u unutrašnjosti bloka. U unutrašnjosti donjogradskih blokova još uvijek možemo pronaći ostatke Zagreba 19. stoljeća: drvene potleušice i kućice u cvijeću, zanatske radionice i napuštenu industriju, zaštićene spomenike kulture, privatne voćnjake i vrtove* (Šimpraga, 2011., str. 12)."

U ovoj je razdoblju promjenu doživio i Trg "G" (1909. godine Trg Ante Starčevića, a današnji naziv, Trg kralja Petra Svačića, nosi od 1998.) kada je prvi puta ucrtan u II. generalnoj osnovi Zagreba (1887.). na tada još neizgrađenom prostoru planirana je tržišna namjena (prodaja povrća i voća), no nije bila ostvarena (1901.). Nasipavanje depresije u središnjem dijelu prostora trajalo je do 1903. godine, a tek je Milan Lenuci izradio prvu detaljnu regulaciju tada već dijelom izgrađenog trga (1904.) pretpostavljajući tržnu funkciju. Prema nekim nerealiziranim prijedlozima trg je trebao biti poništen izgradnjom Narodnog muzeja na tom prostoru godine 1905./06., a novu modificiranu osnovu izrazitih secesijskih obilježja izradio je Viktor Kovačić 1909. godine s idejom ovalnog zasnovanog drvoreda, središnjom fontanom, ugaonim kvadrantima s niskom sadnjom te skulpturalnim eksedrama s kolonadom (Slika 18). Iako se uređenje ovog trga pripisuje Kovačiću, njegova osnova nije izvedena, a relikt te ideje je tek sadnja kružnog drvoreda lipa 1910. godine. Prijedlog preuređenja s dječjim igralištem, strukturama za sjedenje, nužnika te nasadima cvjetnih

penjačica ostvario je Ciril Jeglič 1932. godine. Napuštajući klasičnu geometriju partera, 1955./56. godine, središnji prostor trga konačno je preoblikovao Zvonimir Kani, pri čemu je asimetričnom postavom jezerca, položenim stazama i slobodnom sadnjom perivojni dio trga pretvaren u moderni krajobrazni koncept. (Žunić i Matuhina, 2012.)

Važno je napomenuti još jedno istaknuto ime toga doba - arhitekta Hermanna Bollea, koji je svojim doprinosom veoma utjecao na sliku grada. S jačim ili slobodnijim reminiscencijama na oblike gotike ili renesanse, ili pak u romantičnom tragu narodnoga graditeljstva, izgradio je u Zagrebu niz objekata. (Domljan, 2005.)

"Zaokruživanjem cjeline Donjega grada mnoge su ulice planski oplemenjene drvoredima, što je danas jedna od najvećih prostornih kvaliteta Zagreba koja je daljnjom ekspanzijom grada manje ili više uspješno potencirana." (Šimpraga, 2011.,str. 258)

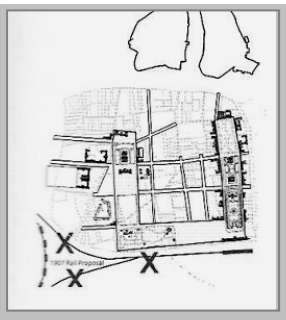
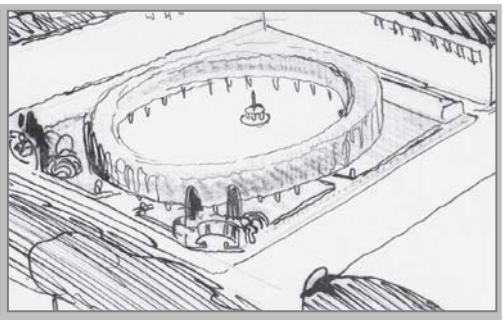

Slika 12: Razglednica Zrinjevca prije 1893. g., izvor: Knežević, 1996. Slika 13 i 14.:Skica sajmišta, 1882. i Lenucijeva skica sajmišta, izvor: Knežević, 1996.

Slika 15: Akademički perivoj - razglednica oko 1900. godine Slika 16: Trg Franje Josipa I, izvor: Knežević, 1996.

Slika 17: prva Regulatorna osnova grada Zagreba 1865.g., izvor: Antolović i sur., 2009. Slika 18: Lenuci - prijedlog Osnove Slika 19: Svačićev trg - perspektivna skica regulacije, V. Kovačića 1909., izvor: Žunić i Matuhina, 2012.

Moderna između dva svjetska rata 1920. -1940.

Na kraju 19. stoljeća u arhitekturi, kao i u drugim granama umjetnosti, postoji određena zbrka po pitanju likovnog izraza, te početkom 20. stoljeća jačaju dvije struje. Jedna strana se orijentirala prema secesiji, dok se druga opirala tom načinu promišljanja i vodila idejom novog duha vremena. Ti su arhitekti ocijenili kako je potrebno koristiti nove, kvalitetne materijale, lišiti se suvišnih ukrašavanja i spojiti ljepotu arhitekture s njenom funkcionalnošću, te njih prema tome nazivamo pretečama moderne arhitekture. (Antolović i sur., 2009.) Misao funkcionalizma začeta je još u 19. st. te je bila osnova svakog arhitektonskog izražavanja. Elementi funkcionalnog građenja sastojali su se od namjene građevine, građevinskog materijala, konstrukcije, te uklapanja u okolinu. Često se izražavalo mišljenje da je izraz funkcije sam po sebi lijep (Šimpraga, 2011.)

„Kao primjer dugoročnog planskog pristupa problematici javnoga prostora u Zagrebu može se poslužiti i prvi neboder u Hrvatskoj (Slika 20.)*, na uglu Masarykove i Gundulićeve ulice. Tridesetih godina dvadesetoga stoljeća, kada je neboder nastao, investitoru Eugenu Radovanu ponudio je Grad da, ako svoju buduću zgradu pomakne u odnosu na liniju ulice za dva metra – prostor koji bi potom ustupio Gradu za proširenje Masarykove, zauzvrat na tome mjestu može podići višu od prvotno planirane... Primjer sjajnog arhitektova odnosa prema pješaku vidljiv je i na zgradi u Martićevoj 13 iz 1930. godine, gdje arhitekt Drago Ibler elegantno uvlači izloge u prizemlju kako bi oslobodio prostor za zadržavanje* (Slika 21.)*, tj. razgledavanje izloga a da se pritom ne ometa komunikacija na pločniku* (Šimpraga, 2011., str. 17).“

„Godine 1926. na spoju Bosanske i Hercegovačke ulice uređen je mali park kojim je prostorno valorizirana tamošnja lipa. Jedinstven je to slučaj u Zagrebu da novi park nastaje oko jednoga drveta primjer iznimno uspješna pristupa zaštiti gradskoga zelenila i kvalitetne

gradogradnje koja je, spajajući se s prirodom, stvorila novu vrijednost (Šimpraga, 2011., str. 244).“

U ovom je periodu nastao i park kralja Petra Krešimira, najveći zagrebački perivojni trg. Ovo ime trg je dobio još davne 1928., da bi se nakon rata prvo zvao Staljinov trg, od 1950. Lenjinov trg, a originalno ime mu je vraćeno 1990. Njegova je gradnja planirana još početkom 20. stoljeća, duž potoka Medveščaka, a počeo se graditi nakon 1928. Gotovo cijelu površina trga zauzimao je veliki park s dječjim igralištem; 1938. godine krajobrazni arhitekt Ciril Jeglič napravio je detaljan plan krajobraznog oblikovanja parka. Tu se nalazi cvjetni vrt za odrasle, parterni vrt i dječje igralište, koji su poniri parkovne gradnje takve vrste u Zagrebu i Hrvatskoj (Mirkić-Charlie, 2013.). U sklopu parka nalazi se fontana „Kozmički ciklus vode“ (Slika 22.) izgrađena 1935. godine po projektu Cirila Jegliča i Josipa Seissla, te je sastavni dio cjeline parka koji se smatra i jednom od ponajboljih modernih projektiranih krajobraznih cjelina u Zagrebu. Park danas uživa status zaštićenog spomenika kulture, što uključuje i predmetnu fontanu/bazen (1POSTOZAGRAD, 2015.).

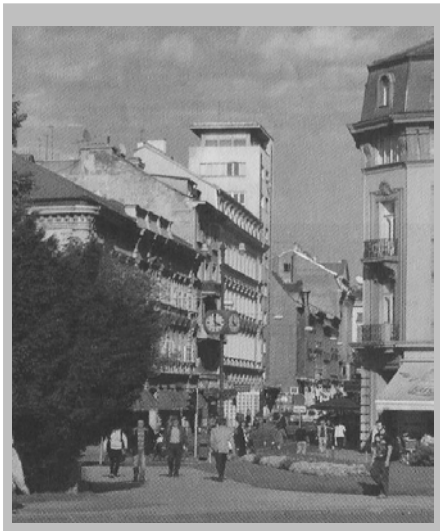
Vratimo li se na Medveščak, njegov je drvored djelo istog autora za koji se može reći da je jedan od rijetkih izrazito promišljenih krajobraznih rješenja. Nakon nadsvođenja potoka radi potrebe pruge, Jeglič je zadržao kestene sa sredine, te je s obje strane, između nogostupa i ulice, isplanirao zeleni pojas u kojima sadi nizove breza i tisa kako bi ulica i zimi bila zelena (Šimpraga, 2011.).

U to se vrijeme okupljaju mnogi istomišljenici, popularna teza je: „Dati smisao suvremenom životu i ovladati tehnikom“, stoga ovaj period obilježava nagli porast udruženja i rast struke te se tako 1919. osniva Visoka tehnička škola s rektorom Edom Šenom , koja prerasta u Tehnički fakultet. Godine 1926. arhitekt Drago Ibler s Galićem i Kauzlarićem osniva Odjel za arhitekturu. Godine 1932. osniva se Radna grupa Zagreb na inicijativu Ernesta Weissmanna koja se svojim doprinosom CIAMU-u i Atenskoj povelji[4] 1933. godine pridružuju avangardnim pokretima suvremene arhitekture (1928.- 1937.).

Unatoč neslaganjima unutar grupe, to će označiti prisutnost i doprinos zagrebačkih arhitekata u trenutku kada se zahtjeva razumijevanje procesa koji su izmijenili svijet i ljudsku zajednicu. *„Ukazuje se na snažne procese urbanizacije, nove krize potaknute uništavanjem*

[4] Atenska povelja nastala je na četvrtom kongresu pod nazivom Congres Internationaux d'Arhitecture Moderne (CIAM), a objavio ju je Le Corbusier i francuska grupa CIAM 1993. g. U desetljećima koja su slijedila Atensak povelja postala je vodič za sva nova urbana planiranja i izgradnju širom svijeta - Jelena Zlatar, 2013., str. 55.

prirode i ekološke katastrofe, nekontroliran razvoj grada pod utjecajem urbanizacije i opasnost od profiterstva. Gotovo istovremeno grupa Zemlja 1929. Godine iznosi svoje inspirativno geslo: „Treba živjeti životom svoga doba!“. „U to vrijeme dolazi do snažnog suprotstavljanja konzervativizmu i elitizmu otvaranjem prostora novim idejama arhitekture i urbanizma, racionalizmu i novim tehnologijama, u čemu se odražavala progresivnost pokreta. Arhitekt Ibler i Neidhardt, koji su potekli iz Polzigove škole, surađuju s aktivistima i tezama zagrebačke grupe. Temeljna ideja Atenske povelje u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata doprinijet će neprihvaćanju socijalističkih realizma i inzistiranju na znanstvenom pristupu planiranju grada i uređenju prostora, razvoju i očuvanju životne sredine, zaštiti kulturnih vrijednost, što su prihvatile nove generacije arhitekata i urbanista (Miščević, 2009. str. 98-99)“. Nadalje, ovaj period je donio i niz regulacijskih osnova širenja grada, no nastupa Drugi svjetski rat koji je donio ogromna razaranja naselja i gradova, nova oružja, ogromne ljudske žrtve, pustošenja, siromaštvo i prekid kulturnih djelatnosti (Mišćević, 2009.).“

Slika 20: prvi neboder u Hrvatskoj, izvor: Šimpraga, 2011. Slika 21: Ibler: uvlačenje izloga izvor: Šimpraga, 2011. Slika 22: fontana "Kozmički ciklus vode", izvor: http://1postozagrad.tumblr.com/post/116291052504/ponovljena-inicijativa-za-obnovu-povijesne-fontane

Funkcionalizam 1950. – 1980.

"Pedesetih godina, doba nakon Drugog svjetskog rata, obilježavaju problemi obnove, novog društvenog poretka, veliki izazovi industrijalizacije i urbanizacije. Postavlja se zahtjev za planskim usmjeravanjem grada s tim da se očuvaju postojeće kulturne i urbane vrijednosti, zadovolji neophodna potreba smještava novog stanovništva i poboljšaju njegovi životni uvjeti (Mišćević, 2009., str. 100.)*."* Pristupilo se intenzivnoj izgradnji, te se prihvaća Le Corbusierov zahtjev za preobrazbu u arhitekturi prema ekonomskim zahtjevima: kuća bi se mogla proizvoditi kao automobil (Antolović i sur., 2009.).

To je vrijeme u kojem djeluje čitav niz istaknutih zagrebačkih arhitekata i urbanista koji su svojim kulturnim dosegom, arhitektonskim i urbanističkim stvaralaštvom obilježili hrvatsku arhitekturu i generacije koje dolaze (Miščević, 2009.).

Godine 1947./48. pokreće se inicijativa izrade prostornih planova, no u početku imaju samo regulativno značenje (Antolović i sur., 2009.). Godine 1947. osnovan je Urbanistički zavod na čelu s Vladom Antolićem, a 1949. godine Urbanistički institut Hrvatske na čelu s Brankom Vasiljevićem i Brankom Petrovićem. Iste je godine izrađena Direktivna regulaciona osnova, gdje arhitekt Antolić sagledava razvoj modernog Zagreba u oblikovanju središnje kompozicijske osovine produženjem Zrinjevca na Trnje i Savski most, također naglašava vrijednost Trnja s Varaždinskom (danas Vukovarskom) avenijom, naglašeno plastičnim oblikovanjem s četiri visoke zgrade i sustavom dijagonalnih pješačkih veza. Osnova nije u cijelosti prihvaćena zbog nedovoljnog uključivanja prekosavskog prostora, kao i njegovog rješenja željezničkog čvora.

Godine 1956. pristupilo se izradi „Urbanističkog programa" koji će biti dovršen 1962. godine, kada započinje rad na Generalnom urbanističkom planu (u daljnjem tekstu GUP) grada Zagreba.

Najznačajniji autor koji se bavio otvorenim prostorima u to vrijeme je Zvonimir Kani, koji je 1950. godine napravio fontanu (Slika 23) u Držićevoj ulici (Kani, 2012.). Isti je autor zaslužan za mali park u Martićevoj (i već navedeno preuređenje parka kralja Petra Svačića (Slika 24.). Kani izborom vrsta na temelju povijesti ostvaruje sjajnu vezu s vremenom prve urbanizacije tog prostora i suvremenih potreba grada. Dijelom za sami park, a ponajviše za

okolne ulice sa zelenim pojasom, odabire brezu, a taj se odabir temelji na nekadašnjem biskupskom vrtu koji se protezao sve do Vlaške. *"Na južnom dijelu toga vrta postojao je pejzažni dio s brezama, a nalazio se upravo na mjestu koje Kani tematizira. Nadalje, on breze sadi nasumično, a ne u pravilnome redu zato što breza kao vrsta po svojoj strukturi nije drvoredno stablo, a nepravilnim rasporedom projektant također podsjeća na to kako su nekadašnje skupine breza bile zasađene u biskupskome vrtu. Dakle, odabirom vrsta čuva se memorija mjesta koju autor zelenila prilagođava novim okolnostima. Trenutkom kada su breze ondje bile prvi put posađene one su postale kultura, a moment u kojem Kani majstorski poseže za baštinom jedan je od najsjajnijih poteza u povijesti zagrebačkih parkova* (Šimpraga, 2011., str. 258-259)."

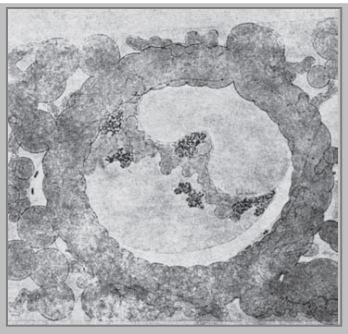
Šezdesete su godine početak novog uspona, te se razrađuju nove ideje i urbanistička rješenja koja grad šire prema jugu, te se time zaustavlja stoljetna tendencija razvoja grada u smjeru istok - zapad. Razrađuje se problematika naselja Trnja, „grad preko pruge“, koje je bilo spontano naselje siromašnog radništva, bez osnovne infrastrukture s brojnim obrtničkim radionicama i manjim industrijskim pogonima i skladištima, te Novog Zagreba (Miščević, 2009.).

Nadalje, prema usvojenom programu GUP-a iz 1962., Skupština grada Zagreba ocjenjuje da se GUP-om u mnogim postavkama ne može postići racionalan i kvalitetan plan bez izrade Prostornog plana (u daljnjem tekstu PP), te se donosi odluka o istovremenoj izradi PP zagrebačke regije gdje su angažirane mnoge znanstvene i stručne organizacije i primjenjuje se metoda integralnog, interdisciplinarnog urbanističkog i prostornog planiranja. Direktor Urbanističkog zavoda Zdenko Kolacio povjerava izradu plana arhitektu Josipu Uhliku, a istovremeno Urbanistički institut Hrvatske izrađuje PP zagrebačke regije s arhitektom Radovanom Miščevićem kao voditeljem izrade plana, koordinacije i koncepcije. (Miščević, 2009.).

U ovom je desetljeću nastao i mali park nekad poznat kao Šubićevac, a danas park kneza Zdeslava. 1964. godine projektirao ga je krajobrazni arhitekt Dragutin Kiš (Slika 25) .[5]

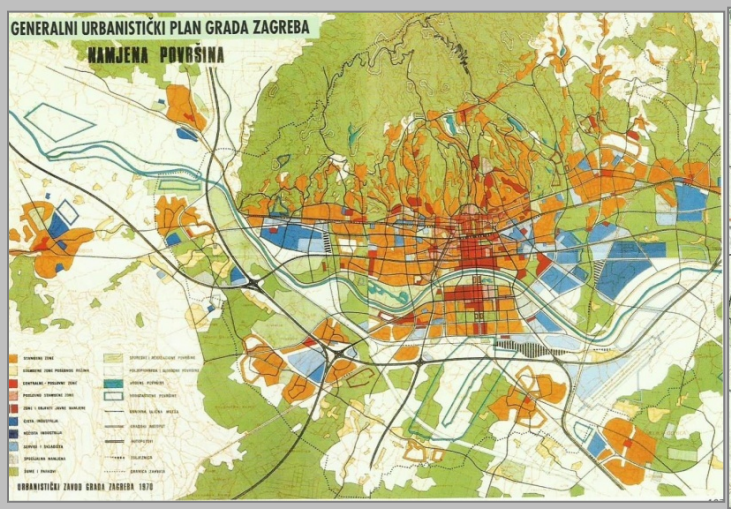
[5] Životopis Dragutina Kiša: http://www.slap-cro.org/news/in-memoriam---dragutin-kis-dipl.ing.sum..html

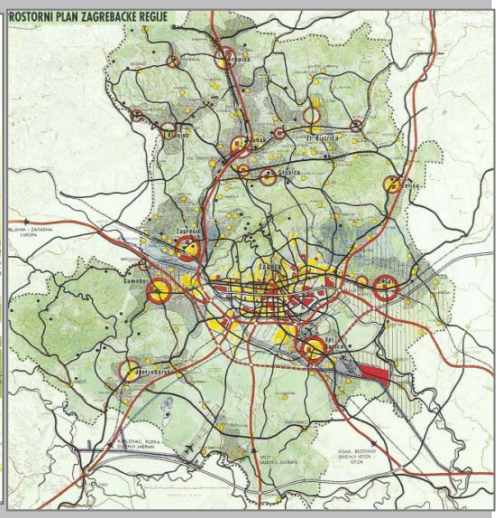

Slika 23: Kanijeva fontana u Držićevoj ul., izvor: Pavleka, 2015. Slika 24: Svačićev trg - projekt preuređenja 1955./56., izvor: Žunić, Matuhina, 2012. Slika 25: park kneza Zdeslava, izvor: Pavleka, 2015.

Slika 26: Generalni urbanistički plan 1978. Izrađen kad i PPZR, izvor: Miščević, 2009. Slika 27: Prostorni plan zagrebačke regije, izvor: Miščević, 2009.

Posmodernizam – tranzicija: 1980. – danas

„Razdoblje postmoderne započinje davne 1972. u svijetu i danas još uvijek traje, dok se u gradu Zagrebu prvi postmodernistički procesi javljaju tek desetak godina kasnije. Unatoč kasnom početku, postmoderna je unijela velike promjene u grad i snažno utjecala na njegov izgled dajući mu potpuno novi karakter i obilježja. To je iznimno kompleksan proces u kojem se promjene događaju na svim razinama grada (Antolović i sur., 2009., str. 147.) .“

Ovo razdoblje odlikuje se brojnim procesima i promjenama, prije svega u društvenom uređenju, koje su na različit način oblikovale i utjecale na rast i razvoj grada, te se prema tome u gradu Zagrebu može izdvojiti tri karakteristična razdoblja koja ga obilježavaju(Antolović i sur., 2009.):

1. 1980. – 1990. (razdoblje socijalizma – početak postmoderne)
2. 1990. – 2000. (tranzicija – razvoj grada na temelju GUP-a iz 1986.)

3. 2000. do danas (novi GUP i urbana pravila)

Prvo razdoblje još je uvijek okarakterizirano socijalističkim uređenjem države u kojem se gradi na istim principima kao u prethodnom razdoblju moderne, pri čemu grad planski grani nova stambena naselja, no krajem 1970.-tih i početkom 1980.-tih sve više počinje rasprava o kvaliteti moderne izgradnje (Antolović i sur., 2009.). Godine 1981. izrađena je studija središnjeg gradskog prostora Trnje – Sava i savskog priobalja, te Novog Zagreba.

Ovo je razdoblju značajno i po sadnji novih drvoreda, te su ih tada dobili Kaptol i Petrova ulica, a među zadnjim donjogradskim drvoredima posađen je i onaj u Gajevoj ulici 1987. godine (Šimpraga, 2011.).

Razdoblje od 1990. do 2000. godine obilježila je opće društvena nesigurnost koja je nepovoljno utjecalo na arhitektonsku djelatnost i gradnju zbog nedostatka investicija. Razlog tomu je osamostaljenje Hrvatske iz Jugoslavije koje je donijelo petogodišnji Domovinski rat (Antolović i sur., 2009.). Hrvatski su gradovi nakon rata pretrpjeli velike ratne posljedice, pa je ekonomski oporavak bio relativno spor, a gradnja manjeg opsega. Javljaju se privatni građevinski poduzetnici koji grade veliki broj stambenih zgrada na postojećoj parcelizaciji, koristeći se postojećom infrastrukturom (Jukić, Mlinar, Smokvina u Zlatar, 2013). Doseljavanjem izbjeglica povećala se potreba za novim stambenim prostorom, te se u nedostatku pravih investicija posegnulo za takozvanom „divljom izgradnjom“ (Antolović i sur., 2009.).

„Ovo (dijelom ratno, a dijelom poslijeratno) razdoblje označava prekid s prethodnim tipom društveno-političkog uređenja (socijalizmom) i prijelaz u tranzicijsko društvo (liberalnu demokraciju) (Zlatar:, 2013., str 91.).“ Nakon dugog niza godina ponovno se pojavljuje privatno vlasništvo, a društveno prelazi u drugi plan. Vlada sveopća privatizacija, država gubi moć i interes za planiranje i financiranje društvenih projekata, zbog čega prestaje dotadašnja jaka graditeljska aktivnost, a gradska uprava se više bavi privatnim nego javnim interesima (Antolović i sur., 2009.).

Prvi krajobrazni zahvat od neovisnosti zemlje bio je onaj u parku Bartola Kašića, projektiran krajem 80-tih (Šimpraga, 2011.), a izveden 1995. godine (Meštrović, 2011.), kao jedan od rijetkih krajobrazno projektiranih velikih parkova u dugom razdoblju kada su parkovnu umjetnost uglavnom zamijenile obične zelene površine. Autor parka je krajobrazna

arhitektica Branka Aničić, no iako on nudi ispravno locirane sadržaje i izbor vrsta, postoje odstupanja od autorskog dijela zbog kojih je park zakinut (Šimpraga, 2011.).

Pozitivan primjer ozelenjavanja grada ovog doba drvoredi su u Jurišićevoj i na Trgu hrvatskih velikana posađeni 1994. godine (Šimpraga, 2011.). Nadalje, iste godine, ističe se projekt za uređenje Starčevićevog trga u Zagrebu za koji je krajobrazni arhitekt Dragutin Kiš dobio prvu nagradu na natječaju u autorskom timu s arhitektima Zoranom Jerčinović i Gabrijelom Kiš Jerčinović, a park je izveden po njegovom projektu[6] a 1998. godine projektiran je i park skulptura ispred Akademije likovnih umjetnosti čiji je autor Kiš.[7]

Razdoblje nakon 2000. godine započinje prijedlogom i izglasavanjem novog GUP-a grada Zagreba (2001.) u kojem se uvode urbana pravila o kojima se idejno prvi put govorilo na seminarima „Okviri metropole" krajem devedesetih godina da bi se zatim uvrstila kao bitna stavka novog GUP-a grada Zagreba (Antolović i sur., 2009.), to je također i vrijeme uspona tržišne ekonomije i procesa privatizacije (Hodžić u Zlatar, 2013.).

U ovom razdoblju, zbog različitih interesa i položaja u odnosima moći, u mnogim slučajevima dolazi i do sukoba između različitih tipova aktera, pogotovo ekonomskih i političkih na jednoj strani, te civilnih i stručnih na drugoj (Zlatar, 2013.).

„Razdoblje nakon 2000. ključno je za urbane transformacije jer se u njemu u najvećoj mjeri javljaju nove prostorne forme koje se prepoznaju kao neplanirane. Promjene se naročito javljaju na području javnih prostora (glavnih zagrebačkih trgova – Cvjetnom i Kvaternikovom) koji se u velikoj mjeri transformiraju (Zlatar, 2013., str. 114)."

Govoreći o modernoj transformaciji grada možemo se osvrnuti na tri primjera (Zlatar, 2013., str. 114-128)*:*

- *Visoka poslovna izgradnja*
- *Trgovački centri*
- *Podzemne garaže*

Prvi primjer, poslovni neboderi, tipičan je za moderne transformacije grada općenito, pa tako i Zagreba. Uočava se pojava cityzacije određenih dijelova grada, pri čemu su prostori uz Radničku cestu i dio Zavrtnice zamišljeni kao novi zagrebački city. „*Želeći imitirati velike*

[6] Životopis Dragutina Kiša: http://www.slap-cro.org/news/in-memoriam---dragutin-kis-dipl.ing.sum..html
[7] Popis projekata Dragutina Kiša: http://www.slap-cro.org/news/in-memoriam---dragutin-kis-dipl.ing.sum..html

svjetske metropole, taj se prostor, kao poslovno središte, popunjava skupim poslovnim i stambenim zgradama i neboderima (Zlatar, 2013., str 114.) .“

Nadalje, novi i vrlo važan aspekt urbanizacije, trgovački centri, karakterističan je za proces tranzicijskog razdoblja u Hrvatskoj. U širem centru Zagreba izgradnja trgovačkih centara počinje sredinom devedesetih. "*Prvi je takav Importanne Centar na Starčevićevom trgu, otvoren 1994. godine. Nakon njega otvaraju se: Rotonda Centar u Jurišićevoj ulici, 1994., Importane Galerija na Iblerovom trgu, 1999. Centar Kaptol na Novoj vesi, 2000., Branimir centar U Draškovićevoj ulici, 2003., Cascade-Prebendarski vrtovi u neposrednoj blizini Centra Kaptol. 2009., centar Cvjetni na Cvjetnom trgu 2011. te Ban centar na uglu Cesarčeve i Kurelčeve ulice 2013. Danas se tako u središtu grada nalazi osam trgovačkih centara* (Zlatar, 2013.).“

Kao pozitivan primjer promišljanja i implementiranja otvorenih javnih zona u sklop trgovačkog objekta izdvojila bi Kaptol centar (Slika 28.). Njegove otvorene zone razvedene su, terasiranje s trgovima na kojima se nalaze fontane i vegetacija, te je pristup njima u svako doba dana moguć.

Nadalje, može se istaknuti i sadnja drvoreda u dijelu Martićeve ulice, 2009. godine, a tri sadnice posađene na proširenju nogostupa na uglu Preradovićeve i Masarykove ulice bitno su unaprijedile mikrolokaciju (Šimpraga, 2011.).

Kao negativan primjer izdvojila bi Cascade centar koji se samo nakon šest godina od otvaranja može smatrati *Brownfieldom.* Prilikom njegove izgradnje dio drvoreda lipa koji je Medvedgradska ulica dobila nakon izgradnje Kaptol centra je srušen a zelena površina na kojoj je rastao je betonirana, no nakon građanskih prijava ponovno je vraćen. (Šimpraga, 2011.). Ipak, u travnju ove godine, drvored je radi radova ponovno uklonjen, a hoće li biti vraćen i dalje je nepoznato.

Sličnu sudbinu doživio je i drvored u Varšavskoj ulici 2010. godine, no premda je vraćen, vraćen je u manjem opsegu. (Šimpraga, 2011.).

"Primjer legalne, ali ne i legitimne prenamjene jest slučaj Dubravkin put koji je promjenom legislature iz zone zabranjene gradnje postao građevinska zona u kojoj je planiran sportski centar. Godine 2009. posječen je dio šume koja je zbog prosvjeda javnosti i medijske pažnje poslije obnovljena, a od gradnje se odustalo. Dio tog niza su i slučajevi potpuno nelegalne sječe šume za potrebe bespravne gradnje koja i kad se prijavni ne znači

nužno obnavljanje šume, ponajviše zbog nefunkcioniranja sustava ili korupcije. Primjerice, u Kozarčevoj ulici gradske službe 2006. godine nalažu pošumljavanje ilegalno posječene šume, do čega nije došlo, a već 2008. izmjenama zakona bivša zelena parcela postaje građevinska. Tako umjesto da se štiti javno dobro, zelene se zone prenamjenjuju u stambene i legaliziraju se postojeći bespravno sagrađeni objekti ili se omogućava gradnja budućih (Šimpraga, 2011., str. 255). ."

Godine 2012. grad je dobio još jedan park i to u dijelu Zelene potkove. Nakon više od jednog stoljeća Zelena je potkova dobila deveti po redu javni park nazvan Smogovac "*i to nakon prvog ikad u Zagrebu provedenog javnog natječaja za ime neke javne površine, a što je bio dio procesa zagovaranja parka. Naime, park se dogodio nakon opsežne kampanje koju je podržalo stotine javnih osoba, strukovnih i drugih organizacija, te peticije građana i to tamo gdje je Grad inicijalno planirao parkiralište."*[8]

Posljedica stalnog rast tercijarnih djelatnosti stanovništva[9] rezultira porastom broja automobila u gradu i regiji. *„S pojavom trgovačkih centara javlja se i veliki broj podzemnih garaža u samom gradskom središtu... Podzemne garaže na Kvaternikovom trgu i Cvjetnom trgu* (Slika 29.) *primjer su zagušenja gradskog središta prometom, zbog njegovog dovođenja u najuži gradski centar. U slučaju Cvjetnog trga došlo je i do oduzimanja javnog prostora (ulice) za izgradnju ulaza u podzemnu garažu* (Zlatar, 2013., str 128- 129).“

Slika 28: drvored ispred Kaptol centra, izvor: Zlatar 2013.

Slika 29: ulaz u podzemnu garažu na Cvjetnom trgu, izvor: Zlatar 2013.

[8] intervju: Saša Šimpraga, 2015. : http://vizkultura.hr/intervju-sasa-simpraga/
[9] Velika koncentracija poslovnih prostora zahtijeva izgradnju podzemnih garaža. To opet stimulira pojačanje automobilskog prometa u ionako zagušenom gradskom središtu (Svirčić Gotovac i Zlatar u Zlatar, 2013.,str.129.

5. Inventarizacija i analiza područja obuhvata

5.1. Pješački i kolni promet centra Zagreba

Pješačka vremenska udaljenost od glavnog trga prema rubnim zonama na sjeveru (Gupčeva zvijezda), zapadu (Trg dr. Franje Tuđmana), istoku (Kvaternikov trg) moguća u jednakom vremenskom periodu (dvadesetak minuta), te se neometano i kontinuirano nastavlja van obuhvata rada, dok je do južne granice (Glavni kolodvor) potrebna duplo manja udaljenost (10 minuta), no nailazimo na prostornu barijeru (željezničku prugu), stoga se protočnost kretanja ometana i svedena je na svega pet pješačkih veza s južnim dijelom grada, te tri za motorni promet. Prostor preko pruge moguće je motornim vozilima proći u rubnim zonama Savska i Držićeva ulica i središnje - Miramarska ulica, dok je pješačka veza omogućena i preko pothodnika u Runjaninovoj ulici i Importanne Centra. Osim pruge, veliku barijeru u povezivanju sjevernog i južnog dijela grada predstavlja prostor bivše tvornice Gredelj.

Ortogonalni sistem Donjeg grada podupire križno kretanje sjever-jug, istog- zapad, dok je dijagonalno kretanje manje zastupljeno, no povremeno se pojavljuje (Savska, Trg žrtava fašizma, Šubićeva ulica). Iako se kretanje sjever- jug pojavljuje i u gradskoj četvrti Gornji grad - Medveščak to je kretanje uvjetovano konfiguracijom terena (prostor brežuljkastog terena) i prema tome razlog spontanijih linijskih prometnih poteza.

Prostor strogog centra, označen žutom bojom na Slici 30. pretežno je pješačka zona s ograničenjima za promet motornih vozila, stoga je promet motornih vozila djelomično pomaknut periferno.

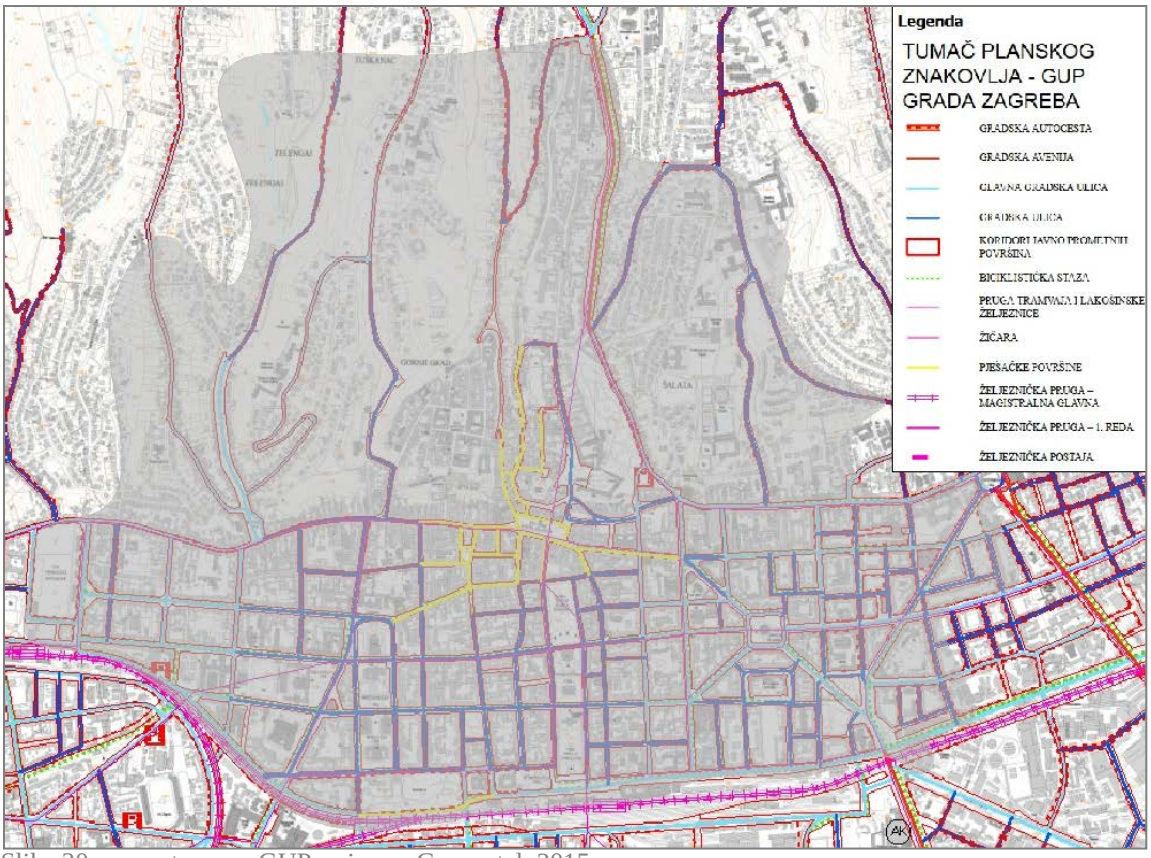
Nadalje, jasno se uočava razlika između vrsta komunikacija, gdje su one na Gornjem gradu i Kaptolu podređene pješaku, zbog čega su i u perceptivnom smislu zanimljivije. Razlog tome su niža gradnja, uže ulice, neprestana izmjena terena, spontaniji smjer kretanja, veći izbor veza između pojedinih destinacija (prolazi, stubišta) što omogućava mrežno, a ne samo linearno kretanje, kao i jaki kontrasti kao što su izmjena dugih i kratkih vizura, izgrađenog i prirodnog, skučenog i otvorenog. S druge strane, prostorom Donjeg grada ipak diktira promet motornih vozila. Iako ova četvrt ima zavidno šire ulice i mnogo drvoreda, pješački promet sveden je na minimum i mjestimično preklopljen s biciklističkim vezama. Viša gradnja, stari drvoredi, prekrasne fasade i linearni potezi imaju osobitu atmosferu, no često su i razlog slabijeg snalaženja u prostoru jer u pojedinim dijelovima ne postoje značajniji kontrasti, stoga su prostorni akcenti i otvoreni prostori veoma važni orijentiri.

5.2. Gustoća kretanja i glavni pješački pravci

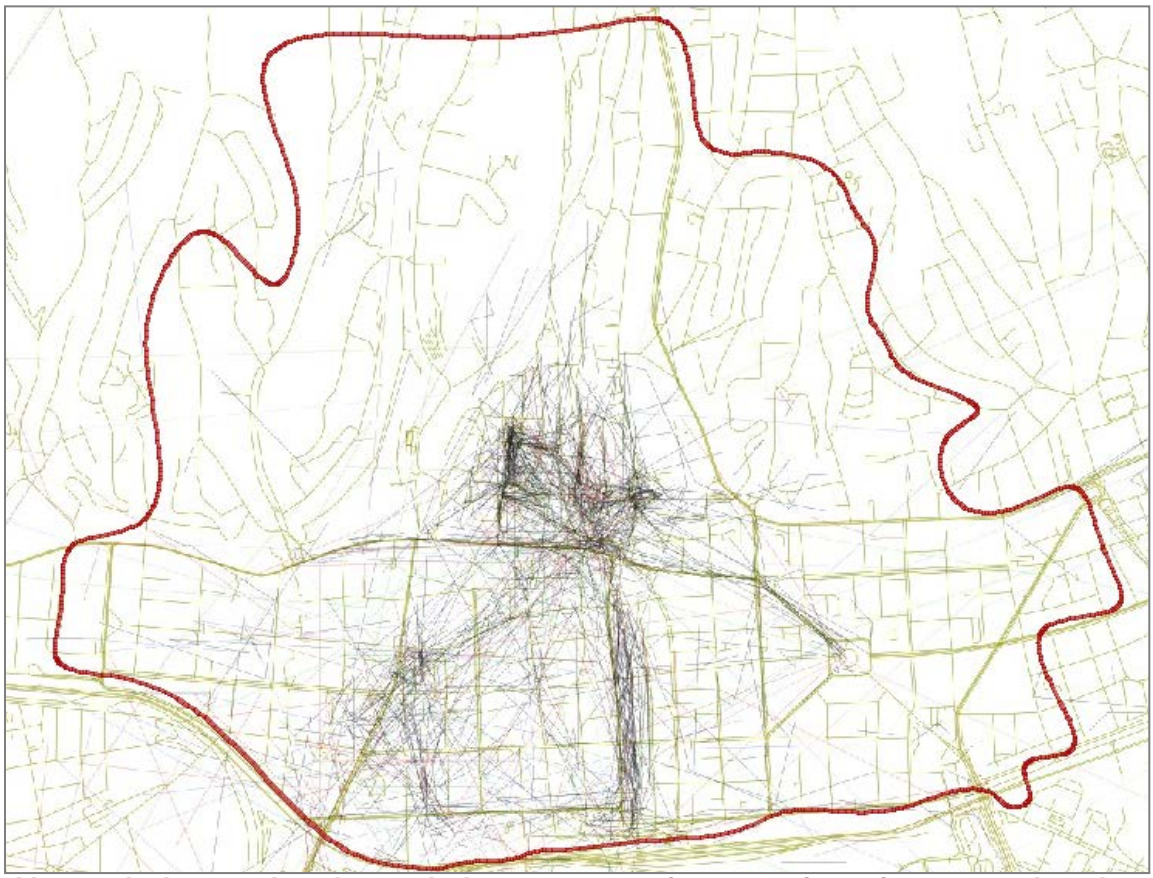
Najgušći pješački promet uočava se u strogom centru (Slika 31), odnosno na Trgu bana Jelačića, Gornjem grada te na Kaptolu pored Katedrale. Veoma izražen pješački promet nalazi se i uz Zelenu potkovu, a značajan je i potez Trg bana Jelačića - Trg hrvatskih velikana - Trg žrtava fašizma kao i potez Trg bana Jelačića - Trg Petra Preradovića - Masarykova ulica - Trg maršala Tita čime se zaključuje da su gradski trgovi i parkovi, kao sinonimi javnih otvorenih površina, ujedno i gravitacijske točke koje diktiraju smjerove kretanja kroz gradsko središte.

Ipak, postoji razlika u korištenju istih. Najizraženije korištenje i kretanje pješačkih površina nalazi se na prostoru Gradeca, Kaptola i središnjeg djela Donjega grada (osobito uz Zelenu potkovu). Može se reći da središte grada Zagreba obiluje pješačkim pravcima i djelom uistinu dobro povezuje otvorene površine (npr. Zelena potkova), no te veze nisu uvijek tako očite, stoga se pojedine zone više doživljavaju kao iznenadni akcenti (npr. park kneza Zdeslava, park Petra Svačića itd.) nego kao prostorni kontinuitet.

Imajući na umu specifičnosti pojedinih dijelova centra grada, postoji potencijal u jačanju veza između pojedinih otvorenih površina. Primjerice, donjogradski blokovi su velika dodatna vrijednost Donjega grada, s kojom se može riješiti problem nedostatka parkirnih zona, potom i implementirati različiti javni i polujavni boravci na otvorenom, a pored toga predstavljaju i potencijal za stvaranje novih pješačkih veza.

Slika 30: promet prema GUP-u, izvor: Geoportal, 2015.

Slika 31: atlas koji vizualizira kretanja ljudi na osnovu georeferenciranja fotografija, autor Erick Fischer, izvor: http://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/mape-gradova-kroz-kretanja-ljudi,4300.html

5.3. Udio zelenih površina u centru Zagreba

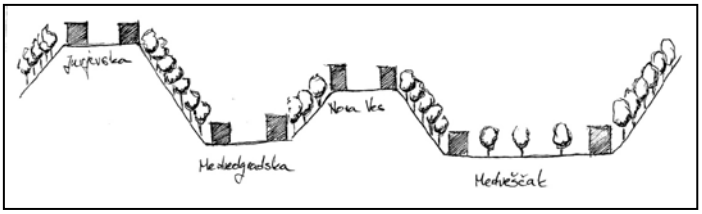
Udio otvorenih i zelenih površina naoko ima mnogo (teza o Zagrebu kao „zelenom gradu“) no ukoliko se izuzmu površine koje su privatne, neuređene, zatvorene javnosti i sl. tada je ta teza podložna preispitivanju. Inventarizacijom i analizom je uočeno da zelenilo prati urbanizam („blokovsko zelenilo“) i konfiguraciju terena (padine Medvednice). Gradska četvrt Gornji grad - Medveščak obiluje velikim zelenim zonama, organskih forma, dok je zelenilo Donjega grada mnogo pravilnije. Premda vlada velika izgrađenost, zelenilo je učestalo i rasprostranjeno. Dakako, cjelokupnom zelenilu ne doprinose samo javni prostori, već i parcele u privatnom vlasništvu.

Slika 32: prikaz udjela zelenila na površini centra Zagreba preklopljen s DOF-om, izvor: Pavleka 2015.

Pregledom DOF-a i obilaskom terena utvrdilo se da je zona strogog centra - Gradec, Kaptol i okolica, premda zona visokih povijesnih, kulturnih i ambijentalnih vrijednosti, među zonama s najmanje zastupljenim javnim zelenilom (Slika 32). Iako površinom ne zauzimaju veliki prostor, "zeleni" sadržaji u toj su zoni raznoliki, te je njihov doprinos itekako značajan (šetališta, manji parkovi itd.). Premda nije predmet ovog rada, te se neće detaljnije analizirati,

važno je spomenuti da je u ovoj zoni zelenilo institucija i zelenilo privatnog vlasništva itekako zastupljeno. Premda su neke zgrade usuglasile gradnju parkirališta na prostoru svojih dvorišta, mnoga su i danas ostala zelena. Jedan od razloga su i veliki nagibi na tim prostorima. (Slika 33)

Slika 33: shematski prikaz zelenila na nagibu od ulica Jurjevska – Medveščak, izvor: Pavleka 2015.

Obilaskom terena uočeno je da ti prostori variraju od reprezentativnih - park u Jurjevskoj 27. zaštićen je kao spomenik parkovne arhitekture (Slika 35) kao i onaj na broju 30.; do intimnih i ugođajnih, te su dimenzijama i karakterom veoma različiti.

Oprečno tome, prostor Tuškanca i Zelengaja pokazuje jednu sasvim drugačiju sliku: većim dijelom prekriven je park – šumom od koje je dio zelenila javni prostor s mnogim javnim sadržajima (dječja igrališta, sportski tereni, šetališta, kino na otvorenom itd.), a ostalo je zaštitno zelenilo privatnih parcela. Ipak, ovo je daleko najzeleniji prostor centra grada.

Slična situaciju nalazimo na prostoru Šalate. Ova zona ima veliku količinu zelenila, no obilaskom terena utvrdilo se da su javne zelene površine uglavnom koncentrirane oko Medicinskog fakulteta, bolnice i sportsko-rekreacijskog kompleksa „Šalata“ te Sjemeništa, dok je velik dio ostalog zelenila u privatnom vlasništvu. Ipak, uređena dvorišta i vrtovi u starim vilama kao i fasade obrasle puzavicama ostavljaju dojam zelenih ulica (Slika 42 i 43).

U odnosu na kvartove na brežuljcima koji imaju mnogo spontaniju vegetaciju koja fluidno prati konfiguraciju i građevine, zelenilo Donjega grada sasvim je drugačije. Pravilna mreža ulica i građevina s blokovima prenosi se i na javne otvorene površine, stoga su i parkovi pravokutnog i kvadratnog oblika.

Ova zona obiluje većim zelenim površinama, a od osobitog značaja su reprezentativni povijesni parkovi/trgovi Lenucijeve potkove. Mimo potkove zeleni pojasevi opasali su i mnoge institucije. Evidentirani su i značajniji parkovi, a unutrašnjost pojedinih blokova svojim zelenilom i sadržajima dodatno doprinose zelenilu ove zone.

Na ovom se prostoru nalazi i velik broj dječjih igrališta čija je koncentracija nešto veća u istočnom dijelu, ali i sportskih terena koji su uglavnom vezani uz osnovne i srednje škole.

Ipak, prostor Donjeg grada ima visoku koncentracija javnih zelenih površina, a zelenom sustavu doprinosi i velika količina drvoreda.

Slika 34,35 i 36: okoliš oko crkve - Nova ves i Jurjevska 27.; Pov. institut Hrvatske - Opatička, DHMZ - ul.Grič, izvor: Pavleka, 2015.

Slika 37: reprezentativni vrt na Novoj vesi Slika 38: krovni vrt u Maloj ulici Slika 39: dvorište - Nova Ves Slika 40: intimna terasa - Nova Ves Slika 41.: zeleni trijem – Jurjevska, izvor: Pavleka, 2015.

Slika 42: zelene fasade u Vramčevoj i Gajdekovoj ul. Slika 43: vrt u Mesićevoj ul. Slika 44: Schlosserove stube, izvor: Pavleka, 2015.

5.4. Definiranje tipova javnih otvorenih zelenih površina centra Zagreba

Radi lakše orijentacije i sistematizacije otvorenih prostora javni prostori centra Zagreba podijelit će se u kategorije, a radi lakšeg razumijevanja namjene i korištenja, u daljnjem tekstu navedene su definicije svake kategorije. Veći dio kategorija definiran je aktualnim Generalnim urbanističkim planom (u daljnjem tekstu GUP) grada Zagreba iz 2007. godine s izmjenama i dopunama iz 2009. i 2013. godine (Odluka o donošenju Generalnoga urbanističkog plana grada Zagreba, 2007.) , no radi pojedinih specifičnosti i preklapanja uvedene su i dodatne kategorije. One se odnose na otvorene ili zelene površine koje se nalaze u kategoriji neke druge prioritetne namjene poput mješovite namjene ili javno – društvene namjene (uglavnom igrališta, neki sportski tereni, džepni parkovi) ili onih površina koje GUP-om nisu definirane sukladno tipologiji otvorenih prostora koje se sugeriraju u sklopu tipologije krajobraza gradskih prostora.

U svrhu ovog rada otvorene javne površine podijeljene su u 13 kategorija od kojih je dio definiran aktualnim GUP-om a to su: javni park (Z1[10]), Trg, gradske park - šume (Z2), tematski park (Z3): športsko - rekreacijska površina: (oznaka R1 i R2), zaštitne zelene površine (Z), javne gradske površine - tematske zone (Z4), tržnica (TR), no radi pojedinih specifičnosti unesene su i dodatne kategorije kao što su povijesni trg (ili park) jer pojedini prostori (Zelena potkova) sadrže specifične karakteristike, džepni parkovi, prostorni akcenti i dječja igrališta jer su GUP-om često sadržani unutar mješovite namjene, te šetališta i zeleni koridori (zeleni „potezi“ više su prolaznog karaktera uz naglasak na šetnji)..

1. Javni park (Z1): definicija prema GUP-u: javni neizgrađeni prostor oblikovan planski raspoređenom vegetacijom i sadržajima temeljno ekoloških obilježja, namijenjen šetnji i odmoru građana. Funkcionalno oblikovanje parka određuju prirodne karakteristike prostora, kontaktne namjene i potreba za formiranjem ekološko, edukativno estetskih i rekreativnih površina, pa se parkovi tipološki dijele na gradske parkove, parkove četvrti ili susjedstva, trgove, edukativne i znanstvene parkove, povijesne parkove i sl. Tipološki oblik parka određuje način i razinu opremljenosti sadržajima, građevinama i drugom opremom, što se određuje urbanim pravilima ove odluke. Gradnja građevina, sadržaja i opreme parka uvjetovana je realizacijom planirane parkovne površine u cjelini, a određena je urbanim pravilima ove odluke. Iznimno, omogućuje se gradnja javne podzemne garaže na lokacijama gradskog projekta.
2. Trg: je urbana forma koja okuplja ljude u svrhu pasivnog uživanja (Jackson u Cooper Marcus i Francis, 1998.), no on je i aktivan fokus unutar centra intenzivne urbane regije. Uglavnom, on je popločen, okružen strukturama visoke gustoće i ulicama ili je u kontaktu s njima. Ova vrsta prostora sadrži značajke koje privlače ljude i olakšava susrete (Lynch u Cooper Marcus i Francis, 1998.). Nadalje, trg se definira i kao prostor na otvorenom čija je glavna zadaća nuditi aktivnosti kao što su šetanje, sjedenje, objedovanje i opušteno promatranje okoline te isključuje motorni promet. Dakle, njegova uloga nije samo za prolazak, već ima i značajke za zadržavanje. Iako prostor može sadržavati vegetaciju, popločenje dominira (Cooper Marcus i Francis, 1998.).
3. Park ili trg specifičnih karakteristika: prostori koji sadrže elemente i javnih parkova i trgova (Zelena potkova).

[10] oznaka korištenja i namjene prostora unutar GUP-a [10]

4. Gradske park - šume (Z2): su šume posebne namjene funkcionalno oblikovne karakteristike kojih su određene njihovim prirodnim obilježjima. Gradske park - šume mogu se oblikovati kao parkovne površine, a gospodarenjem se zadržava njihova izvorna struktura šume, uz mogućnost opremanja samo onim sadržajima koji će od opće korisnih funkcija šume imati naglašeniju rekreativnu funkciju. Površinu park - šume koja će se uređivati i razinu opremanja određuju tijela nadležna za upravljanje šumama i za zaštitu posebno vrijednih i zaštićenih dijelova prirode na gradskom području. Moguće intervencije na prostoru gradskih park - šuma određene su urbanim pravilima ove odluke.
5. Tematski park (Z3): je prostor čije su oblikovne karakteristike zadane sadržajem (temom) te nema nužno naglašeno vegetacijsku (hortikulturnu) komponentu. Sadržajna struktura tematskog parka, opremljenost građevina opremom te drugi uvjeti realizacije parka određeni su urbanim pravilima ove odluke ili će se odrediti provedbenim dokumentima prostornog uređenja. U zoni tematskog parka potrebno je osigurati barem 50% površina s vegetacijskom komponentom (zelenih površina).
6. Džepni park i prostorni akcent: manja područja otvorenih prostora koja podrazumijevaju prirodnu površinu i sjenovite prostore za neformalnu igru i pasivnu rekreaciju. Mogu sadržavati i sjedeću garnituru i sprave za igranje (Banda, 2015.). Ovaj će rad pod ovom kategorijom podrazumijevati parkove do 500 m^2.
7. Dječje igralište: prostori u kojima dominiraju sprave za igru.
8. Športsko - rekreacijska površina: namjena sadrži površine za šport i rekreaciju. Ovisno o položaju u gradu i vrsti športa i rekreacije, površine se dijele na one na kojima je moguća gradnja športskih građevina (oznaka R1) i one na kojima je moguće samo uređenje otvorenih površina za šport i rekreaciju (oznaka R2).
9. Šetalište i/ili zeleni koridor: longitudinalne površine koje se najviše koriste za šetnju i/ili kao tampon zona odnosno zaštitni koridor (zaštita od autoputa, željezničkih pruga itd).
10. Zaštitne zelene površine (Z): Zaštitne zelene površine oblikovane su radi potrebe zaštite okoliša (nestabilne padine, erozija, voda, potočne doline, tradicionalni krajolici, zaštita od buke, zaštita zraka i druge zaštitne zone). Na površinama zaštitnog zelenila, osim unutar Parka prirode Medvednica, mogu se oblikovati rasadnici. Iznimno, unutar zaštitnih zelenih površina mogu se graditi i manje građevine javne i društvene, ugostiteljske i stambene namjene, klijeti, kompostane i groblje kućnih ljubimaca kada je to određeno urbanim pravilima ove odluke. Mjere očuvanja i zaštite, te

funkcionalno-oblikovne karakteristike krajobraznih površina, i moguće intervencije određene su urbanim pravilima ove odluke. U zonama zaštitnih zelenih površina mogu se zadržati, rekonstruirati i obnavljati stambene i gospodarske, te druge građevine kad su zaštićene kao spomenici kulture ili su ovom odlukom utvrđene kao osobito vrijedne. Zahvati na takvim građevinama mogući su isključivo u skladu s propozicijama nadležnog tijela zaštite.

11. Tržnica (TR): prostor za tržnu namjenu
12. Javne gradske površine - tematske zone (Z4): su površine niskog intenziteta izgrađenosti koje se planiraju kao:

    - novi parkovi i trgovi između željezničke pruge i rijeke Save;

    - neizgrađeni koridori gradskih infrastruktura (potoka, gradskih ulica, željeznice). U tematskim zonama mogu se graditi građevine za znanost, kulturu i rekreaciju ugostiteljstvo; vjerske sadržaje, uz uvjet da kin zone nije veći od 0,2 i podzemne garaže čiji GBP ne ulazi u kin. U zonama javnih zelenih površina mogu se zadržati, rekonstruirati i obnavljati stambene i gospodarske te druge građevine kad su zaštićene kao spomenici kulture ili su ovom odlukom utvrđene kao osobito vrijedne.
13. Ostale zelene zone: boravci s povremenim klupama i/ili stolovima, samostalni travnjaci, cvjetnjaci, te zone nedefinirane namjene.

5.5. Karta korištenja i namjene površina - Generalni urbanistički plan grada Zagreba

TUMAČ PLANSKOG ZNAKOVLJA

- STAMBENA NAMJENA
- MJEŠOVITA NAMJENA
- MJEŠOVITA NAMJENA - PRETEŽITO STAMBENA
- MJEŠOVITA NAMJENA - PRETEŽITO POSLOVNA
- JAVNA I DRUŠTVENA NAMJENA
- JAVNA I DRUŠTVENA NAMJENA - UPRAVNA
- JAVNA I DRUŠTVENA NAMJENA - SOCIJALNA
- JAVNA I DRUŠTVENA NAMJENA - ZDRAVSTVENA
- JAVNA I DRUŠTVENA NAMJENA - PREDŠKOLSKA
- JAVNA I DRUŠTVENA NAMJENA - ŠKOLSKA
- JAVNA I DRUŠTVENA NAMJENA - VISOKO UČILIŠTE I ZNANOST. TEHNOLOŠKI PARKOVI
- JAVNA I DRUŠTVENA NAMJENA - KULTURNA
- JAVNA I DRUŠTVENA NAMJENA - VJERSKA
- GOSPODARSKA NAMJENA
- GOSPODARSKA NAMJENA - PROIZVODNA
- GOSPODARSKA NAMJENA - POSLOVNA
- GOSPODARSKA NAMJENA - TRGOVAČKI KOMPLEKSI
- GOSPODARSKA NAMJENA - UGOSTITELJSKO TURISTIČKA
- ŠPORTSKO-REKREACIJSKA NAMJENA - ŠPORT S GRAĐNJOM
- ŠPORTSKO-REKREACIJSKA NAMJENA - ŠPORT BEZ GRAĐNJE
- JAVNE ZELENE POVRŠINE - JAVNI PARK
- JAVNE ZELENE POVRŠINE - GRADSKE PARK ŠUME
- JAVNE ZELENE POVRŠINE - TEMATSKI PARK
- JAVNE GRADSKE POVRŠINE - TEMATSKE ZONE
- ZAŠTITNE ZELENE POVRŠINE
- POSEBNA NAMJENA
- POVRŠINE INFRASTRUKTURNIH SUSTAVA
- GROBLJE
- VODE I VODNA DOBRA - POVRŠINE POD VODOM
- VODE I VODNA DOBRA - POVRŠINE POVREMENO POD VODOM
- POVRŠINE ZA BUDUĆI RAZVOJ
- KORIDOR POSEBNOG REŽIMA DALEKOVODA
- KORIDOR POSEBNOG REŽIMA POTOKA
- TRŽNICA
- SPREMIŠTA TRAMVAJA I AUTOBUSA
- REZERVACIJA PROŠIRENJA POSTOJEĆE ULICE
- GRANICA GENERALNOG URBANISTIČKOG PLANA GRADA ZAGREBA

5.6. Karta zatečenog stanja otvorenih javnih površina centra Zagreba

M 1:10 000

Javni parkovi
1. Trg Francuske republike (Z1 i R2)
2. Trg dr.Franje Tuđmana (Z1)
3. Park kod X. gimnazije (Z1)
4. Park Grič (Z1)
5. Park Bele IV (D)
6. Park "Pakao" (Z4)
7. Park kralja Petra Svačića (Z1)
8. Park podno Opatovine (Z1)
9. Park Opatovina (Z1)
10. Park Ribnjak (Z1)
11. Park Glogovac (Z1)
12. Park u Martićevoj ulici (Z1)
13. Park kralja Petra Krešimira IV (Z1)
14. Park ispred OŠ Matka Laginje
15. Park kneza Zdeslava (Z1)
16. Park Bartola Kašića (Z1)
17. Park u Weberovoj ulici (Z1)
18. Park oko Med. fakulteta i bolnice (D)
19. Park oko Sjemeništa (Z1 i D)
20. Park Klaićeva/Deželićeva (Z1)
21. Park u Dalmatinskoj ulici (M2)
22. Park kod Iblerovog trga (M2)
23. Park 100 brigade Hrv. vojske (Z1)
24. Park Šubićeva/Posavskog (R2 i D4)
25. Park u sklopu poliklinike Suvag (D)

Trg
26. Markov trg (D8)
27. Katarinin trg (M2)
28. Jezuitski trg (M2)
29. Trg "Gradec" (D)
30. Trg Petra Preradovića
31. Trg bana Josipa Jelačića
32. Kaptol
33. Trg Europe
34. Langov trg
35. Trg hrvatskih velikana
36. Iblerov trg (M2)
37. Kvaternikov trg
38. Ilirski trg
39. Trg Gupčeva zvijezda
40. Trg na križanju Grškovićeve ul. i Medveščaka (M1)

Park/trg
41. Trg Franklina Roosevelta (Z1)
42. Trg maršala Tita (Z1)
43. Mažuranićev trg (Z1)
44. Trg Marka Marulića (Z1)
45. Botanički vrt (Z1)
46. Trg Ante Starčevića (Z1)
47. Trg kralja Tomislava (Z1)
48. Strossmayerov trg (Z1)
49. Park Zrinjevac (Z1)
50. Trg žrtava fašizma (Z1)

Gradske park- šume
51. Rokov perivoj (Z1)
52. Golubovac (Z1)
53. Krležin gvozd (Z2)
54. Jabukovac (Z2 i R2)
55. Tuškanac (Z1 i Z2)
56. Zelengaj (Z1 i Z2)
57. Park šuma u Bosanskoj ul. (Z1, Z2 i R2)
58. Park šuma u Vončininoj ul. (Z1, D i IS)
59. Park šuma između Jurkovićeve i Poslilovićeve ul. (Z1 i S)
60. Park srpanjskih žrtava - Jurjevski perivoj (Z1 i Z2)
61. Kriegerov vrt uz Kožarske stube (Z1 i Z)

Tematski park
62. Park skulptura ispred ALU-a (D6)
63. Park Smogovac - fitness park (Z1)

Džepni parkovi i prostorni akcenti
64. Park u Tkalčićevoj ul. - preko puta Opatovine (M2)
65. Park u Tkalčićevoj ul. - blizina Krvavog mosta(M2)
66. Fontana Zvonimira Kanija u Držićevoj ul. (Z)

Dječja igrališta
67. Dj. igralište i sportski tereni - Centar za odgoj i obrazovanje (D)
68. Dj. igralište - Dječji dom (D)
69. Dj. igralište i sportski tereni - OŠ Ivana Gundulića (M2)
70. Dj. igralište i sportski teren u Mihanovićevoj ulici (M1)
71. Dj. igralište u sklopu Kaptol centra (M2)
72. Dj. igralište u Petrinjskoj ulici (D4)
73. Dj. igralište u Trpimirovoj ul. (M1)
74. Dj. igralište u Domagojevoj ul. (M1)
75. Dj. igralište u Domagojevoj ul. (M2)
76. Dj. igralište u Vlaškoj ul. (Z1)
77. Dj. igralište u Laginjinoj ul. (M2)
78. Dj. igralište Martićeva/Barčićeva (M1)
79. Dj. igralište i sportski teren u Lepušićevoj (M1)
80. Dj. igralište u Fabkovićevoj ul. (M1)
81. Dj. igralište - ul. fra Grabovca (M1)
82. Dj. igralište - Mjesni odbor Vočarska (D)
83. Dj. igralište u Vramčevoj ul. (S)
84. Dj. igralište i sportski tereni - XVIII. gimnazija i OŠ Kovači

Sportsko-rekreacijske površine
85. Sportski tereni u Kordunskoj ul. (D5)
86. "Elipsa" - srednjoškolsko igralište (R2)
87. Sportski tereni OŠ J.J. Strossmayera (D5)
88. Sportski tereni OŠ Ivan Merz (D5)
89. Sportski tereni XVI. gimnazije (D5)
90. Sportski centar Šalata (R1)

Šetališta i/ili zeleni koridori
91. Dubravkin put (Z2)
92. Vrazovo šetalište (Z1)
93. Strossmayerovo šetalište (Z4)
94. Zeleni koridor - ul. I. Kukuljević Sakcinski/Radnički dol
95. Zeleni koridor u Crnatkovoj ul.

Tržnice
96. Britanski trg (TR)
97. Dolac (TR)
98. Tržnica u Branimirovoj ul. (M2)
99. Tržnica u blizini Kvaternikovog trga (TR)

Ostale zelene zone
100. Travnjak uz trg dr. F. Tuđmana i Francuske rep. (Z4)
101. Boravište u Ilici (M2)
102. Boravište uz dom zdravlja u Palmotićevoj (M2)
103. Otvoreno kino Tuškanac (Z2)
104. Travnjak na Šalati (D)

numeriranje sadržaja unutar donjegradskih blokova
zaštitne zelene površine (Z)
spomenik parkovne arhitekture

5.7. Usporedba namjene površina prema GUP-u sa zatečenim stanjem otvorenih javnih površina centra Zagreba

Najviše javnih zelenih površina centra Zagreba definirano je kao javni park (Z1) osobito prostor Donjeg grada gdje su gotovo sve javne zelene površine definirane kao Z1, osim tri koje se definiraju kao površine za sport i rekreaciju bez gradnje.

Na prostoru gradske četvrti Gornji grad – Medveščak javne površine definirane su kao javni park, osim Strossmayerovog šetališta i parka „Pakao“ koji se definiraju kao javne gradske površine - tematske zone, premda nisu temom definirani. Tuškanac i Zelengaj uglavnom se definiraju kao javni parkovi i park - šuma, no Tuškanac sadrži i dvije zone za sport i rekreaciju bez dozvoljene gradnje, a prostor u Bosanskoj ulici jednu. Obzirom da se prostor ovih četvrti nalazi na brežuljcima, poneke su padine veoma strme i time u funkciji zaštitnog zelenila. Prostor Šalate sadrži veliku zonu za sport i rekreaciju s dozvoljenom gradnjom (Z2), te ponešto zona definiranih kao javni park. Poneke zelene otvorene javne zone nalaze se u kategoriji D (javna i društvena namjena), osobito pod kategorijom D6 - javna i društvena namjena - visoko učilište i znanost, tehnološki parkovi. To su uglavnom parkovi, dječja igrališta i sportski tereni oko i ispred škola i sveučilišta. Najveći park definiran ovom namjenom nalazi se na Šalati oko Medicinskog fakulteta i bolnice.

U nastavku ćemo se detaljnije osvrnuti na one prostore koji još nisu realizirali planiranu namjenu, te zelene zone koje se nalaze unutar neke druge namjene, no značajne su i uvelike doprinose zelenilu grada.

1. Površine na kojima se planira javni park, no ograničene su privatnim vlasništvom

Prostor sjeverno od Trga žrtava fašizma u Patačićinoj ulici planiran je kao javna površina, no na ulazu je postavljena rampa i porta Zagrebačkog holdinga, a slična situacija je i u Radićevoj ulici gdje je planiran javni park, no javni je prostor samo onaj oko Ilirskog trga i kule.

2. Neke površine koje su planirane kao javni parkovi, no još nisu realizirani

Zona u Vončininoj ulici više djeluje kao zaštitna šuma nego javni park i jedini prolaz kroz nju su Rikmandove stube, te one koje vode prema Šalati (Slika 44). U blizini (istočno od Vončinine) nalazi se još jedna slična zona između Voćarske i Jurkovićeve ulice. U gornjem je dijelu ona potpuno obrasla (Slika 45.), a u donjem ograđena i stabla su dijelom posjećena te prostor izgleda kao da je pripremljen za izgradnju. Ta zona kategorijom više spada u zaštitnu

šumu ili park - šumu nego u javni park iako ni te kategorije ne bi bile potpuno prikladne situaciji koja se tamo nalazi. Taj ograđeni pošumljeni prostor koji je i šikara najviše izgleda kao zakrpa kojoj uvelike prijeti prenamjena zemljišta u prostor na kojem će biti dozvoljena izgradnja. Jedini put gdje se kroz prostor može proći su stube Mije Slavenske. O ovom problemu govori i platforma 1POSTOZAGRAD koja je tokom mjeseca travnja ove godine skupila mnogo potpisa građana i različitih stručnjaka za inicijativu izgradnje parka te potpise poslali na sve nadležne adrese.

Veliki travnjak bez ikakvih sadržaja nalazi se između Trga dr. Franje Tuđmana i Trga Francuske republike, a postoje i mnoge malene zelene zone definirane kao javni park, dok realna situacija ne pokazuje ništa više doli malih zelenih travnjaka bez klupa ili ikakve vrste urbane opreme.

3. Neke površine koje se koriste kao javno zelenilo, no definirane su nekom drugom namjenom

Mnoge male zelene zone, prije svega parkovi, dječja igrališta i sportski tereni unutar donjogradskih blokova uglavnom su definirani nekom drugom namjenom, pretežno mješovitom ili javnom i društvenom namjenom.

Primjerice bloku u Dalmatinskoj ulici sadrži zonu za boravak, dječje igralište i sportski teren, no cijeli je blok definiran samo kao mješovita, pretežno poslovna namjena (M2), dok je situacija u bloku s ulazom iz ulice Prilaz Gjure Deželića (ulaz sa strane Klaićeve ulice je od nedavno pod ključem) slična onoj iz bloka u Dalmatinskoj ulici - sportski teren, dječje igralište (koje je u rekonstrukciji) i zelenilom ipak definirana kao Z1. Blok s ulazom iz Šubićeve i Posavske ulice s gotovo jednakom situacijom (iako dva sportska terena) definiran je kao R2 te posljednji, u blizini parka Bartola Kašića s ulazom u ulici fra Filipa Grabovca sadrži minijaturno dječje igralište no definiran je kao Z.

Pritom je veliko dječje igralište u bloku Martićeva - Barčićeva ulice zanemareno i definirana samo kao M1 (mješovita namjena - pretežno stambena), kao i ono u Mihanovićevoj gdje se nalazi još veće javno dječje igralište i dječji vrtić unutar bloka. Blok u Petrinjskoj ulici gdje je dječje igralište i vrtić definiran je kao D4 (javna i društvena namjena - predškolska).

Nadalje, uski longitudinalni park u produžetku Britanskog trga između ulica Ivana Kukuljevića Sakcinskog i Radničkog dola je održavan, sadrži urbanu opremu i fontanu (Slika 47) no uopće GUP-om nije definiran kao zelena površina, nego kao ulica, dok je primjerice

maleni zeleni travnjak s jednom kružnom klupom koja se nalazi pored definiran kao javni park (Slika 48). Maleni parkovi u Tkalčićevoj ulici u blizini Krvavog mosta i preko puta Stuba biskupa Duha također su definirani drugom (mješovitom) namjenom, premda imaju obilježja parka.

Zone koje se nalaze unutar nekih drugih prioritetnih namjena možda su najosjetljivije budući da pripadajući drugim prioritetnim namjena gube se iz fokusa prilikom donošenja odluka koje okupljaju razmišljanju o kontinuiranim zelenim i otvorenim površinama grada površinama.

4. Prostori definirani kao D (javna i društvena namjena) koji uvelike doprinose zelenilu

Iako je na površinama i građevnim česticama za javnu i društvenu namjenu moguće uređenje parkova i dječjih igrališta (Odluka o donošenju GUP-a grada Zagreba)[11], prostor Medicinskog fakulteta i okolnih instituta na Šalati nisu definiran kao športsko - rekreacijske zone nego kao javna i društvena namjena imaju mnogo veći doprinos javnom zelenilu nego pojedini GUP-om definirani "javni parkovi" (Slika 49) Prostor oko Nadbiskupske klasične gimnazije samo je jednim dijelom definiran kao Z1 i to na prostoru sportskih terena dok bi duplo veća zona mogla biti definirana kao R1 ili R2, jer su u sjevernom dijelu još dva sportska terena.(Slika 50). Konačno, park skulptura u sklopu ALU-a definiran je kao D6, no prema karakteristikama sam vanjski prostor više je tematski park.

Slika 45: park u Vončininoj ul., izvor: Pavleka, 2015. Slika 46: pogled Voćarska - Jurkovićeva sa strane Posilovićeve ul., izvor: Pavleka, 2015. Slika 47: park nedefiniran GUP-om - Britanski trg, izvor: Pavleka, 2015.

Slika 48: klupe na Pantovčaku, izvor: Pavleka, 2015. Slika 49:prostor oko Medicinskog fakulteta i instituta, izvor: Pavleka, 2015.Slika 50: Prostor za rekreaciju oko Nadbiskupskje klasične gimnazije, izvor: Pavleka, 2015.

[11] Odluka o donošenju Generalnoga urbanističkog plana grada Zagreba

6. Prijedlog revitalizacije pojedinih otvorenih prostora proučavanog područja

Ovo će se poglavlje baviti preispitivanjem obilježja i mogućnosti uređenja ili obnove pojedinih zona centra Zagreba i to prvenstveno u smislu:

- namjene (za zone koje imaju određenu namjenu definiranu GUP-om ali kroz definiciju i prema smjernicama ta definiranost je opća i omogućava vrlo širok spektar intervencija; ili za one površine koje današnjim stanjem ne sugeriraju neku posebnu namjenu)
- smjernica oblikovanja (formirati sugestije o oblikovnim karakteristikama i sadržajnom opredijeljenu otvorenih prostora)
- jačanja veza i stvaranje kontinuiranih pješačkih i zelenih poteza (pronalaženje i sugeriranje intervencija obnove između većih ili manjih zelenih zona i drugih otvorenih prostora u smislu njihova povezivanja - ostvarivanja kontinuiranih „zelenih“ pješačkih koridora)

Obzirom da se radi o prostoru posebnih obilježja i osobitih vrijednosti registriranih kao „Povijesna urbana cjelina grad Zagreb“, predložene su metode obnove pojedinih povijesnih dijelova ili cjelina čiji je cilj predmetne prostore sačuvali od propadanja, oštećenja, razaranja, spriječiti nasilno izdvajanje iz prirodnog i povijesnog okvira, i konačno, ispravnom prezentacijom učinili pristupačnim javnosti. Premda perivoje formiraju živi organizmi i biljke koji su neponovljivi i neobnovljivi u svom identitetu, pa tako i u identitetu određenog prostora i vremena, suvremena teorija parkovne arhitekture ipak se priklanja stavu da su objekti vrtne arhitekture dio graditeljskog nasljeđa, a samo djelomično dio prirode.

U obnovi se povijesnih vrtova i parkova, rijetko može primijeniti samo jedna metoda obnove, stoga se često kombinira više metoda sa znanstvenim istraživanjima kao temeljem, jer bi se u protivnom plan bavio preoblikovanjima, a ne obnovom. U nastavku su navedene sve metode obnove i definicije (Obad Ščitaroci)

1. Konzervacija: je osnovna metoda zaštite povijesne parkovne arhitekture. Primjenjuje se kada je perivoj toliko očuvan da nije potrebna nikakva intervencija, osim održavanja.
2. Revitalizacija: vraćanje života u napuštene ili zapuštene objekte i njihove vrtove i perivoje na način da im se vraća prvotna funkcija ili pridodaje neka druga primjerena funkcija (ali na način da se osnovni karakter i kvaliteta povijesne parkovne arhitekture ne dovodi u pitanje). Jedan od bitnih preduvjeta pri definiranju aktivne zaštite ističe se davanje funkcije jer samo perivoj koji ima jasno određenu funkciju, o kojemu se netko brine i za koji je osiguran novac za održavanje može se očuvati i spasiti od propadanja.
3. Restauracija: podrazumijeva takvu obnovu parkovnog objekta kojom se cijeli perivoj, ili njegov dio, vraća u izvorno stanje ili u jednu od razvojnih faza.
4. Rekonstrukcija: je metoda obnove koja se primjenjuje onda kada ne postoji dovoljno autentičnih i pisanih izvora, već se analiza prostora dobiva na temelju analiza postojećeg stanja i poznatih povijesnih izvora te komparacijom sa sličnim perivojima iz istog vremena. Rekonstrukcija se mora zasnivati na originalnom nacrtu, a primjenjuje se kada je povijesna parkovna arhitektura potpuno ili većim djelom uništena, stoga ima mnogo više novih nego autentičnih dijelova
5. Rekompozicija: je metoda obnove kojom se porušeni izvorni dijelovi postavljaju na svoje mjesto u svoju prvobitnu funkciju, pa se tako povijesnom dobru vraća, djelomično ili u cjelini, prvobitni oblik.

6. Replika: je metoda faksimilske rekonstrukcije pri kojoj se zbog muzeoloških, odgojno – obrazovnih a katkad i zaštitnih razloga kopiraju izvorna graditeljska i umjetnička djela (arhitektonski i skulpturalni elementi vrta).

Osnovna ideja plana obnove i uređenja centra Zagreba je njegovanje i jačanje više različitih makro javnih zelenih površina u smislu obnove značajnih, postojećih i pridodavanja novih vrijednosti na prostorima gdje je to moguće. Na taj bi se način, osim novih sadržaja, mogle ostvariti jače veze s rubnim kvartovima i povećalo bi se korištenje javnih površina van samog središta. Raznolikošću u njihovoj namjeni, sadržajnim odnosno programskim obilježjima mogla bi se ostvariti i raznolikost korištenja i ambijenata te doživljaja u prostoru. Primjerice, otkrivanje pogodnih poteza za intenzivne i aktivne namjene, potezi „mirnog“ i pasivnog razgledavanja i šetnje, prostori pogodni za velike javne manifestacije i događanja poput koncerata, božićnih sajmova i događanja, *„street food“* festivala, izložba na otvorenom i drugih umjetničkih događanja itd. Takva promjena aktivnosti, ali i prigodnih ambijenata već je izražena u nekim dijelovima grada – Gornji grad i neki njegovi dijelovi poput Strossmayerovog šetališta, gornjogradskih ulica, iličkih padina, Vrazovog šetališta i sl. Izrazito su „mirni“ dijelovi grada bez gradske vreve, prometa, trgovačkih i ugostiteljskih sadržaja i sl., pa su karakterom zasigurno drugačiji od primjerice kretanja Ilicom (gužva, veća razina buke, aktivna prizemlja zgrada, reklame itd.). Unutar toga, primjerice u postojećim zelenim potezima poput Zelene potkove koja je predstavnik značajnog povijesnog kontinuiranog niza perivoja, postoje značajne razlike u načinu korištenja, uređenju, organiziranim događanjima koje na neki način donose „život“ takvim potezima (neki dijelovi su „življi“ od drugih ,te se više ulaže u njihovo uređenje).

„Obronci Medvednice koji uvode zelenilo u grad, a mjestimično ulaze i u njegovo najuže središte, osobita su vrijednost Zagreba, iako danas ugrožena preizgradnjom (Šimpraga, 2011.)." Park šuma Tuškanac i Zelengaj najveća su i najznačajnija zelena zona grada po pitanju javnog korištenja i zelenih koridora. Najprirodnijem dijelu centra Zagreba dodatnu vrijednost i zaštitu daje parkovno oblikovanje, zbog kojeg su znatno sigurniji u svom opstanku jer su prepoznati kao javno dobro koje se itekako koristi. Kako bi se „zeleni rukavci“ zaštitili od preizgradnje, i ispunio veliki potencijal za kvalitetnim pješačkim i biciklističkim spajanjem treba ustanoviti moguće jače veze samog središta grada s parkom prirode Medvednica.

Unutar promatranog područja postoje i dijelovi koji su na neki način „zaboravljeni“ odnosno ne percipiraju se kao površine na kojima se „nalazimo“ ili „boravimo“ kada smo „u centru“. Npr. kompleks zelenih površina na „Šalati“ koji je u neposrednoj blizini strogog centra i sama je važno zdravstveno, edukacijsko i sportsko - rekreacijsko središte, djeluje kao da je slabije povezano s centrom i zapravo čini djelomično uređen prostor s ne pretjerano mnogo privlačnih sadržaja. Prostor oko bolnica, fakulteta i sportsko rekreacijskog centra, iako veoma zelen, bez jasne je namjene s velikim potencijalom da bude makro zelena zona s jasnom namjenom, odnosno javni park čija bi namjena bila bazirana na mirnijim sadržajima ili tematski park (rehabilitacijski, meditacijski, ugođajni, mirisni itd.). Druga velika zelena zona koja ne ispunjava svoj puni potencijal je Trg dr. Franje Tuđmana i Trg Francuske republike, kao prostor u neposrednoj blizini Vinogradske bolnice i veza prema Črnomercu i Trešnjevci važno je gravitacijsko središte. Potrebna je uspostava kvalitetnije pješačke veze prema gradu i Trešnjevci, te također smisleno nizanje sadržaja i ambijenata.

Nešto južnije, problem pruge i bivše tvornice Gredelj postaje sve očitiji. Neiskorištenom prostoru tih gabarita naprosto nije mjesto u središtu grada. Osim što oduzima potencijalni javni prostor krajnjim korisnicima, izaziva smetnje pri kretanju sjever – jug, te stvara dojam odvojenih cjelina. Direktnom pješačkom vezom, kao i revitalizacijom brownfielda u prilagođenu namjenu koja bi ga vrednovala kao spomenik industrijske baštine dalo bi južnom centru grada nove urbane sadržaje (skate park, ploče za crtanje, stijene za penjanje itd.), a grad bi dobio kvalitetniju vezu sjevera i juga i modernu zonu s namjenom za kojom žudi mladež Zagreba.

Osim navedenih poteza, osobito važnim se smatra i obnova pojedinih cjelina koje imaju svojevrsni „točkasti“ karakter. Obzirom da se radi o strogom centru pod zaštitom, planiranje širih zelenih koridora nije uvijek moguće, no opcija prenamjene i/ili obnove točkastih mikro lokacija u smislenom kontinuitetu nameće se kao rješenje povezivanja između ostalih značajnih većih zelenih površina. Veliki potencijal točkastih mikro lokacija koje bi mogle unijeti inovaciju i značaj po pitanju namjene, ali i za stvaranje novih veza su donjogradska dvorišta koja i sada djelom skrivaju neke posebne ambijente i putove, te mali „džepni parkovi“ koji pružaju mogućnost stvaranja oaza za predah, i služe kao orijentiri i akcenti u prostoru.

Opće smjernice:

Smjernice prenamjene, uređenja, obnove i zaštite javnih otvorenih površina:

1. Obnoviti dijelove Zelene potkove i zaštititi sve perivoje kao spomenike parkovne arhitekture.
2. Urediti park oko Medicinskog fakulteta kao polu-javnu zonu mirnijih sadržaja kako se ne bi ometala primarna namjena.
3. Urediti prostore definirane kao javni park u Vončininoj i Posilovičevoj ulici u javne parkove s aktivnijom namjenom i vezati na park oko Medicinskog fakulteta i s Vlaškom ulicom s ciljem stvaranja zelenog koridora prema samom centru
4. Prostor Trga dr. Franje Tuđmana, Francuske republike i zelene zone između Talovčeve i Hanuševe ulice povezati između sebe i definirati kao javni park i sportsko rekreacijsku zonu.
5. Prenamijeniti i/ili obnoviti donjogradska dvorišta
6. Ispitati potencijalne mikro lokacije koje bi služile kao akcenti, orijentiri i veze između većih zelenih površina
7. Definirati GUP-om park u produžetku Britanskog trga, između ulica Ivan Kukuljević Sakcinski i Radnički dol kao javni park

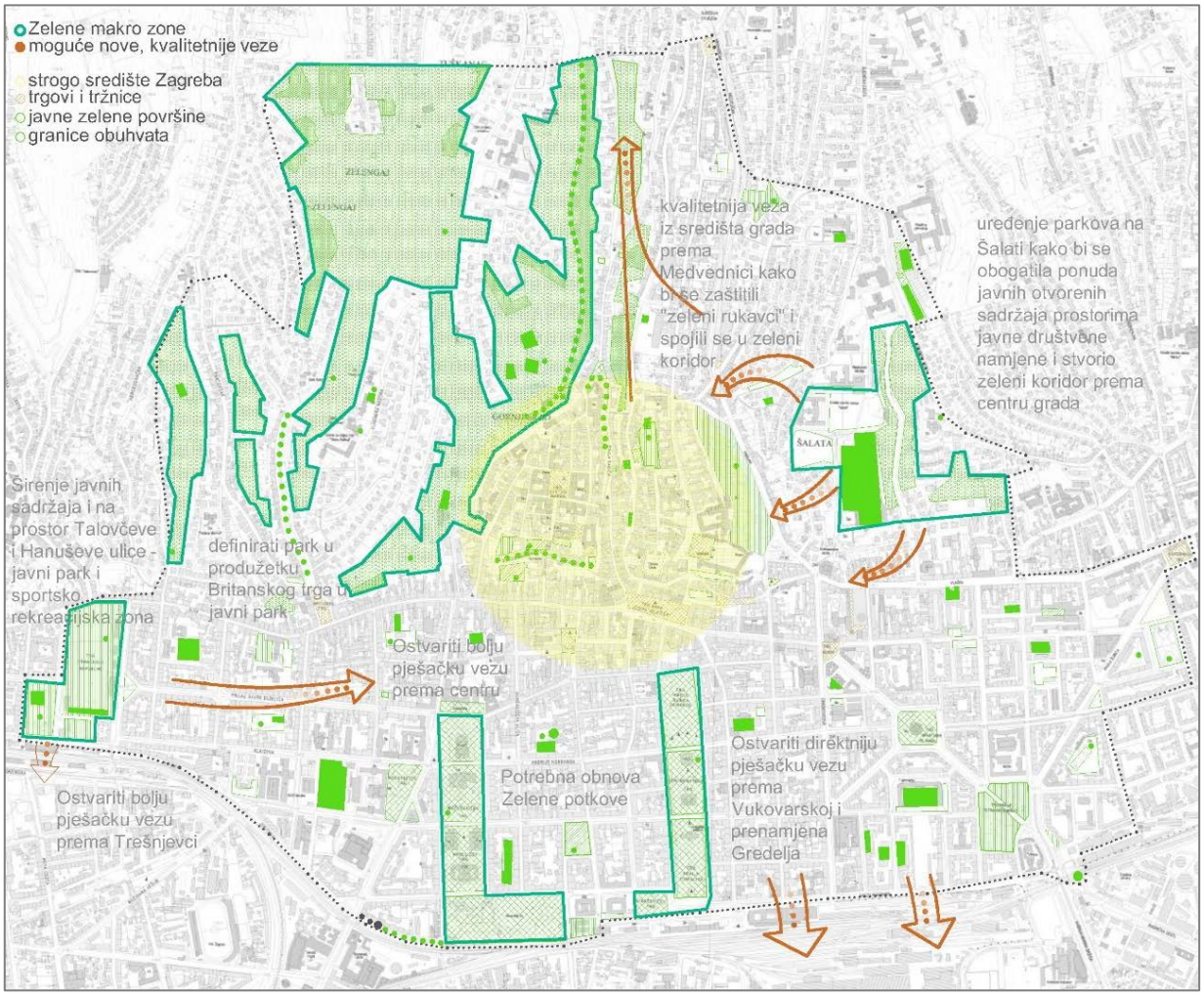
Smjernice planiranja i obnove pješačkih veza:

1. Pješačke veze strogog Centra s kvartom Šalata treba ojačati jer je Šalata važno zdravstveno, edukativno i sportsko rekreacijsko središte
2. Pješačke veze samog središta sa zapadnim i jugozapadnim dijelom (prema Črnomercu i Trešnjevci treba osnažiti
3. Zaštititi zelene rukavce koji se spuštaju sa Sljemena tako da se oblikuje važna pješačka i biciklistička trasa
4. Ostvariti direktniju vezu Branimirove i Vukovarske revitalizacijom Gredelja.

Stoga, ova će sljedeća potpoglavlja detaljnije obraditi problematiku pojedinih značajnih i specifičnih prostora i prostornih cjelina te će predložiti metodu obnove te preispitati vezu između njih:

- Zelena potkova
- Donjogradska dvorišta
- Trg dr. Franje Tuđmana – Trg Francuske republike

- Šalata
- Potencijali minijaturnih parkova
- Moguće zelena veze

Slika 51 : Kompozitna karta prijedloga razvoja i obnove gradskog središta na HOK podlozi, izvor: Pavleka 2016.

6.1. Prijedlog djelomične revitalizacije i rekonstrukcije Zelene potkove

Ime	Povijesna namjena	Trenutna namjena	Namjena prema GUP-u	Površina	Stupanj zaštite	Dodatna funkcija (sadržaj)
Zrinjevac	Reprezentativni perivoj	Reprezentativni perivoj	Z1	21847m^2	Spomenik parkovne arh.	-
Strossmayerov trg	Reprezentativni perivoj	Park/trg	Z1	17923m^2	Spomenik parkovne arh.	Dječje igralište
Tomislavac	Reprezentativni perivoj	Reprezentativni perivoj Klizalište	Z1	22602m^2	Spomenik parkovne arh.	-
Starćevićev trg	Park Krovni vrt	Krovni vrt	Z1	8189m^2	-	-
Botanički vrt	Klizalište Botanički vrt	Botanički vrt PMF-a	Z1	44505m^2	Spomenik parkovne arh.	-
Marulićev trg	Perivoj Klizalište	Reprezentativni perivoj	Z1	20691m^2	-	-
Mažuranac	Perivoj Klizalište Gombalište Nogometno igralište Dječje igralište	Park	Z1	16801m^2	-	Dječje igralište
Trg maršala Tita	Reprezentativni perivoj	Reprezentativni park/trg	Z1	13396m^2	-	-

Tablica 1: Zelena potkova – osnovni podaci

Ova po mnogočemu značajna zelena zona centra Zagreba, kroz povijest je doživjela mnoge promjene, no i danas ispunjava uvelike reprezentativnu, boravišnu i socijalnu funkciju. Ipak, iako su svi prostori Zelene potkove GUP-om definirani kao javani prostor, Botanički vrt to nije već je polu-javni prostor jer je pod Prirodoslovnim matematičkim fakultetom, ima radno vrijeme a *„Stručnu brigu o zbirci Vrta, organizaciji rada, projektima i publicističkoj djelatnosti vodi Uprava Vrta: četiri biologa (botaničara) - stručna savjetnika te voditeljica Vrta.“*[12]

[12] Botanički vrt: http://hirc.botanic.hr/vrt/hrv/Djelatnici.htm

Premda je svaki prostor tematska zasebna cjelina, ovi parkovi/trgovi/perivoji nadovezuju se jedan na drugog i time stvaraju jednu bogatu cjelinu. 2004. godine cijela zona Zelene potkove upisana je u Registar kulturnih dobara RH pod imenom «Zelena potkova, urbanističko arhitektonska i parkovna cjelina trgova» (Knežević, 2009.). Ipak, nelogično je to da su neki parkovi pod zaštitom kao spomenici parkovne arhitekture, dok drugi ne uživaju tu protekciju.

Parkovi odnosno trgovi Zelene potkove podrazumijevaju malo drugačije kriterije za održavanjem nego ostali parkovi jer su njihovi zahtjevi uvijek veoma visoki, stoga se već utvrđeni problem neodržavanja može samo još više isticati. *„Grupe drveća i grmlja - zimzelenog ili listopadnog - koje su u prijašnjim kompozicijama imali jasno definiranu ikonografsku funkciju svjesno se nisu oblikovale nego prepustile tzv. slobodnom rastu. Danas su hipertrofirane, izvan svakoga mjerila, deformirane i jadne zbog zagađenja okoliša*. (Knežević, 1996.)“

Ipak, cvjetni parteri i travnjaci kojima ove zone obiluju često se mijenjaju i njeguju. Može se reći da je Zagreb u pogledu povijesnih cvjetnih partera izrazito konzervativan grad koji, za razliku od razvijenih europskih gradova, *„zazire od krajobraznih inovacija što mogu istodobno afirmirati povijesne koncepte i kroz suvremena rješenja ponuditi novu dodatnu vrijednost.* (Šimpraga, 2011., str. 260)“ S druge strane *"modernizirani parteri izgubili su stilski identitet i postali hibridom, u kojem se tradicija nazire, a inovacija ne potvrđuje. Bez obzira na promjenu odnosa prema historicizmu u drugoj polovini 20. stoljeća u teoriji i praksi obnove spomenika i spomeničkih cjelina u Europi, u Zagrebu nije rekonstruiran ni jedan izvorni parter 19. stoljeća, osim zrinjevačkoga. Njegova recentna obnova ipak ne zadovoljava kriterije stvarne rekonstrukcije, nego je otprilična i uvelike proizvoljna.* (Knežević, 1996., str. 5)." Obrada pješačkih površina je neraznolika i nikakve estetske kvalitete, a funkcionalnost je upitna.

Nadalje, generalno gledano estetska i boravišna kvaliteta prostora unutar Zelene potkove razlikuje se i potrebna je revitalizacija kako bi se još više homogenizirao prostor u smislu tih kvaliteta, odnosno da se iz svakog prostora izvuče njegov puni estetski i boravišni potencijal, a da se pritom zadržava autentičnost svakog parka.

Smjernice obnove Zelene potkove:

1. Potpuna revitalizacija parka/trga J.J. Strossmayera u reprezentativni park s naglaskom na večernje sadržaje (osvjetljenje, mogućnost postavljanja pozornice).
2. Preispitati mogućnost da se Ledeni park, odnosno klizalište koje je zadnje dvije godine organizirano na prostoru Tomislavca preseliti u Zapadni krak, odnosno na Mažuranac gdje se i nalazilo najviše vremena kroz povijest (aktivacija i ostalih dijelova Zelene potkove za raznolika prigodna događanja tijekom zime ali i ostalih dijelova godine)
3. Revitalizacija Mažuranca u park sa mirnijim sportsko/rekreacijskim sadržajima – poželjno vraćanje povijesnih sadržaja (osim nogometnih igrališta), povećanje identiteta i prepoznatljivosti parka
4. Djelomična rekonstrukcija Tomislavca

6.2. Prijedlog revitalizacije dvorišta Donjogradskih blokova

Donjogradski blokovi fenomen su o kojem je i struka i javnost počela ozbiljnije promišljati 70. godina prošloga stoljeća (iako se već 1957. godine u Gradjevinskom pravilniku „Red gradjenja“ propisuje minimalna izmjena dvorišta). GUP grada Zagreba i Prostorni plan zagrebačke regije stoga 1971. spominju u Detaljnom planu problematiku uređenja dvorišta i pronalaženje njihove funkcije. Provedbeni urbanistički plan Donji grad 1989. godine govori o aktiviranju većeg broja donjogradskih dvorišta uređenjem građevinskog fonda i uređenjem postojećih i novih lokala u unutrašnjosti bloka uređenjem prolaza kroz blokove te rušenje nekvalitetne dvorišne gradnje i uređenje neizgrađenih površina. Nadalje, GUP iz 2003. godine propisuje da nova gradnja u dvorišnom dijelu bloka treba biti samo za javnu i društvenu namjenu, a u dopunama se spominje da su dozvoljene garaže za potrebe bloka i smjernice za obnovu 16 blokova. Urbanistički plan uređenja[13] iz 2007. godine propisuje da je kod obnove bloka obavezna izrada konzervatorske podloge ili studije bloka.(Meštrović, 2015.)

Nadalje, u organizaciji Društva arhitekata Zagreba 15.10.2007. godine po završetku izložbe „Donjogradski blokovi – kategorizacija i mjere zaštite“ održana je stručna rasprava o očuvanju identiteta donjogradskih blokova, njihovoj valorizaciji, mjerama zaštite te neophodnim podlogama za buduće intervencije, istaknuo se arhitekt Boško Budisavljević koji

[13] Urbanistički plan uređenja (UPU) je provedbeni plan koji određuje prostorni razvoj naselja ili dijela naselja.

smisao razvoja vidi u raspravi o budućnosti blokova, te je iznio niz kriterija za opstanak i uređenje blokova[14] :

- svaki donjogradski blok treba imati svoj detaljni urbanistički plan, te blok mora biti najmanja jedinica koja ima detaljni urbanistički plan.
- uspostava jasnog koeficijent izgradnje u bloku odnosno koeficijenta izgradnje čitavog bloka je osnovni parametar uređenja. Koeficijent izgradnje može definirati i realizacija mogućeg broja parkirališnih mjesta
- pristup vozilima bloku (osim interventnih vozila) može se omogućiti samo s javne prometne površine
- odrediti postotak zelenih površina obzirom na izgrađenost koji mora biti maksimalno moguć
- svi vlasnici nekretnina i vlasnici parcela moraju biti uključeni u proces izrade i donošenja plana čega kod izrade DPU-a[15] za Cvjetni trg nije bilo.
- izradu DPU-a mora financirati i voditi grad

„Skupština Grada Zagreba još je 2010. godine zaključila da je hitno potrebna izrada cjelovite Studije područja Donjega grada koja će kroz niz istraživanja (prometa, načina korištenja - naročito javnih površina, postojećeg stanja građevina, stanovanja, sociooloških, pravnih, ekonomskih i organizacijskih aspekata, i dr.) dati podlogu za kratkoročan i dugoročan plan uređenja i obnove donjogradskih blokova radi očuvanja identiteta građanskoga Zagreba, ali studija zasad još nije izrađena. Prostorni plan Grada Zagreba i GUP daju opće mjere za obnovu pojedinih dvorišta, ali to su samo smjernice koje se ponavljaju već godinama bez ikakvih realizacija (Meštrović, 2015., str. 30).“, a ono što se mijenjalo išlo je u smjeru elitizacije, privatizacije i komercijalizacije zbog kojih se nepovratno gubi javni prostor.

Jedan od razloga stagniranja preuređenja Donjogradskih blokova u nove javne boravišne zone je taj što se prostor definira kao polu-javni prostor stambene namjene, no zapravo po pitanju funkcionalne strukture na području Donjeg grada gotovo svi blokovi imaju uz stanovanje i druge sadržaje. „Od ukupne izgrađene površine stanovanje je činilo oko 55%, a ostali sadržaji 45% - od toga oko 20% sadržaji javne namjene, 10% isključivo poslovne zgrade, a 70% su različiti manji prostori drugih namjena. (Meštrović, 2015.).

[14] Zapisnik s javne rasprave, DAZ: http://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/zapisnik-s-javne-rasprave---donjogradski-blokovi,185.html

[15] Detaljan plan uređenja (DPU) je provedbeni plan koji detaljno razrađuje uvjete gradnje i uređenja pojedinog zahvata u prostoru, a donosi se u skladu sa Prostornim planom grada/općine te Urbanističkim planom uređenja (UPU-om).

Iz Slike 52 detaljno se vidi odnos blokova s javnim/polu-javnim sadržajem i privatnim dvorištima. Ipak, kao što je navedeno u prijašnjem poglavlju, mnoga dvorišta koja se i koriste kao javni prostori nisu GUP-om definirani.

Slika 52: prikaz odnosa blokova s javnim/polu-javnim i privatnim dvorištima, autor, M. Meštrović, 2015.

Terenskom opservacijom utvrđeno je da se dvorišta blokova koja sadrže boravišne elemente mogu podijeliti u dvije osnovne kategorija:

1. Javne parkove ili boravišta
2. Boravišta s naglaskom na dječja igrališta i/ili sportske terene odnosno zone

Treba napomenuti i dva specifična bloka koji su posebnost Donjega grada. Prvi je blok u sklopu Akademije likovnih umjetnosti uređen kao park skulptura (Slika 53). Projekt uređenja perivoja i dvorišta Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu još je 70-ih godina 20. stoljeća izradio Dragutin Kiš. Koncept oblikovanja perivoja slijedi programski zahtjev prezentacije radova suvremenih hrvatskih skulptura. Projekt je tada samo djelomično izveden, ali 1997. godine, povodom 90. obljetnice Akademije, ponovno je aktualiziran. Danas se u Parku skulptura nalazi desetak skulptura i studentski radovi nastali na radionici „Svijetle pruge". Park se uređivao do 2002. godine, a skulpture postavljene u parku na prvi pogled izgledaju kao da su slobodno raspoređene u prostoru perivoja, no pomniji pogled otkriva njihovo promišljanje pozicioniranje. Skulpture međusobno grupirane i povezane s ostalim elementima perivoja i zgradom Akademije, stvaraju različite mikro ambijente, idealne za odmor, čitanje, razmišljanje ili uživanje u spoju umjetnosti i prirode. Upravo ti različiti mikro ambijenti čine ovaj prostor privlačnim, kako studentima tako i slučajnim prolaznicima. (Sopina, Horvat, 2011.)

Drugo donjogradsko dvorište koje svakako treba izdvojiti je vrt na početku ulice prilaza Gjure Deželića 14 (Slika 54) koji je zaštićen kao spomenik parkovne arhitekture.

Slika 53: park skulptura ispred ALU, izvor: Pavleka 2015.

Slika 54: vrt – Prilaz Gjure Deželića 14, izvor: Pavleka 2015.

Urbana obnova i gentrifikacija Donjogradskih blokova svakako bi trebala ići u smjeru poštovanja planskih i programskih navedenih smjernica, i implementiranja kriterija koje je arhitekt Budisavljević iznio na javnoj raspravi iz 2007. godine jer su to osnovni koraci potrebni pri planiranju i realiziranju svakog dvorišta.

Smjernice revitalizacije Donjogradskih dvorišta:

1. Detaljno i preciznije definiranje Donjogradskih blokova GUP-om
2. obavezna izrada UPU-a ili DPU-a za svaki blok
3. Uređenje četiri parka koji se najviše tretiraju kao javni prostori/parkovi :
   - park u Dalmatinskoj ulici,
   - park 100. brigade Hrvatske vojske

   te dvije rekreacijske zone s dječjim igralištima:
   - park Klaićeva/Deželićeva i
   - park Šubićeva/Ljudevita Posavskog
4. Prenamijeniti dvorišta unutar donjogradskih blokova koja imaju boravišne zone bez namjene u tematske parkove ili druge otvorene prostore (specifičnosti vezane za namjenu prizemlja u bloku)
5. Preispitati mogućnost stvaranja pješačkih veza između parkova i drugih otvorenih prostora unutar blokova i pješačkih putova izvan blokova.

6.3 Prijedlog uređenja parka i sportsko rekreacijske zone - trga dr. Franje Tuđmana - trg Francuske republike – javna površina u Taluševoj i Hanuševoj ulici

„Povijest prostornog razvoja područja danas zvanog Trg dr. Franje Tuđmana i Trg Francuske Republike i njihovog okoliša započinje gradnjom prvog Željezničkog kolodvora u gradu (Kolodvor Južne željeznice, otvoren 1862.) na mjestu današnjeg Zapadnog kolodvora. GUP-om iz 1971. na ovom je području planiran sekundarni centar, a 1977. raspisan je javni urbanističko-arhitektonski natječaj. Odmah po završetku natječaja počinju rasprave o opravdanosti i posljedicama gradnje sekundarnog centra na ovom prostoru. Prijedlog koji čuva ovaj prostor neizgrađenim i predviđa uređenje gradskog parka, nagrađen je na 17. Zagrebačkom salonu 1982. Ideja "uređenja parka" je legalizirana GUP-om iz 1986.“[16]

Na Trgu dr. Franje Tuđmana i dijelu Trga Francuske Republike GUP-om se zadržava parkovna površina – javna zelena površina - javni park (oznaka Z1), a javni park je planiran i na prostoru između Talovčeve i Hanuševe ulice, iako do sada još nije realiziran. Sjeverni dio Trga Francuske Republike je površina športsko-rekreacijske namjene – šport bez gradnje oznaka R2.

Premda je 2010. godine napravljena studija pod nazivom „Integrirani grad“ gdje se ponudilo specifično rješenje povezivanja Črnomerca i Trešnjevke (Slika 55), a park dr. Franje Tuđmana je trebao krenuti s izgradnjom 2013. godine, prema rješenju Nenada Fabijanića - Slika 56.(Kiš, 2013.) , do danas se po tom pitanju nije puno učinilo. Razlog tome dakako je nedostatak financija, no gradonačelnik je na kritiku javnosti odgovorio da se od parka neće odustajati, već da će se samo prolongirati.

Slika 55: Studija „Integrirani grad“

Slika 56: Projekt arhitekta Nenada Fabijanića

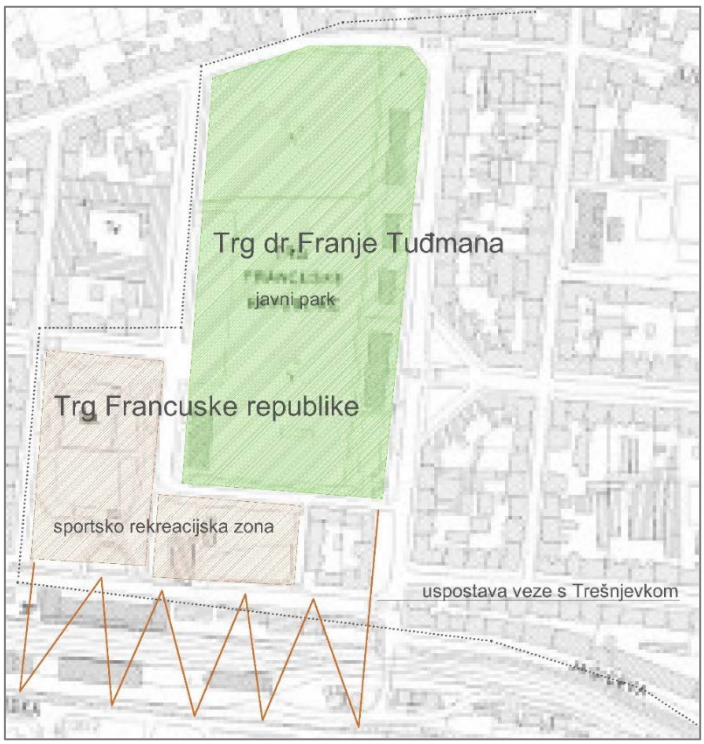
Planirana bi rješenja tako svoju realizaciju mogla čekati i više od desetljeća, što dovodi u pitanje hoće li biti prilagođena vremenu u kojemu će se graditi. Rješenja ipak nude neke

[16] Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba, 2009.Program za urbanističko - arhitektonski natječaj s krajobraznom studijom za uređenje javnog parka trg dr. Franje Tuđmana i trg Francuske republike

urbanističke smjernice koje bi se trebale uzeti u razmatranje, bez obzira hoće li se cjelovito izgraditi ili do toga nikada neće niti doći.

Smjernice obnove parka dr. Franje Tuđmana i trga Francuske republike (Slika 57):

1. Obnoviti park dr. Franje Tuđmana u javni park s reprezentativnim karakterom
2. Imenovati prostor između Taluševe i Hanuševe ulice
3. Trg Francuske republike i zelenu površinu između Taluševe i Hanuševe ulice objediniti i okrupniti u sportsko – rekreacijsku površinu bez gradnje
4. Ostvariti kvalitetniju vezu s Trešnjevkom na način da se Fonova ili Hanuševa ulica spoje pothodnikom na Magazinsku u blizini glavne prometnice - Nova cesta

Slika 57: Karta prijedloga namjene zone park dr. Franje Tuđmana i trg Francuske republike na HOK podlozi, izvor: Pavleka 2016.

6.4. Prijedlog uređenja Šalate i uspostave zelenih koridora s centrom Zagreba

Kvart Šalata je najznačajnije sportsko-rekreacijsko središte centra Zagreba. Smjer kretanja i dodatnu vezu sa strogim centrom Šalata ima radi velikog broja društvene namjene (bolnica, fakulteti, škole itd). Dodatna vrijednost ovoga kvarta je i velik broj zelenila, osobito stabla, koja okružuju prostore javne namjene. Ipak, veći dio tog zelenila nema definiranu namjenu stoga se uglavnom koristi samo za prolazak ili povremeno sjedenje (Slika 58).

Uglavnom pošumljeni predjeli ove zone mjesto su mirnijeg kretanja, ugode i slabijeg okupljanja, no obzirom da nedostaje javnih vanjskih sadržaja, prostornih osobitosti, razlika i akcenata ili snažnih pješačkih smjerova kretanja kao i dužih vizura, ovaj prostor pomalo je nepregledan i nejasan za nove korisnike. Ipak, velika travnata površina uz bolnicu (Slika 59) razlikuje se od okolnog pošumljenog prostora, nudi duge vizure, drugačiji ambijent i svojevrsni je akcent u prostoru no obzirom da ne nudi nikakve sadržaje ili elemente urbane opreme. Nije prepoznat kao mjesto okupljanja, unatoč tome što je ovo prostor visokih boravišnih potencijala.

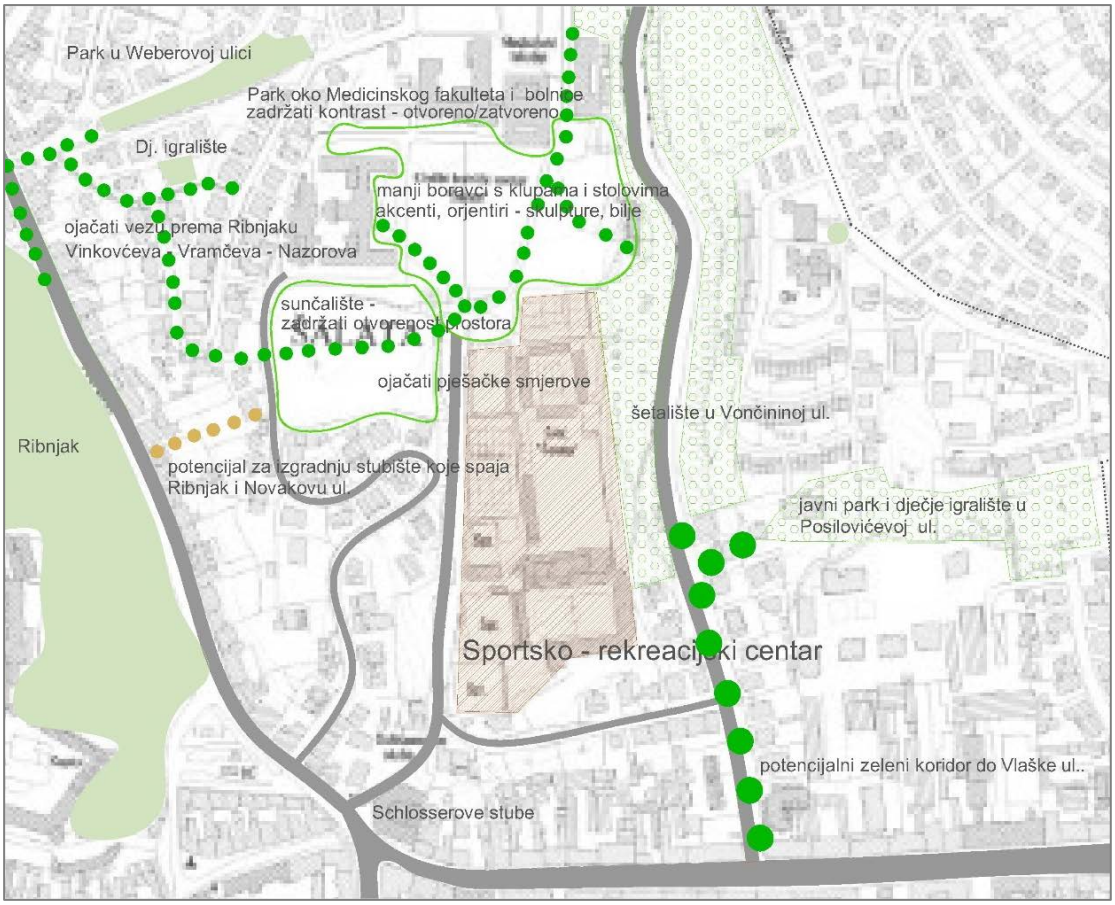

Slika 58: boravak ispred Medicinskog fakulteta, izvor: Pavleka, 2015. Slika 59: travnata ploha s pogledom na bolnicu, izvor: Pavleka, 2015.

Smjernice prenamjene i oblikovanja Šalate, te mogućnosti povezivanja s centrom (Slika 60):

1. Površinu ispred bolnice i fakulteta urediti kao tematski polu-javni park s mirnijim boravcima koji će pratiti namjenu (rehabilitacijski, meditacijski, osjetilni, mirisni park)
2. Zadržati otvorenost i vizure velike otvorene travnate površine, te zadržati zatvorenost i šumsku vegetaciju u pošumljenom dijelu parka.
3. Ojačati pješačku vezu Vinkovćeva - Vramčeva – Nazorova ulica.
4. Ojačati glavne smjerove pješačkog kretanja radi lakšeg orijentiranja.

5. Unijeti akcente i dodatne sadržaje u prostor (manji boravci s klupama i stolovima, sunčalište, skulpture, mirisno bolje).
6. Urediti javnu površinu definiranu kao javni park u Vončininoj ulici u park pretežno prolaznog karaktera ili šetalište.
7. Urediti javnu površinu definiranu kao javni park u Posilovićevoj ulici s naglaskom na dječjoj igri.
8. Spojiti park oko Medicinskog fakulteta sa šetalištem u Vončininoj ulici i s parkom u Posilovićevoj s ciljem stvaranja zelenog koridora prema gradu i do Nadbiskupske klasične gimnazije.
9. Razmotriti soluciju ugradnje stepeništa na potezu Ribnjak – Novakova kako bi se osigurala direktnija veza.

Slika 60: Smjernice prenamjene, oblikovanja i potencijalnih jačih pješačkih veza na HOK podlozi, izvor: Pavleka, 2016.

6.5. Potencijali minijaturnih parkova i prijedlog obnove

Sve je očiglednija skučenost i prenatrpanost centralnih dijelova urbanog okoliša u suvremenom svijetu. Visoke zgrade i intenzivan promet, te neprestana potreba za sve većim prostorima za parkiranje ili trgovačkim aktivnostima, gotovo da sasvim isključuju mogućnost da se unutar gradskog središta planira veća slobodna površina koja bi kao gradski park mogla funkcionirati u pravcu revitalizacije i sanacije zagađenih i dehumaniziranih gradskih površina. S druge strane, veće zelene površine nije niti moguće izgraditi bez velikih izmjena i razaranja postojeće povijesno- kulturne osnove u kojoj je grad egzistirao.[17] Stoga, ozbiljna razmatranja sistemske izgradnje minijaturnih urbanih zelenih površina mogu na zadovoljavajući način ispuniti mnoge osnovne funkcije gradskog zelenila, uspostavljajući vizualno-ekološke zahtjeve za lagodniji urbani život (Anastasijević i Vratuš, 2005.). Pritom, takve površine sigurno ne mogu biti nadomjestak ili zamjena većim gradskim zelenim površinama parkovne namjene, ali u već gusto izgrađenim gradskim površinama modu dati određeni doprinos.

Premda se u zagrebačkom centru ne govori previše o ovoj vrsti gradskih otvorenih prostora i njihovim potencijalima, ponajprije jer centar Zagreba broji mnoge zelene površine (parkove, šume, šetališta itd.) koja se smatraju prioritetom, oni u ipak postoje, iako su malobrojni. Evidentiranjem i zaštitom postojećih, te uređenjem dodatnih takvih površina, prije svega u strogom centru grada – Gradec i Kaptol, mogli bi se njihov doprinos slici grada ali i boravišnim kvalitetama usporediti s potencijalom i doprinosom koja imaju unutrašnji otvoreni prostori Donjogradskih blokova. To je osobito stoga što se jedne strane, u na Gornjem gradu postoje unutrašnji blokovi (uglavnom manjih dimenzija), ali i niz manjih otvorenih i zelenih površina bilo da se radi o džepnim parkovima, privatnim ili polu-javnim vrtovima uz stambene objekte ili manje trgove. Svakako unutar toga treba spomenuti i starogradska stubišta koje ionako nemaju boravišni potencijal, važna su pješačka spona.

Ti prostori ne daju značajan doprinos cjelokupnom zelenilu grada, no oni su male, raznolike zone koje služe za okupljanje, odmor i/ili neformalnu igru, a u konačnici ipak smanjuju gustoću izgrađenosti i doprinose javnim sadržajima. Kvalitetno oblikovani, mogli bi stvoriti prave male „oaze“ unutar grada.

Primjer niza takvi parkova nalazimo u Tkalčićevoj ulici, koje je svojevrsni „razdjelnik“ dvaju srednjovjekovnih gradova, unutar koje su se formirala takva tri manja parka (tvz. „džepni parkovi“) - jedan na početku u blizini Krvavog mosta i Skalinske ulice (Slika 61), a

druga dva podno parka Opatovine (Slike 62 i 63). Ipak, GUP-om je definiran kao javni park samo onaj koji se bedemom veže uz Opatovinu (Slika 62), dok su druga dva M1 i M2.

Slika.61: park kod Krvavog mosta, izvor: Pavleka, 2015. Slika 62 i 63: parkovi podno parka Opatovina, , izvor: Pavleka, 2015.

Ti su mali zeleni prostori ponajviše korišteni od strane turista koji u njima borave. Na smanjenje korištenja ovih prostora, osobito parka kod Krvavog mosta i parka uz bedem Opatovine, su i terase kafića koji su svojom veličinom uzurpirale ulaze u parkove, odnosno smanjile su ih za više od pola. Ne reagiranje nadležnih institucija, nezainteresiranost javnosti još jednom ove prostore postavljaju u ranjiv položaj, a njihov puni potencijal ostavlja neiskorištenim.

Smjernice revitalizacije džepnih parkova:

1. Detaljno evidentiranje svih manjih zelenih zona, osobito u gustom središtu grada te analiza njihove namjene, stanja i pravno administrativnog statusa
2. Dodijeliti imena svakom malom parku
3. Davanje jasne vizije oblikovanja i namjene svih džepnih parkova i njihovo sagledavanje kao cjeline (osobito onih koji se međusobno nadovezuju ili onih koji se nadovezuju na druge značajne otvorene prostore)

6.6. Karta postojećih i potencijalnih zelenih veza centra Zagreba

M 1:10 000

potencijal spajanja,jačanja i obnove postojećih pješačkih i biciklističkih veza putem zelene mreže

postojeće zelene veze

moguće spajanje djelomičnih i/ili postojećih veza

1. Orlovac - Cmrok - Dubravkin put - Tuškanac - Stossmayerovo šetalište - Zakmardijeve stube - trg bana Jelačića s dodatnim kracima prema sjeverozapadnom i zapadnom djelu Tuškanca - Jabukovac, Krležin gvozd i Rokov perivoj - Britanski trg, dok veza s istočne strane povezuje Dubravkin put s Ilirskim trgom i Vrazovim šetalištem i spušta se do Tkalčićeve ulice i Felbingerovih stuba.

2. Cmrok - Tkalčićeva ulica

3. Zelengaj - park u ulici Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Britanski trg

4. Zelena veza u Bosanskoj ulici

5. Glogovac - Langov trg

6.Voćarska ulica - Šalata.

7. Vlaška - Vončinina - Vočarska.

8. Posilovićeva/Jurkovićeva ulica.

9. Zeleni sustav Zelene potkove

10. Park dr. Franje Tuđmana - Prilaz Gjure Deželića - trg maršala Tita

11. Park dr. Franje Tuđmana - Klaičeva ul. - sportsko - rekreacijski centar „Elipsa" - Rooseveltov trg - trg maršala Tita/ Mažuranac - Hebrangova ul. - akcent evangelička crkva autora Hermana Bollea - park Zrinjevac/park J.J. Strossmayera - Boškovićeva ul. - Trg žrtava fašizma

12. Donjogradski blok Deželićeva/ Klaićeva ulica

13.Ul. Izidora Kršnjavog - park kod X. gimnazije - „Elipsa" - Rooseveltov trg - trg Marka Marulića - Žerjevićeva ul. - park Petra Svačića - ul. Baruna Trenka - park J:J: Strossmayera/Tomislavac - ul. Pavla Hatza - ul. Kneza Mislava - Trg žrtava fašizma ili se može do parka Petra Krešimira IV zelenim sustavom doći preko ul. kneza Borne i Hrvojeve ul.

14.Trg bana Jelačića - Jurišićeva ul. - Trg hrvatskih velikana - ul. Franje Račkog - Trg žrtava fašizma - ul. Kneža Višeslava - park Petra Krešimira IV. - Kanijeva fontana u Držićevoj ul.

15. Potez trg bana Jelačića - Trg hrvatskih velikana - Martićeva ul.

16. Vlaška ulica - do Kvaternikovog trgaŠalata - Branimirova ul.

17. Vlaška ul. park Petra Krešimira IV.

18. Vlaška ul. - park Petra Krešimira IV.

19. Blok između Šubićeve i ul. Ljudevita Posavskog

20. Blok kod Iblerovog trga - ulazi sa strane Draškovićeve i Vlaške

21. Potencijalna veza mogla bi se ostvariti u Šubićevoj ulici čime bi se zelenim sustavom spojio Kvaternikov trg i park Petra Krešimira IV.

22. Šalata - Draškovićeva ul. - Branimirova ul.

23. Vlaška ul. - Bauerova ul. - park Petra Krešimira IV.

24. Vlaška ul. - park Petra Krešimira IV.

25. Blok između Šubićeve i ul. Ljudevita Posavskog- ulaz iz obje ulice

26. Blok kod Iblerovog trga - ulaz sa strane Draškovićeve i Vlaška

27. Potencijalna veza u Šubićevoj ulici - spoj Kvaternikov trg i park Petra Krešimira IV.

Najkorištenije pješačke komunikacije strogog centra bez značajnih zelenih veza koje se najviše koriste

1. Pješačke komunikacije Gornjeg grada

2. Radičeva ulica

3. Tkalčićeva ulica

4. Kaptol

5. Europsi trg

6. Ilica

Trg bana Jelačića - trg Petra Preradovića - trg maršala Tita

7. Praška ulica

8. Petrijska ulica

orijentiri (pretežno društvena i sakralna namjena)

uspostava veze s Trešnjevkom

uspostava veze s Vukovarskom

6.7. Postojeće zelene veze i mogući potencijali povezivanja

Generalno gledano, centar grada Zagreba veoma je zelen i ispunjen javnim otvorenim prostorima. Kada govorimo o vezama i zelenom sustavu koji povezuje sve te raznolike zone i sadržaje, on je dobro povezan, no ipak djelomično fragmentiran, iako s velikim potencijalima za povezivanje. Nešto slabiju zelenu pješačku vezu centar grada ima s okolnim kvartovima. Najslabija povezanost je ona sjever – jug jer je prostor odvojen prugom, stoga je kvalitetnija uspostava veza centra s Trešnjevkom i Vukovarskom nužna. Kvalitetnim zelenim pješačkim i biciklističkim kontinuitetom moguće je urediti i park prirode Medvednica sa strogim centrom, upravo zbog zelenih rukavaca koji se djelom veoma očuvani, dijelom fragmentirani, spuštaju u samo središte grada.

Unutar proučavanog područja centra Zagreba mogu se izdvojiti dva veoma različita tipa zelenog sustava. Prvi tip je onaj koji povezuje grada s postojećim šumskim rukavcima koji se sa Medvednice spuštaju poput prstiju u samo srce grada. Taj je sustav nepravilnih linija, spontan i fluidan. Drugi tip nalazi se na prostoru Donjega grada. On je gotovo potpuno pravilan, a jedini nasumični i nepravilni pravci pojavljuju se kada se ostvaruju veze i prečaci preko donjogradskih dvorišta.

Iz Karte 3. jasno se mogu vidjeti razlike dvaju tipova, te je evidentirana situacija veza i mogući potencijali za djelomično ili kompletno povezivanje.

U tom smislu mogu se podijeliti sljedeće veze i potencijali za dodatna povezivanja:

1. Orlovac – Cmrok - Dubravkin put – Tuškanac - Stossmayerovo šetalište - Zakmardijeve stube - trg bana Jelačića s dodatnim kracima prema sjeverozapadnom i zapadnom djelu Tuškanca - Jabukovac, Krležin gvozd i Rokov perivoj s kojim se ostvaruje veza s Britanskim trgom, dok se na istočnu stranu s Dubravkinog puta može doći stazom do Ilirskog trga i Vrazovog šetališta i spustiti do Tkalčićeve ulice Felbingerovim stubama.

U ovoj se vezi uočava veliki kontrast između zelene mreže Tuškanca i centra do kojeg prodire (Gornji grad, Trg bana Jelačića, Frankopanska ulica) koji je gotovo potpuno izgrađen i s vrlo malo zelenila.

2. Cmrok - Perivoj srpanjskih žrtava - Kriegerov vrt - Kožarske stube - Medvedgradska ulica

Ova veza pokazuje kvalitetan zeleni kontinuitet, no prestaje u Medvedgradskoj ulici dok bi se mogla nastaviti Kožarskom ulicom skroz do Tkalčićeve. (daljnja razrada)

3. Zelengaj, park u ulici Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Britanski trg
4. Zeleni potez u Bosanskoj ulici prodire gotovo do Ilice
5. Glogovac – Medveščak – potencijalan veza – Ribnjak – Langov trg

U ovom sustavu pojavljuje se maleni prekid u dijelu Medveščaka.

6. Voćarska ulica – Šalata ima više zelenih veza s gradom. Prvo preko Vramčeve koja se dalje dijeli na mogućnost prolaska preko Weberove ulice u kojoj je park ili preko Ivekovićevih stuba. Obje varijante završavaju u blizini Ribnjaka. Dok je druga povezanost uz sportsko rekreacijski centar Šalata i preko Schlosserovih stuba do Draškovićeve ulice
7. Djelomični prolaz na Šalatu nalazi se i u Vončininoj ulici, no dio je kompletno obrastao šumom, stoga bi se taj prostor mogao parkovno urediti po uzoru na Tuškanac i ostvariti kvalitetnije veze.
8. Slična situacija nalazi se i između Posilovićeve i Jurkovićeve ulice. Ta je zona predviđena i definirana kao javni park, no djelom je neprohodna, a drugim dijelom su stabla porezana. Inicijativa 1POSTOZAGRAD uputilo je Gradu molbu za izgradnju predviđenog parka. Uređenje parka na tom prostoru svakako bi osiguralo kvalitetnu vezu s istočnijim dijelom Šalate.

Drugačija vrsta zelenih veza pojavljuje se u Donjem gradu. Fluidne i spontane staze i puteljci kroz šumu i parkove, visinske razlike, zanimljiva zelena stubišta, kontrasti i spojevi veza koji se pojavljuju između šume ili park šume i izgrađenih donjih obronaka Medvednice potpuno su drugačiji od zelenog sistema Donjega grada. Taj je sustav mnogo pravilniji jer prati ortogonalni sistem razvoja Donjega grada i uključuje velik broj drvoreda, zelenu potkovu, akcentne u obliku parkova i trgova, te ozelenjena donjogradska dvorišta. Ipak, jača zelena veza pojavljuje se u smjeru istok – zapad, nego sjever – jug. Urbani razvoj grada u nasljeđe je ostavio i akcente i orijentire – građevine, crkve i zanimljive fasade koji dodatno povećavaju ambijentalnu vrijednost Donjeg grada, te doprinose prostornom redu i raspoznavanju prilikom kretanja kroz grad.

U tom smislu mogu se podijeliti sljedeće veze i potencijali za dodatna povezivanja:

9. Zeleni sustav Zelene potkove svakako je najveličanstvenija i najvažnija zelena veza Donjega grada.
10. Park dr. Franje Tuđmana - Prilaz Gjure Deželića - trg maršala Tita

Ovaj potez obuhvaća i crkvu na križanju Deželićeve i Primoske ulice koja je važan orijentir u kretanju.

11. Park dr. Franje Tuđmana – Klaićeva ul. – sportsko – rekreacijski centar „Elipsa“ – Rooseveltov trg – trg maršala Tita/ Mažuranac – Hebrangova ul. – akcent evangelička crkva autora Hermana Bollea – park Zrinjevac/park J.J. Strossmayera - Boškovićeva ul. – Trg žrtava fašizma

Premda je ovaj potez dug gotovo 2,5 km on je pozitivan primjer dugog longitudinalnog poteza koji spaja parkove (park dr. Franje Tuđmana i Trg Francuske republike) i Trg žrtava fašizma sa zapadne strane. Unutar cijeloga poteza nailazi se na niz parkova i trgova, rekreacijsku zonu.

12. Revitalizacijom ulaza donjogradskog dvorišta između Deželićeve i Klaićeve ulice i vraćanjem oba ulaza u funkciju, a ne samo onog u Deželićevoj ulici koji je danas otvoren, otvorila bi se zelena veza između tih dvaju ulica.
13. Ul. Izidora Kršnjavog – park kod X. gimnazije – „Elipsa“ – Rooseveltov trg – trg Marka Marulića – Žerjevićeva ul. – park Petra Svačića – ul. Baruna Trenka – park J:J: Strossmayera/Tomislavac – ul. Pavla Hatza – ul. Kneza Mislava – Trg žrtava fašizma ili se može do parka Petra Krešimira IV zelenim sustavom doći preko ul. kneza Borne i Hrvojeve ul.
14. Trg bana Jelačića – Jurišićeva ul. – Trg hrvatskih velikana - ul. Franje Račkog - Trg žrtava fašizma – ul. Kneža Višeslava – park Petra Krešimira IV. – Kanijeva fontana u Držićevoj ul.

Ovaj zeleni potez veoma je značajan jer dijagonalno spaja glavni gradski trg sa Trgom žrtava fašizma i parkom Petra Krešimira IV. U vezu se može uključiti i Kanijeva fontana koja je osobitost toga prostora i lijepi akcent.

15. Potez trg bana Jelačića – Trg hrvatskih velikana - Martićeva ul. gotovo pa u potpunosti zelenom vezom spaja glavni gradski trg s Kvaternikovim trgom (osim u dijelu Šubićeve ul.)
16. Vlaška ulica sadrži stari drvored i akcent (Petrova crkva) koji se proteže do Kvaternikovog trga, no oko Vončinine ulice on se prekida, stoga se gubi zeleni kontinuitet.

Osim povremenih drvoreda i Zelene potkove čiji su zapadni i istočni krak jedan od najznačajnijih veza, nema osobito jakih zelenih veza sjever – jug orijentacije, no najznačajnije su ipak:

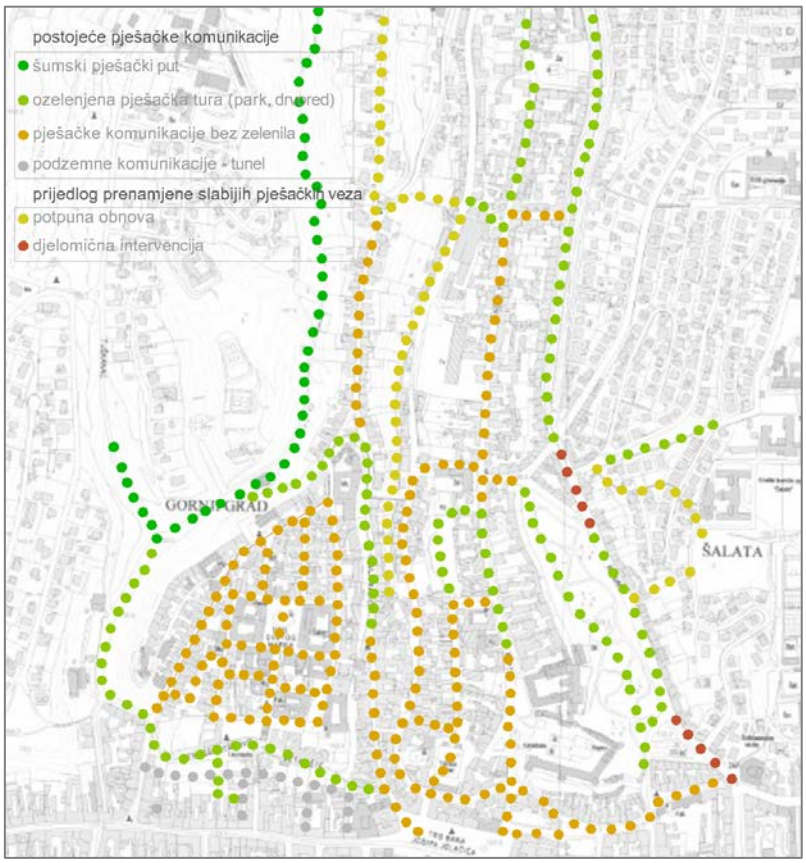
17. Šalata – Draškovićeva ul. – Branimirova ul.
18. Vlaška ul. – Bauerova ul. – park Petra Krešimira IV.
19. Vlaška ul. –ul. Konstantina Vojnovića (iz koje se crkva sv. Petra dobro vidi , stoga i služi kao orijentir – park Petra Krešimira IV.
20. Blok između Šubićeve i ul. Ljudevita Posavskog povezuje te dvije ulice jer ima ulaze s obje strane.
21. Blok kod Iblerovog trga također ima ulaze sa strane Draškovićeve i Vlaške kojim se može dijagonalno skratiti put i prošetati parkom unutar bloka.
22. Potencijalna veza mogla bi se ostvariti u Šubićevoj ulici čime bi se zelenim sustavom spojio Kvaternikov trg i park Petra Krešimira IV.

Pogleda li se mreža zelenih veza, može se uočiti da zelenih veza nema na prostoru Gornjeg grada i Kaptola, te na SZ prostoru Donjeg grada, no velike izmjene radi povijesne matrice nisu niti moguće.

Ipak, novootvoreni tunel Grič koji spaja Mesničku s Radićevom ulicom, nastao je za vrijeme Drugog svjetskog rata, kada je služio kao sklonište (Forjan, 2016.). Tunel je projektiran 1943. godine, a u njemu se održalo i nekoliko događanja elektronske plesne glazbe u 90.-ima, no od tada je tunel bio zatvoren za javnost. Obnovom tunela Grad je aplicirao za sredstva EU fondova, kako bi se unutra napravio Muzej osjetila (Mesić, 2016.). a sada će u svom obnovljenom ruhu, starim i novim korisnicima nuditi dodatnu atrakciju, sklonište od velikih vrućina a prije svega brz i kraći put. Tunel sadrži i tri izlaza na Ilicu stoga bi otvaranje svih ulaza bile od velikog značaja za pješačke komunikacije.

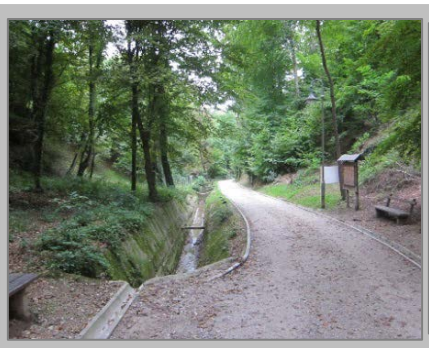
Moguć pristup povezivanja zelenog sustava na prostoru Donjega grada je onaj koji bi uključio veći broj donjogradskih dvorišta koja bi osim svojih boravišnih kvaliteta mogla nuditi brži i/ili alternativni pješački prolazak, te unošenje akcentnih boravaka i orijentira.

6.7.1. Postojeće i potencijalne pješačke komunikacije strogog centra Zagreba – uspostava veze prema Medvednici

Slika 64: postojeće i moguće pješačke komunikacije centra Zagreba na HOK podlozi, izvor: Pavleka, 2016.

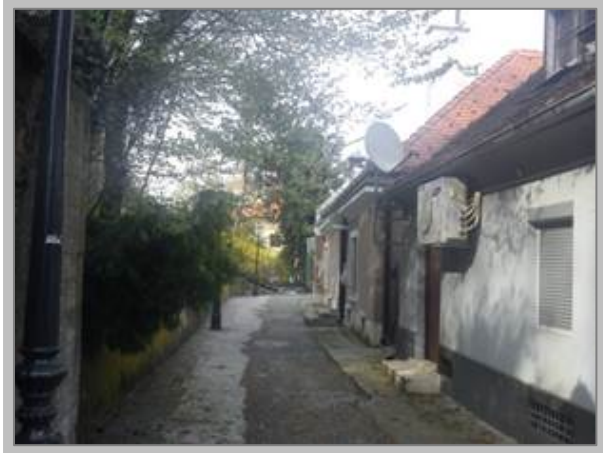
Na ovom prostoru uočena su tri značajna kontrasta (Slika 65, 66 i 67) . Šumski put Tuškanca u odnosu na gotovo kompletno opločeno srednjovjekovno središte stvara snažan kontrast između otvorenog i zatvorenog, prirodnog i antropogenog, uskog i širokog. Dobra povezanost manjim ulicama i brojnim stepenicama, te postojeći kontrasti omogućavaju mrežno kretanje i navodi na istraživanje. Nova vrijednost u smislu korištenja i povezivanja pješačkih komunikacija svakako su podzemni putovi novootvorenog tunela koji spaja Mesničku i Radićevu ulicu. Obnovom svih dijelova tunela i otvaranjem svih vrata omogućile bi se još kvalitetnije pješačke veze.

Slika 65: Potpuno opločeni dijelovi Gornjeg grada Slika 66: Park Šuma Tuškanac Slika 67:Podzemni tunel Grič izvor: Pavleka 2015. i 2016.

Mjestimična obnova fasada, te intervencije koje bi pojačale kontraste na područjima gdje su oni najočitiji, pojačale bi zanimljivost prostora.

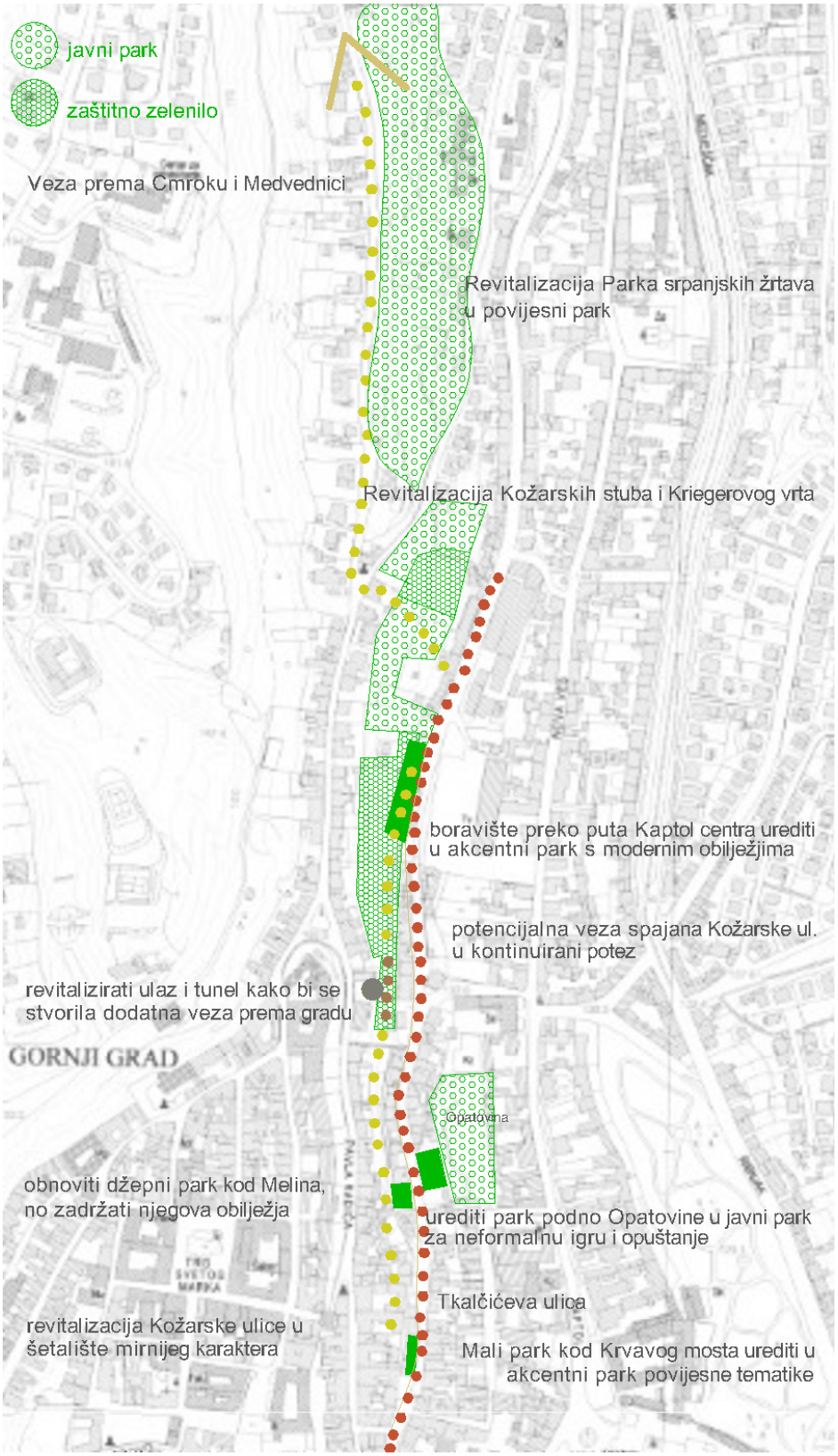
Tkalčićeva ulica doživljava veliki procvat zadnjih godina, no premda prostor iznimnih boravišnih kvaliteta, malo pomalo postaje prenatrpan, a time i otežava pješačko i biciklističko kretanje u vrijeme kada se najviše koristi. Kao alternativni put, moguće je revitalizirati Kožarsku ulicu koja je paralelna s Tkalčićevom, a izuzetno se slabo koristi i u veoma je lošem stanju (Slika 58). Obzirom na zaštitno zelenilo okolnih kuća, te neodržavanu zelenu površinu preko puta Kaptol centra (Slika 59), ona je veliki zeleni potencijal i mogla bi se prenamijeniti u zeleni koridor, odnosno šetalište s malim zelenim odmorištima. Na taj bi se način ostvarila i kvalitetnija pješačka veza s Gliptotekom, Kožarskim stubama (Kriegerov vrt), Perivojem srpanjskih žrtava, pa skroz do Cmroka i dalje., što bi bila zanimljiva, umjereno naporna pješačka tura Trg bana Jelačića-Cmrok u trajanju od 30 min. Ono što ovu turu čini još atraktivnijom je i to što nudi pregršt zanimljivih i drugačijih putova za povratak (Dubravkin put, Gornji grad, Nazorova ulica itd.)

Slika 68: Kožarska ulica , izvor: Pavleka, 2016. Slika 69.:Kožarska ulica - zeleni prostor preko puta Kaptol centra, izvor: Pavleka 2015.

Smjernice obnove i oblikovanja pješačkog koridora Kožarska ulica – Medvedgradska ulica-Kožarske stube – Park srpanjskih žrtava – veza prema Cmroku i Medvednici (Slika 70):

1. Revitalizirati Kožarsku ulicu i prenamijeniti ju u šetalište mirnijeg karaktera.
2. Analizirati pravno administrativno stanje malenog neprohodnog poteza (sjeverna strana Felbingerovih stuba) kako bi se ustanovilo može li se stvoriti kontinuirani potez
3. Urediti mali park preko puta Krvavog mosta u akcentni park s povijesnom temom (srednji vijek, progon vještica itd.).
4. Urediti džepni park kod Melina, no zadržati postojeće vrijednosti (dječje igralište, skulptura, duge vizure)
5. Urediti mali park preko puta Melina i Opatovine u tematski park prilagođen neformalnoj igri, opuštanju i uživanju.
6. Revitalizirati dio podzemnog tunela Grič kako bi se ostvarila dodatna veza.
7. Nadjenuti ime zelenom koridoru preko puta Kaptol centra (Z i Z1)
8. Urediti moguća proširenja šetališta i boravišne zone:
    - Urediti zeleni prostor preko puta Kaptol centra u mirniji, ambijentalni manji park/boravište s modernim obilježjima (neformalno sjedenje, osvjetljenje itd.)
    - Revitalizirati Kožarske stube i rekonstruirati (ako je moguće) Kriegerov vrt.
9. Obnova u vidu revitalizacije u povijesni park potrebna je i Parku srpanjskih žrtava koji uživa titulu spomenika parkovne arhitekture.
10. Obnova i ozelenjavanje fasada u Kožarskoj, Medvedgradskoj i Mlinarskoj ul.

Slika 70: Prijedlog revitalizacije poteza Kožarska ulica – Park srpanjskih žrtava na HOK podlozi, izvor: Pavleka, 2016.

7. Zaključna razmatranja

Terenska opservacija i daljnje analize pokazale su da je centar grada Zagreba bogat otvorenim, javnim zelenim površinama. Spoj parka šume, zelene potkove, niza parkova, šetališta, igrališta i zeleni sustav koji ih povezuje, čine ovaj grad ugodnim za korištenje na otvorenom. Dodatni, često skriveni, potencijali koji ovaj grad čine još zelenijim, su prije svega donjogradska dvorišta, no takvih malih oaza mira u obliku džepnih parkova ima i u starom gradu.

Ipak, postojeći javni otvoreni zeleni prostori dosta se zanemaruju po pitanju održavanja. Prioritet održavanja je Zelena potkova zbog svoje bogate i zanimljive povijesti, no i ona se održava samo u smislu sadnje i održavanja cvjetnih partera, skupljanja otpada i košnje, dok se o drvenastim kulturama, njenom orezivanju i omjerima nitko ne brine. Nadalje, planski i oblikovno nedostaje inovacija pod parolom da se povijesna matrica ne bi trebala mijenjati, no kada dolazimo do pitanja čuvanja povijesnih cjelina, one su vrlo proizvoljne i otprilične, eventualno se čuvaju samo povijesni elementi (fontane, skulpture itd.).

Premda su neki parkovi valorizirani kao spomenici parkovne arhitekture, cijela potkova zaštićena kao «Zelena potkova, urbanističko arhitektonska i parkovna cjelina trgova» i centar grada je pod protekcijom kao kulturno dobro - Povijesna urbana cjelina Grad Zagreb, ovi oblici zaštite samo normativno odvajaju jedan prostor od drugoga, dok se u praksi razlika gotovo i ne prepoznaje. Izmjene koje se i događaju u interesu su privatnih investitora, a ne krajnjih korisnika prostora, te se tako trend gradnje shopping centara i podzemnih garaža i dalje nastavlja, dok se javni prostor polagano suzbija.

Kako bi se spriječilo daljnje oduzimanje javnih prostora građanima, osim osvještavanja građanstva na pravo na javni prostor, bitno je definirati i dati jasnu namjenu prostorima koji se koriste. Mnogi prostori u centru Zagreba, samo su male nedefinirane zelene zone kojima prijeti prenamjena prostora.

Iako su sadržaji u centru Zagreba raznoliki, namjena i korištenje nije dovoljno jasna niti istaknuta, stoga mnogi prostori ne ispunjavaju svoj puni potencijal. U tom smislu bilo bi važno unijeti dodatne:

- Sportsko – rekreacijske zone (veće zone na periferiju, manje gdje god je moguće i u sklopu druge društvene namjene)
- Tematske parkove (unutar i van blokova) koji će unijeti inovaciju u grad

- Džepne parkove kao mala javna odmarališta i atrakcije
- Omogućiti više prolaza preko donjogradskih dvorišta kako bi se stvorili alternativni putovi i prečaci
- Pojedine pošumljene zone parkovno urediti kako bi se ojačale veze

Nadalje, jačanjem zelenog sustava, svi bi se javni otvoreni prostori bolje povezali, a šetnja i biciklizam postali bi najugodnija sredstva kretanja.

8. Popis literature

8.1.Literatura

1. ANASTASIJEVIĆ, Nebojša, VRATUŠ, Vesna (2005.) Minijaturni gradski parkovi i njihova funkcionalnost, 8th Symposium on Flora of Southeastern Serbia and Neighbouring Regions: http://www.sfses.com/history/pdf/08-2005_Nis/27-Minijaturni_gradski_parkovi_i_njihova funkcionalnost.pdf, svibanj 2016.

2. ANTOLOVIĆ, BROZAN, CIKAČ, GECI, KRSNIK, KURTA, RABUZIN, ŠTOKAN, ŠVEC, TOMLJENOVIĆ, VRABEC (2009.) Urbani razvoj Zagreba kroz Povijest, studentski zbornik, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb

3. BANDA, Petar (2015.) Strategija razvoja otvorenih prostora grada Opatije, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb

4. COOPER MARCUS, Clare, FRANCIS, Carolyn (1998.) People places, Design Guidelines for Urban Open Space, Departments of Architecture and Landscape Architecture, University of California, Berkeley

5. DOMLJAN, Žarko (2005.) Hrvatska likovna enciklopedija A-B, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb i Vjesnik, Zagreb

6. HULJINA, Petra (2013.) Povijesno-umjetnički i socijalni karakter Lenucijeve potkove u Zagrebu, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb

7. KNEŽEVIĆ, Snješka (1996.) Zagrebačka zelena potkova, Školska knjiga, Zagreb

8. KNEŽEVIĆ, Snješka (2009.) Zelena potkova – Urbani rezervat?, http://www.d-a-z.hr/files/File/Prilozi/urbanizam.zg/Lenucijeva_potkova-Snjeska_Knezevic-2009_10.pdf, prosinac 2015.

9. MEŠTROVIĆ, Mihaela (2011.) Identifikacija parkova grada Zagreba, Završni rad, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb

10.MEŠTROVIĆ, Mihaela (2015.) Dvorišta Donjogradskih blokova Zagreba: Stanje i mogućnosti obnove i korištenja, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb

11. MILIĆ, Bruno (1995.) Razvoj grada kroz stoljeća 2, Srednji vijek, Školska knjiga, Zagreb

12. MILIĆ, Bruno (2002.) Razvoj grada kroz stoljeća 3, Novo doba, Školska Knjiga, Zagreb

13. MIŠČEVIĆ, Radovan (2009.) Fenomen grada, Naklada Mlinarec i Plavić, Zagreb

14. OBAD ŠĆITAROCI, Mladen (1992.) Hrvatska parkovna baština, zaštita i obnova, Školska knjiga, Zagreb

15. SOPINA, Ana, HORVAT, Jesenko (2011.) Perivoji skulptura u Zagrebu, Prostor (online), 19 (2): 416-427, http://hrcak.srce.hr/75558, svibanj 2016.

16. SUPEK, Rudi (1987.) Grad po mjeri čovjeka - s gledišta kulturne antropologije, Naprijed, Zagreb

17. ŠIMPRAGA, Saša (2011.) Zagreb, javni prostor, Porfirogenet, Zagreb

18. ŠIMPRAGA, Saša (2011.) Blokovka spika (online), 1: 1-18, http://documents.tips/documents/blokovska-spika.html, listopad 2015.

19. ŠTULHOFER, Arijana, MURAJ, Iva (2006.) Sportski i sveučilišni sadržaji na Mažuranićevu i Marulićevom trgu u Zagrebu, Prostor (online), 14 (1): 43-52 http://hrcak.srce.hr/10714?lang=en, siječanj 2016.

20. ZLATAR, Jelena (2013.) Urbane transformacije suvremenog Zagreba, Sociološka analiza, Plejada, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb

6. ŽUNIĆ, Alen, MATUHINA, Nikola (2012.) Povijesni trgovi grada Zagreba nastali do 1918. godine, Zagreb, Prostor (online), 20 (1): 88-105, http://hrcak.srce.hr/84145, listopad 2015.

8.2. Zakoni i dokumenti

1. Odluka o donošenju Generalnoga urbanističkog plana grada Zagreba, 2007.

http://www1.zagreb.hr/zagreb/slglasnik.nsf/52e5cbe929e7b66fc125696500452b27/fc7bc5b1e3f36f97c12573a90032dc3d/$FILE/Odluka%20o%20dono%C5%A1enju%20Generalnoga%20urbanisti%C4%8Dkog%20plana%20grada%20Zagreba.pdf

2. Zavod za prostorno uređenje Grada Zagreba, 2009. Sažetak: Program za urbanističko - arhitektonski natječaj s krajobraznom studijom za uređenje javnog parka trg dr. Franje Tuđmana i trg Francuske republike

http://www.zzpugz.hr/Aktualno/Trg_dr_F_Tudjmana_Program_sazetak.pdf

8.3. Mrežni izvori

Intervju Saša Šimpraga (2015.), Vizkultura

http://vizkultura.hr/intervju-sasa-simpraga/, listopad 2015.

Kani (2012.), Zagrebački.Info

http://www.zagrebacki.info/2012/07/fontana-drziceva.html, ožujak 2016.

Životopis Dragutina Kiša, Slap

http://www.slap-cro.org/news/in-memoriam---dragutin-kis-dipl.ing.sum..html, ožujak 2016.

Popis orijekata Dragutina Kiša,

http://www.slap-cro.org/news/in-memoriam---dragutin-kis-dipl.ing.sum..html, ožujak 2016.

Botanički vrt

http://hirc.botanic.hr/vrt/hrv/Djelatnici.htm, prosinac 2015.

Zapisnik s javne rasprave (2007.), DAZ

http://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/zapisnik-s-javne-rasprave---donjogradski-blokovi,185.html, travanj 2016.

FORJAN (2016.), Dnevnik. hr

http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/otvoren-tunel-gric---442651.html, srpanj 2016.

MESIĆ (2016.), Jutarnji Vijesti

http://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/foto-video-usli-smo-u-mracni-zagrebacki-tunel-gradio-ga-je-pavelic-danas-ponovo-otvoren/4500233/, srpanj 2016.

KIŠ (2013.), Jutarnji Vijesti

http://www.jutarnji.hr/prvi-otkrivamo-kako-ce-izgledati-novi-trg-dr--franje-tudmana/1100808/, svibanj 2016.

Večernji list. BALIJA (2014.), Večernji list http://www.vecernji.hr/ritam-grada/upustite-se-u-obilazak-jurjevskog-groblja-ali-samo-nocu-i-nije-za-djecu-930143, lipanj 2015.

Monitor.hr

http://www.monitor.hr/clanci/bandic-gradski-se-proracun-za-sada-dobro-puni/19290/, svibanj 2016.

Grad Zagreb, osnovni statistički podaci

http://www1.zagreb.hr/zgstat/osnovni_stat_podaci.html, srpanj 2015.

ŠKRINJAR (2011.), Hkv.hr

http://www.hkv.hr/reportae/lj-krinjar/9130-od-kamenitih-vrata-do-palainovke-i-jurjevskog-groblja.html, listopad 2015.

1POSTOZAGRAD

http://1postozagrad.tumblr.com/post/116291052504/ponovljena-inicijativa-za-obnovu-povijesne-fontane, kolovoz 2015.

MIRKIĆ-CHARLIE, (2013.) Soundset

http://www.soundset.hr/vijesti/zagreb-i-okolica/smrt-jednog-diktatora-i-predivan-zagrebacki-park, rujan 2015.

Geoportal

https://geoportal.zagreb.hr/Karta, svibanj 2015. – lipanj 2016.

8.4. Grafički prilozi, slike i tablice

Slika 1.: Zagreb po povjesnim razdobljima: ANTOLOVIĆ, BROZAN, CIKAČ, GECI, KRSNIK, KURTA, RABUZIN, ŠTOKAN, ŠVEC, TOMLJENOVIĆ,VRABEC (2009.) Urbani razvoj Zagreba kroz Povijest - studentski zbornik, Sveučilište u Zagrebu,Agronomski fakultet, str. 174.

Slika 2.,3.,4.,5. shematski prikaz prostornih uzoraka zona: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 6. Karta zoniranja prostornih uzoraka preklopljena s DOF-om: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 7. Kapol i Gradec krajem 14. st. prema Tkalčiću: MILIĆ, Bruno (1995.) Razvoj grada kroz stoljeća 2 - Srednji vijek; Školska knjiga, Zagreb, str. 100

Slika 8. Kaptol i Gradec - plan grada, autor crt. Z. Karač: MILIĆ, Bruno (1995.) Razvoj grada kroz stoljeća 2 - Srednji vijek; Školska knjiga, Zagreb, str. 204.

Slika 9. Ostaci starih grobova u perivoju srpanjskih žrtava: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 10. Druga polovica 19. st. - Gradec - istočna panorama: MILIĆ, Bruno (2002.) Razvoj grada kroz stoljeća 3 - Novo doba; Školska Knjiga, Zagreb, str. 350.

Slika 11. Druga polovica 19. st. katedrala i nadbiskupski dvor na Kaptolu: MILIĆ, Bruno (2002.) Razvoj grada kroz stoljeća 3 - Novo doba; Školska Knjiga, Zagreb, str. 350.

Slika 12.: Razglednica Zrinjevca prije 1893. g. : KNEŽEVIĆ, Snješka (1996.) Zagrebačka zelena potkova, Školska knjiga, Zagreb, str. 158

Slika 13. Skica sajmišta, 1882.: KNEŽEVIĆ, Snješka (1996.) Zagrebačka zelena potkova, Školska knjiga, Zagreb, str. 22

Slika 14. Lenucijeva skica sajmišta: KNEŽEVIĆ, Snješka (1996.) Zagrebačka zelena potkova, Školska knjiga, Zagreb, str. 23

Slika 15.: Akademički perovoj - razglednica oko 1900. godine: KNEŽEVIĆ, Snješka (1996.) Zagrebačka zelena potkova, Školska knjiga, Zagreb, str. 114

Slika 16.: trg Franje Josipa I: KNEŽEVIĆ, Snješka (1996.) Zagrebačka zelena potkova, Školska knjiga, Zagreb, str. 482.

Slika 17.: prva Regulatorna osnova grada Zagreba 1865.g.: ANTOLOVIĆ, BROZAN, CIKAČ, GECI, KRSNIK, KURTA, RABUZIN, ŠTOKAN, ŠVEC, TOMLJENOVIĆ,VRABEC (2009.) Urbani razvoj Zagreba kroz Povijest - studentski zbornik, Sveučilište u Zagrebu,Agronomski fakultet, str. 44.

Slika 18.: Lenuci - prijedlog Osnove ANTOLOVIĆ, BROZAN, CIKAČ, GECI, KRSNIK, KURTA, RABUZIN, ŠTOKAN, ŠVEC, TOMLJENOVIĆ,VRABEC (2009.) Urbani razvoj Zagreba kroz Povijest - studentski zbornik, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, str. 55.

Slika 19. Svačićev trg - perspektivna skica regulacije, V. Kovačića 1909. - . ŽUNIĆ, Alen i MATUHINA, Nikola (2012.) Povijesni trgovi grada Zagreba nastali do 1918. godine, Zagreb, Prostor, bib.irb.hr/datoteka/585904.trgovi_zagreba_alen_zunic_nikola_matuhina.doc, kolovoz 2015

Slika 20.:prvi neboder u Hrvatskoj: ŠIMPRAGA, Saša (2011.) Zagreb, javni prostor; Porfirogenet, Zagreb

Slika 21.: uvlačenje izloga autora Drage Iblera: ŠIMPRAGA, Saša (2011.) Zagreb, javni prostor; Porfirogenet, Zagreb

Slika 22. fontana "Koznički ciklus vode": http://1postozagrad.tumblr.com/post/116291052504/ponovljena-inicijativa-za-obnovu-povijesne-fontane

Slika 23.: Kanijeva fontana u Držićevoj il.: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 24. Svačićev trg - projekt preuređenja 1955./56. ŽUNIĆ, Alen i MATUHINA, Nikola (2012.) Povijesni trgovi grada Zagreba nastali do 1918. godine, Zagreb, Prostor, (online), 20 (1): 88-105, bib.irb.hr/datoteka/585904.trgovi_zagreba_alen_zunic_nikola_matuhina.doc, kolovoz 2015

Slika 25.: park kneza Zdeslava: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 26.: Generalni urbanistički plan 1978. Izrađen kad i PPZR: MIŠČEVIĆ, Radovan (2009.) Fenomen grada, Naklada Mlinarec i Plavić, Zagreb, str. 101

Slika 27.: Prostorni plan zagrebačke regije: MIŠČEVIĆ, Radovan (2009.) Fenomen grada, Naklada Mlinarec i Plavić, Zagreb, str. 102

Slika 28..: ulaz u podzemnu garažu na Cvjetnom trgu: ZLATAR, Jelena (2013.) Urbane transformacije suvremenog Zagreba,Sociološka analiza, Plejada, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, str. 34

Slika 29.: ulaz u podzemnu garažu na Kvaternikovom trgu. ZLATAR, Jelena (2013.) Urbane transformacije suvremenog Zagreba, Sociološka analiza, Plejada, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, str. 35

Slika 30: promet centra Zagreba prema GUP-u: https://geoportal.zagreb.hr/karta

Slika 31.: atlas centra Zagreba koji vizualizira kretanja ljudi na osnovu georeferenciranja fotografija, autor Erick Fischer: http://www.d-a-z.hr/hr/vijesti/mape-gradova-kroz-kretanja-ljudi,4300.html,

Slika 32.: prikaz udjela zelenila na površini centra Zagreba preklopljen s DOF-om: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 33.: shematski prikaz zelenila na nagibu od ulica Jurjevska – Medveščak: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 34.: okoliš oko crkve Ivana Krstitelja na Novoj Vesi: Pavleka, Petra (2015.)

Slika. 35.: okoliš u Jurjevskoj ulici 27: Pavleka, Petra (2015.)

36.: Povijesni institut Hrvatske - Opatička, DHMZ - ul.Grič: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 37.: reprezentativni vrt na Novoj vesi: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 38.: krovni vrt u Maloj ulici: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 39.: dvorište na Novoj vesi: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 40.: intimna terasa na Novoj Vesi : Pavleka, Petra (2015.)

Slika 41.: zeleni trijem u Jurjevskoj ulici: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 42.: zelene fasade u Vramčevoj i Gajdekovoj ulici: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 43.: vrt u Mesićevoj ul.: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 44: Schlosserove stube: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 45.: park u Vončininoj ulici: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 46.: pogled Voćarska - Jurkovićeva sa strane Posilovićeve ulice: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 47.: park na Britanskom trgu: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 48: mala boravišna zona na Pantovčaku: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 49.:prostor oko Medicinskog fakulteta i instituta: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 50.: Prostor za rekreaciju oko Nadbiskupskje klasične gimnazije: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 51.: Kompozitna karta prijedloga razvoja i obnove gradskog središta: Pavleka, Petra (2016.)

Slika 52.: prikaz odnosa blokova s javnim/polujavnim i privatnim dvorištima: MEŠTROVIĆ, Mihaela (2015.) Dvorišta Donjogradskih blokova Zagreba: Stanje i mogućnosti obnove i korištenja, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, str. 43.

Slika 53.: park skulptura ispred Akademije likovnih umjetnosti : Pavleka, Petra (2016.)

Slika 54.: spomenik parkovne arhitekture u Prilazu Gjure Deželića 14: Pavleka, Petra (2016.)

Slika 55.: Studija „Integrirani grad“: http://www.jutarnji.hr/vijesti/video-foto-prvi-otkrivamo-pogledajte-kako-ce-izgledati-novi-trg-dr.-franje-tudmana/1143113/ , svibanj 2016.

Slika 56.: Projekt arhitekta Nenada Fabijanića: http://www.jutarnji.hr/vijesti/video-foto-prvi-otkrivamo-pogledajte-kako-ce-izgledati-novi-trg-dr.-franje-tudmana/1143113/, svibanj 2016.

Slika 57.: Karta prijedloga namjene zone park dr. Franje Tuđmana i trg Francuske republike: izradila autorica na HOK podlozi (2016.)

Slika 58.: boravak ispred Medicinskog fakulteta: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 59.: travnata ploha s pogledom na bolnicu na Šalati: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 60.: Smjernice prenamjene, oblikovanja i potencijalnih jačih pješačkih veza. Izradila autorica na HOK podlozi (2016.)

Slika. 61.: park u Tkalčićevoj ulici kod Krvavog mosta: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 62.: park u Tkalčićevoj ulici podno Opatovine: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 63.: parku Tkalčićevoj ulici preko puta Opatovine: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 64.: postojeće i moguće pješačke komunikacije centra Zagreba: izradila autorica na HOK podlozi (2016.)

Slika 65.: Potpuno opločeni dijelovi Gornjeg grada : Pavleka, Petra (2016.)

Slika 66.: Park šuma Tuškanac: Pavleka, Petra (2016.)

Slika 67.: Podzemni tunel Grič: Pavleka, Petra (2016.)

Slika 68.: Kožarska ulica: Pavleka, Petra (2016.)

Slika 69.: Kožarska ulica - zeleni prostor preko puta Kaptol centra: Pavleka, Petra (2015.)

Slika 70.: Prijedlog revitalizacije poteza Kožarska ulica – Park srpanjskih žrtava: izradila autorica na HOK podlozi (2016.)

Karta 1.: Karta korištenja i namjene površina – Generalni urbanistički plan grada Zagreba: https://geoportal.zagreb.hr/Karta

Karta 2.: Karta zatečenog stanja otvorenih javnih površina centra Zagreba: izradila autorica na HOK podlozi (2016.)

Karta 3.: Karta postojećih i potencijalnih zelenih veza centra Zagreba: izradila autorica na HOK podlozi (2016.)

Tablica .: Zelena potkova – osnovni podaci, Pavleka (2016.)

4. Životopis autora

Petra Pavleka rođena je 1990. godine u Zagrebu. Pohađa Školu primijenjene umjetnosti i dizajna - smjer slikarstvo i završava 2008. godine. Iste godine upisuje preddiplomski studij Krajobrazne arhitekture na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Titulu sveučilišne prvostupnice inženjerke krajobrazne arhitekture stječe u rujnu 2012. godine obranom završnog rada pod nazivom „Upravljanje krajobrazom na primjeru nacionalnih parkova Republike Hrvatske“, te nastavlja obrazovanje na diplomskom studiju Krajobrazne arhitekture.

Stručnu praksu tokom preddiplomskog studija odrađuje u firmi Arhitektonski projektni zavod 2009. godine. Sudjeluje na predavanjima Međunarodnog sveučilišnog centra u Kuli Jankovića u Islam Grčkom 2013. godine čiji je cilj bio educiranje o problemima zaštite i obnove kulturne baštine, te potencijalima razvoja. Program je uključivao i volonterski kamp pod vodstvom kraj. arh. Mirjane Miškić Domislić u u kojem se izmjenjivala praksa suhozidne gradnje i uređivao okoliš oko kule. Na inicijativu udruge „Obala naših unuka“ 2014. godine volontira u čišćenju obalnog pojasa otoka Unije i sudjeluje u radionici „Land art“ pod vodstvom kipara Krune Vrgoča.

Kao član udruge studenata krajobrazne arhitekture sudjeluje u nizu studentskih radionica, organizaciji Mjeseca krajobrazne arhitekture 2014. godine, te izlaže studentske radove na fakultetu i u kući arhitekture Oris. Na Malom Lošinju, na inicijativu Udruge Nove Urbane Kulture „Haratak“, 2014. godine vodi predavanje na temu "Zaštite obale od betonizacije". Nadalje, iste godine u organizaciji Udruge studenata agronomskog fakulteta i Udruge studenata krajobrazne arhitekture sudjeluje na radionici "Mladi i mogućnost samozapošljavanja" koju je vodila kraj. arh. Željka Kolak u Starom Glogu.

U sklopu programa kulturnog centra Dubrava i kao član udruge 4image, koja se bavi promišljanjem i promocijom hrvatskog kulturnog identiteta, putuje i sudjeluje u nizu europskih projekata (Erasmus plus). Na festivalu Željezara u Sisku 2015. godine drži prezentaciju na temu „Prenamjena industrijske baštine s aspekta krajobrazne arhitekture“ .